

23

**NARIADENIE VLÁDY
Slovenskej republiky**

zo 14. januára 2009,

**ktorým sa ustanovujú požiadavky na ochranu zvierat používaných
na pokusné účely alebo na iné vedecké účely**

Vláda Slovenskej republiky podľa § 2 ods. 1 písm. k) zákona č. 19/2002 Z. z., ktorým sa ustanovujú podmienky vydávania aproximačných nariadení vlády Slovenskej republiky v znení zákona č. 207/2002 Z. z. nariaďuje:

§ 1

Predmet úpravy

Týmto nariadením vlády sa ustanovujú požiadavky na ochranu zvierat používaných na pokusné účely alebo na iné vedecké účely.

§ 2

Vymedzenie pojmov

- Na účely tohto nariadenia vlády sa rozumie
- zvierateľom živý stavovec okrem človeka vrátane jeho samostatne žijúcich vývojových štádií alebo rozmnožovacích vývojových štádií okrem plodov a embryí, ak nie je ustanovené inak,
  - pokusným zvierateľom zviera použité alebo používané na vykonávanie pokusov na ňom,
  - chovným zvierateľom zviera chované výhradne na vykonávanie pokusov v zariadení schválenom alebo registrovanom podľa tohto nariadenia vlády,
  - pokusom použitie zvierateľa na pokusné účely alebo na iné vedecké účely, ktoré môžu zvierateľu spôsobiť bolesť, utrpenie, úzkosť alebo trvalé poškodenie, hoci by sa použili anestetiká alebo analgetiká, alebo iný účinný spôsob na odstránenie bolesti, utrpenia, úzkosti alebo trvalého poškodenia vrátane činnosti, ktorá smeruje alebo by mohla smerovať k narodeniu zvierateľa v takýchto podmienkach, okrem najmenej bolestivých postupov usmrcovania zvierat alebo označovania zvierat uznaných modernou praxou (humánne postupy); pokus sa začína, keď je zviera po prvý raz pripravené na použitie, a končí sa, keď sa už nevykonávajú ďalšie pozorovania potrebné na daný pokus,
  - zariadením montovaná hala, budova, skupina budov alebo pozemok a môže zahŕňať neúplne uzatvorené plochy alebo nekryté plochy a prenosné vybavenie, príslušenstvo alebo prostriedok,
  - chovným zariadením prevádzkareň, kde sa zvieratá chovajú so zámerom ich použitia v pokuse,
  - dodávateľským zariadením prevádzkareň iná ako chovné zariadenie, ktoré dodáva zvieratá so zámerom ich použitia v pokuse,
  - pokusným zariadením prevádzkareň, kde sa zvieratá používajú na pokusy,
  - správnou anestéziou zbavenie vedomia účinnými anestetickými postupmi lokálnej anestézie alebo celkovej anestézie, ktoré sú používané v správnej veterinárnej praxi,
  - humánnym spôsobom usmrtenia ukončenie života zvierateľa s minimálnym fyzickým a duševným utrpením s ohľadom na druh zvierateľa,
  - chovným priestorom miestnosť, kde sú zvieratá bežne umiestnené, chované, zhromažďované alebo držané počas pokusu,
  - kletkou pevne držiaci alebo prenosný kontajner, ktorý uzatvára pevné steny a najmenej na jednej strane je lamelová stena alebo stena z drôteného pletiva alebo zo sieťky, ak je to vhodné, v ktorom je držané alebo prepravované jedno zviera alebo viac zvierat; v závislosti od hustoty osadenia a veľkosti kletky je voľnosť pohybu zvierateľa pomerne obmedzená,
  - kotercom priestor ohradený stenou, tyčami, pletivom alebo inak ohradený, v ktorom sa drží jedno zviera alebo viac zvierat; v závislosti od hustoty osadenia a veľkosti priestoru je voľnosť pohybu zvierateľa obyčajne menej obmedzená ako v kletke,
  - výbehom priestor ohradený plotom, stenou, tyčami, pletivom alebo inak ohradený, často umiestňovaný mimo budovy, v ktorom sa môžu zvieratá chované v kletke alebo v koterci voľne pohybovať istý čas v závislosti od jeho etologických a fyziologických potrieb, ako aj výcviku,
  - stojiskom malá ohrada s tromi stranami, kde sa drží jedno zviera alebo dve zvieratá; spravidla súčasťou stojiska je krmidlo a bočné priehradky,
  - primátom každý primát okrem človeka držaný v schválenom chovnom zariadení, v schválenom dodávateľskom zariadení alebo v schválenom pokusnom zariadení,
  - uzavretým systémom uzavretý chovný systém so samostatným vetraním tvoriaci samostatný vzdušný priestor, ktorým je napríklad izolátor alebo oddelený priestor s laminárnym prúdením.

Pokusy na zvieratách

§ 3

Účel pokusu

(1) Pokusy na zvieratách možno vykonávať len na účel

- a) vývoja, výroby, overenia kvality, účinnosti a bezpečnosti liekov, potravín, krmív a iných látok alebo výrobkov určených
  1. na odstránenie, prevenciu, diagnostiku a liečbu chorôb, poškodenia zdravia alebo iných neprirodzených stavov človeka, zvierat alebo rastlín alebo ich účinkov na človeka, zvieratá alebo rastliny,
  2. na stanovovanie, odhaľovanie, usmerňovanie alebo úpravu fyziologického stavu alebo fyziologických procesov človeka, zvierat alebo rastlín,
- b) ochrany životného prostredia v záujme zachovania alebo zlepšenia zdravia a pohody človeka alebo zvierat.

(2) Pokusy na zvieratách je zakázané vykonávať na účel vývoja alebo testovania kozmetického výrobku alebo jeho zložiek, alebo kombinácie zložiek,¹⁾ ak nie je povolená výnimka podľa osobitného predpisu.²⁾

§ 4

Vykonávanie pokusov na zvieratách druhov patriacich do skupiny A podľa osobitného predpisu³⁾ je zakázané okrem prípadu podľa osobitného predpisu,⁴⁾ a ak je jeho cieľom

- a) výskum zameraný na zachovanie alebo ochranu týchto druhov,
- b) základný biomedicínsky výskum, ak sa preukáže, že daný druh je jediný vhodný na účely tohto výskumu.

Oprávnená osoba

§ 5

(1) Osoba vykonávajúca pokus na zvieratách, osoba dohliadajúca nad vykonávaním pokusu a osoba vykonávajúca kontrolu prevádzkovania pokusu musia mať vysokoškolské vzdelanie II. stupňa v príslušnej vednej disciplíne, v ktorej sa pokus vykonáva, a musia ovládať základné manipulačné techniky so zvieratami.

(2) Osoba podieľajúca sa na pokuse musí mať najmenej stredoškolské vzdelanie v príslušnej vednej disciplíne, v ktorej sa pokus vykonáva, a musí ovládať základné manipulačné techniky so zvieratami.

(3) Osoba zodpovedná za starostlivosť o zvieratá musí byť pravidelne školená v poskytovaní starostlivosti o zvieratá chované a držané na účel ich použitia v pokuse.

¹⁾ § 2 písm. a) a c) nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 658/2005 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na kozmetické výrobky v znení neskorších predpisov.

²⁾ § 4 ods. 8 nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 658/2005 Z. z. v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 108/2007 Z. z.

³⁾ Príloha A nariadenia Rady (ES) č. 338/97 z 9. decembra 1996 o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín reguláciou obchodu s nimi (Mimoriadne vydanie Ú. v. ES, kap. 15/zv. 3) v platnom znení.

⁴⁾ § 8 zákona č. 15/2005 Z. z. o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁵⁾ § 6 ods. 2 písm. i) tretí bod zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti.

(4) Dostatočnosť vzdelania osôb podľa odsekov 1 až 3 (ďalej len „oprávnená osoba“) sa posúdi pri schválení pokusu.⁵⁾

§ 6

(1) Oprávnená osoba zabezpečí umiestnenie pokusných zvierat tak, aby

- a) mikroklíma, kŕmenie, napájanie a starostlivosť o ne zohľadňovali ich zdravotný stav a pohodu,
- b) pokusné zviera mohlo uspokojovať svoje fyziologické a etologické potreby,
- c) boli denne kontrolované klimatické podmienky, v ktorých sa chovajú, držia alebo používajú pokusné zvieratá; výsledky kontroly musia byť zaznamenané spôsobom znemožňujúcim zmenu alebo vymazanie zaznamenaných údajov bez možnosti ich zistenia,
- d) sa predchádzalo poraneniu alebo sa vylúčilo utrpenie, strach alebo trvalé poškodenie pokusných zvierat,
- e) boli urobené opatrenia zaručujúce odstránenie zistených nedostatkov alebo utrpenia v najkratšom možnom čase.

(2) Oprávnená osoba musí okrem požiadaviek podľa odseku 1 dodržiavať aj požiadavky na umiestnenie zvierat a starostlivosť o zvieratá ustanovené v prílohe č. 1.

§ 7

Označovanie pokusných zvierat

(1) Pokusné zvieratá musia byť označené vhodným spôsobom, ktorý im spôsobuje najmenšiu bolesť, stres alebo poranenie, neobmedzuje ich pohyb a prirodzené správanie sa a zabezpečuje trvalú identifikáciu počas celého pokusu. Označenie zvierata je súčasťou dokumentácie vedenej o držaných pokusných zvieratách a identifikačných záznamoch zvierata.

(2) Pokusné zvieratá odchované v schválených chovných zariadeniach alebo získané schválenými chovnými zariadeniami v Slovenskej republike sú označené identifikačnou značkou „SK-LA“ a identifikačným číslom schváleného zariadenia.

(3) Pes, mačka alebo primát musí byť pred odstavením individuálne označený tetovaním alebo mikročipom.

(4) Ak je neoznačený pes, mačka alebo primát umiestnený v schválenom zariadení po prvý raz po odstavení, bezodkladne je potrebné označiť ho spôsobom podľa odseku 3.

(5) Ak je pes, mačka alebo primát premiestnený z jedného schváleného zariadenia do iného zariadenia ešte

pred odstavením a označenie tohto zvierťa nie je možné vykonať, až do označenia sa spolu so zvieratom presunie aj dokumentácia obsahujúca identifikačné údaje zvierťa a jeho matky.

(6) Podrobnosti o identite a pôvode každého psa, mačky a primáta sú vedené v záznamoch každého schváleného zariadenia.

(7) Hlodavce uvedené v prílohe č. 2 sa evidujú na záznamových kartách pripevnených na klietkach alebo nádobách, v ktorých sú umiestnené, a všetky druhy vtákov sa označujú krúžkovaním alebo mikročipom.

(8) Špecifické požiadavky na označovanie niektorých druhov zvierat používaných v pokuse sú uvedené v prílohe č. 1.

Pokus

§ 8

Schválenie pokusu

(1) Žiadosť o schválenie pokusu podľa vzoru uvedeného v prílohe č. 3 obsahuje

- a) názov, sídlo a adresu pokusného zariadenia, ak adresa pokusného zariadenia nie je zhodná so sídlom,
- b) číslo schválenia pokusného zariadenia,
- c) meno, priezvisko, titul, funkciu, vzdelanie a kontaktné údaje osoby oprávnenej predkladať projekt pokusu,
- d) meno, priezvisko, titul, funkciu, vzdelanie a kontaktné údaje osoby zodpovednej za starostlivosť o zvieratá,
- e) mená, priezviská, tituly, funkcie a vzdelanie ďalších osôb podieľajúcich sa na pokuse,
- f) názov projektu pokusu,
- g) účel pokusu podľa § 3 a jeho odôvodnenie,
- h) podrobný opis cieľa pokusu, spôsob, dĺžku a intenzitu aplikácie liekov, krmív, potravín, iných látok a výrobkov s uvedením ich názvu a počtu testovaných liekov, krmív, potravín a iných látok a výrobkov vrátane očakávaného výsledku, manipulácie so zvieratami a postupmi vykonanými na zvieratách počas pokusu alebo podrobnú metodiku diagnostiky,
- i) spôsob znecitlivenia zvierat v priebehu pokusu a účinnú látku anestetika, prípadne použitie prostriedkov znižujúcich bolesťivosť alebo iných vhodných metód zaručujúcich účinné zmiernenie bolesti, utrpenia, strachu alebo poškodenia pokusného zvierťa vrátane účinnej látky použitého prostriedku, ak anestéziu nemožno použiť alebo nie je zlučiteľná s cieľom pokusu,
- j) druh, plemeno, kategóriu, chovnú líniu a počet pokusných zvierat,
- k) spôsob označovania pokusných zvierat,
  - l) pôvod pokusných zvierat (názov schváleného chovného zariadenia alebo názov schváleného dodávateľského zariadenia, v prípade iného zdroja pokusných zvierat odôvodniť voľbu),
- m) dátum predpokladaného začiatku pokusu,
- n) predpokladanú dĺžku pokusu,
- o) posúdenie, či sa zvieratá po skončení pokusu usmrť humánnym spôsobom, alebo sa ponechajú nažive, alebo sa opätovne použijú v pokuse,

- p) písomné vyjadrenie etickej komisie o projekte pokusu,
- q) overovanie v registroch medzinárodne overených a uznaných alternatívnych metód, či k plánovanému pokusu existujú alternatívne metódy, pri ktorých nemusí byť použité zviera,
- r) podrobný opis spôsobu dodržania zásady nahraditeľnosti zvierat, zásady zjemnenia pokusu použitím anestézie a analgetík a zásady znižovania počtu zvierat (zásady 3 R),
- s) meno a priezvisko zmluvného veterinárneho lekára schváleného zariadenia.

(2) Ak žiadateľ chce vykonať pokus podľa osobitného predpisu,³⁾ je povinný priložiť k žiadosti podľa odseku 1 povolenie výnimky na testovanie kozmetického výrobku alebo jeho prototypu alebo na testovanie zložiek alebo kombinácie zložiek kozmetického výrobku na zvieratách vydané Úradom verejného zdravotníctva Slovenskej republiky.

(3) Ak žiadateľ chce schváliť pokus testovania chemikálie, je povinný okrem údajov uvedených v odseku 1 priložiť k žiadosti odkaz na príslušnú požiadavku vykonania testovania na zvieratách týkajúcu sa testovanej chemikálie a uviesť dôvody testovania chemikálie na zvieratách.

(4) Ak žiadateľ chce vykonať pokus mimo pokusného zariadenia, musí to odôvodniť v žiadosti podľa odseku 1.

§ 9

Zmena schváleného pokusu

(1) Žiadosť o zmenu platného rozhodnutia o schválení pokusu môže podať fyzická osoba – podnikateľ alebo právnická osoba, ktorej bol pokus schválený, ak táto zmena smeruje k zlepšeniu pohody zvierat použitých v pokuse a ak sa zmena týka

- a) predĺženia platnosti rozhodnutia o schválení pokusu,
- b) zmeny miesta na vykonanie pokusu,
- c) doplnenia osôb vykonávajúcich pokus, podieľajúcich sa na pokuse, dohliadajúcich na vykonávanie pokusu alebo osôb zodpovedných za starostlivosť o zvieratá,
- d) spôsobu nadobudnutia pokusných zvierat,
- e) plemena zvierat,
- f) počtu zvierat použitých v pokuse alebo
- g) spôsobu humánneho usmrtenia.

(2) Fyzická osoba – podnikateľ alebo právnická osoba je povinná v žiadosti o zmeny podľa odseku 1 uviesť

- a) obchodné meno a miesto podnikania, ak ide o fyzickú osobu – podnikateľa, alebo obchodné meno a sídlo, ak ide o právnickú osobu,
- b) číslo rozhodnutia schváleného pokusu,
- c) názov schváleného pokusu,
- d) dôvod zmeny schváleného pokusu.

Vykonanie pokusu

§ 10

(1) Pokus sa vykonáva výhradne oprávnenou osobou alebo na jej zodpovednosť.

(2) Pokus nemožno vykonať, ak je na dosiahnutie požadovaného výsledku dostupná iná, vedecky prijateľná, odôvodniteľná a prakticky využiteľná metóda bez použitia zvierat.

(3) Pokus už vykonaný na území členského štátu na zabezpečenie zdravotnej neškodnosti produktov sa z dôvodu zníženia duplicity pokusov nevykoná, keďže sa podľa možnosti uznáva platnosť údajov pochádzajúcich z pokusov vykonaných na území členských štátov, okrem prípadu, ak ďalšie testovanie je nevyhnutné na zabezpečenie zdravia a bezpečnosti ľudí.

(4) Ak je nevyhnutné vykonať pokus, výber druhu pokusného zvieratá musí byť dôkladne zvážený, a ak je potrebné, pri schvaľovaní odôvodnený. Pri výbere z viacerých pokusov sa dá prednosť takému, pri ktorom treba najmenšie množstvo zvierat, ktorý zahŕňa druhy s najnižším stupňom vývoja, spôsobuje najmenšiu bolesť, utrpenie, strach alebo trvalé poškodenie, a pritom je najvhodnejší na dosiahnutie uspokojivých výsledkov.

(5) Pokus na zvierati z voľnej prírody je možné vykonať len vtedy, ak na daný účel pokusu nemožno použiť iné zviera.

§ 11

(1) Pokus sa vykoná v celkovej anestézii alebo v lokálnej anestézii.

(2) Zviera môže byť použité na pokus aj bez anestézie, ak anestézia

- a) spôsobuje väčšiu ujmu ako sám pokus,
- b) nie je zlučiteľná s cieľom pokusu.

(3) Pokus podľa odseku 2 písm. b) možno schváliť, len ak má značný prínos, ak nie je zdokumentovaný prípad vykonania takého pokusu a pokusom sa nespôsobujú vážne poranenia, ktoré by mohli viesť k silnej bolesti.

(4) Ak nemožno použiť anestéziu, použijú sa prostriedky znižujúce bolestivosť alebo iné vhodné metódy zaručujúce najúčinnejšie zmiernenie bolesti, utrpenia, strachu alebo poškodenia pokusného zvieratá.

(5) Ak je postup v súlade so zámerom pokusu a zviera použité v pokuse po vymiznutí účinku anestézie pociťuje silnú bolesť, musí byť bezodkladne ošetrené prostriedkami znižujúcimi bolestivosť alebo, ak to nie je možné, musí byť okamžite usmrtené humánnym spôsobom.

(6) Ak pokus spôsobí alebo môže spôsobiť pokusnému zvieratú silnú, dlhotrvajúcu bolesť, musí byť potreba schválenia takého pokusu odôvodnená a takýto pokus možno schváliť, len ak má závažný prínos pre základné biologické potreby človeka alebo zvierat.

§ 12

Ukončenie pokusu

(1) Na konci každého pokusu oprávnená osoba, prednostne veterinárny lekár posúdi, či sa zviera ponechá nažive, alebo sa usmrtí humánnym spôsobom, ak nie je možné zabezpečiť, že ďalšie prežívanie zvieratá nebude spojené s trvalou bolesťou alebo strachom, hoci jeho zdravotný stav je inak normálny.

(2) Ak sa po skončení pokusu zviera má

- a) ponechať nažive, poskytne sa mu starostlivosť primeraná jeho zdravotnému stavu, zabezpečí sa mu dohľad veterinárneho lekára alebo inej oprávnenej osoby a drží sa v podmienkach zodpovedajúcich požiadavkám podľa § 6; ak veterinárny lekár usúdi, že zviera v dôsledku vykonaného pokusu netrpí, môže na svoju zodpovednosť rozhodnúť, že sa nemusí poskytovať osobitná starostlivosť a dohľad veterinárneho lekára alebo inej oprávnenej osoby,
- b) usmrtiť alebo ak má byť zviera ponechané nažive, ale prežívanie v podmienkach podľa požiadaviek § 6 nie je pre zviera z hľadiska pohody prospešné, zviera sa neodkladne usmrtí humánnym spôsobom.

(3) Zviera možno opakovane použiť na pokus, len ak je možné dodržať požiadavky ustanovené týmto nariadením vlády. Zviera nemožno použiť na pokus opakovane, ak pokus spôsobuje zvieratú silnú bolesť, strach alebo iné porovnateľné utrpenie.

(4) Pokusné zviera možno po vykonanom pokuse vypustiť do voľnej prírody po súhlase veterinárneho lekára, ak mu to jeho zdravotný stav umožní a nie je ohrozené zdravie obyvateľstva a životné prostredie.

§ 13

Udelenie, zachovanie a zrušenie schválenia chovného zariadenia a dodávateľského zariadenia a vedenie zariadenia v zozname schválených chovných zariadení a v zozname schválených dodávateľských zariadení

(1) Žiadosť o schválenie chovného zariadenia alebo schválenie dodávateľského zariadenia podľa vzoru uvedeného v prílohe č. 4 časti B obsahuje

- a) názov a sídlo žiadateľa, alebo meno, priezvisko a adresu trvalého pobytu,
- b) meno, priezvisko, titul, funkciu a kontaktné údaje štatutárneho zástupcu alebo osoby poverenej zastupovaním žiadateľa,
- c) identifikačné číslo organizácie,
- d) adresu zariadenia, pre ktoré sa žiadosť o schválenie podáva, ak je iná ako sídlo,
- e) druh zvierat, prípadne plemeno, kategóriu alebo chovnú líniu zvierat, pre ktoré je zariadenie určené, maximálny jednorazový zástav zvierat a predpokladaný počet odchovaných zvierat za kalendárny rok, pre každý druh osobitne,
- f) meno, priezvisko, titul, odborné vzdelanie a kontaktné údaje osoby zodpovednej za starostlivosť o chované a držané zvieratá,
- g) dátum, podpis a odtlačok pečiatky štatutárneho zástupcu žiadateľa,

- h) meno a priezvisko zmluvného veterinárneho lekára,
i) podmienky umiestnenia a starostlivosti o zvieratá, a to zoohygienické podmienky, chovné priestory, pomocné priestory, preventívnu veterinárnu starostlivosť a dokumentáciu.

(2) Fyzická osoba – podnikateľ alebo právnická osoba, ktorá žiada o schválenie podľa odseku 1, musí umožniť posúdenie vhodnosti zariadenia na chov a držanie pokusných zvierat.

(3) Schválené chovné zariadenie a schválené dodávateľské zariadenie na zachovanie schválenia podáva každoročne hlásenie na formulári podľa vzoru uvedeného v prílohe č. 6 vypracované na základe záznamov podľa § 16 najneskôr do 31. januára za predchádzajúci kalendárny rok. Podaním sa rozumie doručenie poštou, podanie v podateľni, doručenie elektronickou poštou alebo faxom.

(4) Schválenie chovného zariadenia alebo schválenie dodávateľského zariadenia sa zruší⁶⁾ a vymaže zo zoznamu schválených chovných zariadení alebo zo zoznamu schválených dodávateľských zariadení, ak

- a) sa zistí neplnenie požiadaviek ustanovených týmto nariadením vládou ohrozujúce zdravotný stav a základné fyziologické potreby chovaných a držaných pokusných zvierat,
b) sa zistí neplnenie uložených opatrení na odstránenie nedostatkov, ktoré zhoršujú pohodu chovaných a držaných pokusných zvierat,
c) sa zistí nespĺnenie povinnosti podať hlásenie podľa odseku 3,
d) o to požiada schválené zariadenie.

(5) Zoznam schválených chovných zariadení a zoznam schválených dodávateľských zariadení⁷⁾ sa zverejňuje so všetkými zmenami vo Vestníku Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky najmenej raz ročne.

§ 14

Zmena v schválení chovného zariadenia a schválení dodávateľského zariadenia

(1) Žiadosť o zmenu v rozhodnutí o schválení chovného zariadenia alebo o schválení dodávateľského zariadenia môže podať fyzická osoba – podnikateľ alebo právnická osoba, ak sa zmena týka

- a) najvyššieho jednorazového zástavu zvierat a zmeny počtu odchovaných zvierat za kalendárny rok alebo b) chovaného druhu zvierat.

(2) Žiadosť o zmenu podľa odseku 1 musí obsahovať

- a) názov a sídlo schváleného chovného zariadenia alebo dodávateľského zariadenia,
b) úradné číslo schválenia chovného zariadenia alebo dodávateľského zariadenia,
c) meno, priezvisko, titul a kontaktné údaje štatutárneho zástupcu alebo osoby poverenej zastupovaním fyzickej osoby – podnikateľa alebo právnickej osoby,
d) identifikačné číslo organizácie,

⁶⁾ § 6 ods. 2 písm. i) štvrtý bod zákona č. 39/2007 Z. z.

⁷⁾ § 6 ods. 2 písm. l) zákona č. 39/2007 Z. z.

⁸⁾ § 6 ods. 2 písm. h) prvý bod zákona č. 39/2007 Z. z.

- e) dôvody zmeny, ktoré sa majú v platnom rozhodnutí vykonať.

§ 15

Získavanie pokusných zvierat schválenými chovnými zariadeniami a schválenými dodávateľskými zariadeniami

(1) Schválené chovné zariadenia a schválené dodávateľské zariadenia môžu získavať pokusné zvieratá uvedené v prílohe č. 2 len od iného schváleného chovného zariadenia alebo schváleného dodávateľského zariadenia.

(2) Schválené chovné zariadenia a schválené dodávateľské zariadenia môžu získavať pokusné zvieratá iné, ako sú uvedené v odseku 1, od iných schválených chovných zariadení, od iných schválených dodávateľských zariadení alebo výnimočne v odôvodnených prípadoch od fyzických osôb a právnických osôb, ktoré nie sú schválené na chov alebo dodávanie pokusných zvierat a ich podnikateľskou činnosťou nie je odchyt túlavých zvierat alebo iná manipulácia s túlavými zvieratami.

(3) Zvieratá získané od inej fyzickej osoby alebo právnickej osoby ako schváleného chovného zariadenia alebo schváleného dodávateľského zariadenia musia byť odchované zvieratá; takto získané zvieratá nemôžu byť odchytané z voľnej prírody alebo túlavé zvieratá.

§ 16

Vedenie záznamov schválenými chovnými zariadeniami a schválenými dodávateľskými zariadeniami

(1) Schválené chovné zariadenia a schválené dodávateľské zariadenia vedú záznamy podľa jednotlivých druhov pokusných zvierat o počte

- a) predaných alebo dodaných pokusných zvierat, o dátume ich predaja alebo dodávky a názve a sídle alebo mene, priezvisku a adrese trvalého pobytu, alebo mieste podnikania, ak je odlišné od sídla alebo trvalého pobytu odberateľa,
b) nakúpených zvierat určených na pokusné účely alebo iné vedecké účely, o dátume ich nákupu a názve a sídle alebo mene, priezvisku a adrese trvalého pobytu, alebo mieste podnikania, ak je odlišné od sídla alebo trvalého pobytu predávajúceho,
c) uhynutých pokusných zvierat,
d) držaných pokusných zvierat.

(2) Schválené chovné zariadenie ďalej vedie záznamy podľa jednotlivých druhov pokusných zvierat o počte narodených a odchovaných pokusných zvierat.

(3) Záznamy podľa odsekov 1 a 2 sa uchovávajú tri roky od posledného vykonania záznamu a na požiadanie sa predkladajú kontrolnému orgánu.⁸⁾

Pokusné zariadenie

§ 17

Udelenie, zachovanie a zrušenie schválenia pokusného zariadenia a vedenie zariadenia v zozname schválených pokusných zariadení

(1) Žiadosť o schválenie pokusného zariadenia podľa vzoru uvedeného v prílohe č. 4 časti A obsahuje

- a) názov a sídlo žiadateľa, alebo meno, priezvisko a adresu trvalého pobytu,
- b) meno, priezvisko, titul, funkciu a kontaktné údaje štatutárneho zástupcu alebo osoby poverenej zastupovaním žiadateľa,
- c) identifikačné číslo organizácie,
- d) adresu zariadenia, pre ktorú sa žiadosť o schválenie podáva, ak je iná ako sídlo,
- e) druh zvierat, prípadne plemeno, kategóriu alebo chovnú líniu zvierat, pre ktoré je zariadenie určené, maximálny jednorazový zástav zvierat; ak zariadenie žiada o schválenie pokusného zariadenia súbežne so schválením chovného zariadenia, predkladá aj predpokladaný počet odchovaných zvierat za kalendárny rok, pre každý druh osobitne,
- f) meno, priezvisko, titul, odborné vzdelanie a kontaktné údaje osoby zodpovednej za starostlivosť o chované a držané zvieratá,
- g) dátum, podpis štatutárneho zástupcu žiadateľa a odtlačok pečiatky,
- h) meno a priezvisko zmluvného veterinárneho lekára pokusného zariadenia,
  - i) podmienky umiestnenia a starostlivosti o zvieratá,
  - j) údaj o tom, či pokusné zariadenie vykonáva iba pokusy alebo súčasne aj chová zvieratá pre vlastnú potrebu,
- k) záznam o zriadení etickej komisie.

(2) Fyzická osoba – podnikateľ alebo právnická osoba, ktorá žiada o schválenie podľa odseku 1, musí umožniť posúdenie vhodnosti zariadenia na vykonávanie pokusov na zvieratách.

(3) Ak schválené pokusné zariadenie chová pokusné zvieratá pre vlastnú potrebu, je postačujúce jediné schválenie, hoci takéto zariadenie musí spĺňať aj požiadavky na chovné zariadenie. Ak chované pokusné zvieratá predáva alebo dodáva inému zariadeniu, je potrebné ďalšie schválenie podľa § 13.

(4) Schválené pokusné zariadenie na zachovanie schválenia podáva každoročne hlásenie na formulári podľa vzoru uvedeného v prílohe č. 7 vypracované na základe záznamov podľa § 20 najneskôr do konca januára za predchádzajúci kalendárny rok. Podaním sa rozumie doručenie poštou, podanie v podateľni, doručenie elektronickou poštou alebo faxom.

(5) Schválenie pokusného zariadenia sa zruší⁶⁾ a vymaže zo zoznamu schválených pokusných zariadení, ak

- a) sa zistí neplnenie požiadaviek ustanovených týmto nariadením vlády ohrozujúce zdravotný stav a základné fyziologické potreby chovaných a držaných pokusných zvierat,
- b) sa zistí neplnenie uložených opatrení na odstránenie

- nie nedostatkov, ktoré zhoršujú pohodu chovaných a držaných pokusných zvierat,
- c) sa zistí nesplnenie povinnosti podať hlásenie podľa odseku 4,
- d) o to požiada schválené zariadenie.

(6) Zoznam pokusných zariadení⁷⁾ je zverejňovaný so všetkými zmenami vo Vestníku Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky najmenej raz ročne.

(7) Zrušením schválenia pokusného zariadenia sa zrušuje schválenie všetkých pokusov schválených toľto pokusnému zariadeniu.

§ 18

Zmena v schválení pokusného zariadenia alebo schválení pokusného zariadenia s chovom pre vlastnú potrebu

(1) Žiadosť o zmenu v rozhodnutí o schválení pokusného zariadenia alebo pokusného zariadenia s chovom zvierat pre vlastnú potrebu môže podať fyzická osoba – podnikateľ alebo právnická osoba, ak sa zmena týka

- a) najvyššieho jednorazového zástavu zvierat alebo zmeny v počte odchovaných zvierat za kalendárny rok,
  - b) chovaného druhu zvierat alebo
  - c) rozsahu alebo druhu činnosti schváleného pokusného zariadenia.
- (2) Žiadosť o zmenu podľa odseku 1 musí obsahovať
- a) názov a sídlo schváleného zariadenia,
  - b) úradné číslo schválenia pokusného zariadenia alebo pokusného zariadenia s chovom zvierat pre vlastnú potrebu,
  - c) meno, priezvisko, titul a kontaktné údaje štatutárneho zástupcu alebo osoby poverenej zastupovaním fyzickej osoby – podnikateľa alebo právnickej osoby,
  - d) identifikačné číslo organizácie,
  - e) dôvody na zmeny, ktoré sa majú v platnom rozhodnutí vykonať.

§ 19

Požiadavky na schválené pokusné zariadenia

(1) Schválené pokusné zariadenie (ďalej len „pokusné zariadenie“) musí mať zariadenia a vybavenie vyhovujúce druhom používaných pokusných zvierat a vyhovujúce na vykonávanie pokusov tak, aby ich koncepcia, konštrukcia a spôsob činnosti zabezpečovali najúčinnšie vykonanie pokusov s cieľom dosiahnuť zhodné výsledky pri použití najmenšieho počtu zvierat a najmenšieho stupňa bolesti, utrpenia, strachu a trvalého poškodenia zvierat.

(2) Pokusné zariadenie zabezpečí

- a) osobu alebo osoby zodpovedné za administratívu týkajúcu sa starostlivosti o zvieratá a fungovania vybavenia,
- b) potrebný počet dostatočne školeného personálu,
- c) vhodné opatrenia na zabezpečenie veterinárnych služieb, najmä poradenstva a liečby držaných a použitých pokusných zvierat,
- d) oprávnenú osobu alebo osoby, prednostne veterinárneho lekára, ktoré sú poverené poradenstvom na

zabezpečenie pohody držaných a používaných zvierat.

(3) Pokusné zariadenie môže používať pokusné zvieratá uvedené v prílohe č. 2, získané len od schválených chovných zariadení, od schválených dodávateľských zariadení alebo získané vlastným chovom pokusných zvierat.

(4) Pokusné zariadenie môže používať pokusné zvieratá iné, ako sú uvedené v odseku 3, získané od schválených chovných zariadení, od schválených dodávateľských zariadení, vlastným chovom pokusných zvierat alebo výnimočne od fyzických osôb a právnických osôb, ktoré nie sú schválené na chov alebo dodávanie pokusných zvierat, a ich podnikateľskou činnosťou nie je odchyt túlavých zvierat alebo iná manipulácia s túlavými zvieratami.

(5) Zvieratá získané od iných fyzických osôb alebo právnických osôb ako schválených chovných zariadení alebo schválených dodávateľských zariadení musia byť odchované zvieratá; takto získané zvieratá nemôžu byť odchytané z voľnej prírody alebo túlavé zvieratá. Túlavé zvieratá alebo zvieratá odchytané z voľnej prírody iné ako psy a mačky možno použiť v odôvodnenom pokuse, na ktorého úspešné vykonanie sú použiteľné len také zvieratá.

§ 20

Vedenie záznamov pokusnými zariadeniami

(1) Pokusné zariadenie vedie záznamy podľa jednotlivých druhov pokusných zvierat, ktoré obsahujú

- dátum nákupu zvierat určených na pokusné účely alebo na iné vedecké účely,
- názov a sídlo, alebo meno a priezvisko a adresu trvalého pobytu, alebo miesto podnikania, ak je odlišné od sídla alebo trvalého pobytu predávajúceho,
- dátum ukončenia karantény zvierat určených na pokusné účely alebo na iné vedecké účely,
- dátum použitia zvierat určených na pokusné účely alebo iné vedecké účely v pokuse a počet použitých zvierat,
- číslo rozhodnutia o schválení pokusu.

(2) Pokusné zariadenie, ak je schválené aj na chov pokusných zvierat na vlastné použitie, ďalej vedie záznamy podľa jednotlivých druhov pokusných zvierat o počte narodených a odchovaných pokusných zvierat.

(3) Pokusné zariadenie vedie záznamy podľa jednotlivých druhov pokusných zvierat o počte uhynutých alebo usmrtených zvierat použitých v pokuse, záznamy o dátume uloženia kadáverov do mraziaceho boxu a čísla schváleného pokusu, na ktorý boli zvieratá použité.

(4) Pokusné zariadenie vedie záznamy o počte

- a druhoch zvierat použitých v pokusoch spolu,
- zvierat podľa jednotlivých plemien, kategórií alebo chovných línií použitých v pokusoch na účely podľa § 3,
- zvierat podľa jednotlivých plemien, kategórií alebo

⁹⁾ § 22 zákona č. 39/2007 Z. z.

chovných línií použitých v pokusoch vyžadovaných osobitnými predpismi.

(5) Pokusné zariadenie vedie denné záznamy o každom vykonaní schváleného pokusu, ktoré obsahujú

- poradové číslo záznamu,
- dátum vykonania záznamu,
- číslo rozhodnutia o schválení pokusu,
- vykonanú činnosť súvisiacu s použitím zvierat,
- počet, druh a pohlavie aktuálne použitých zvierat,
- počet, druh a pohlavie usmrtených alebo uhynutých zvierat počas aktuálneho používania zvierat,
- identifikačné údaje oprávnenej osoby, ktorá záznam vykonala.

(6) Záznamy podľa odsekov 1 až 5 sa archivujú tri roky od posledného vykonania záznamu a na požiadanie sa predkladajú kontrolnému orgánu.⁹⁾

§ 21

Etická komisia

(1) Pokusné zariadenie vymenúva na posúdenie pokusov, ktoré sa budú v pokusnom zariadení vykonávať, etickú komisiu. Etická komisia posúdi

- opodstatnenosť pripravovaného pokusu a použitie zvierat v pokuse,
- súlady účelu pokusu s § 3,
- jedinečnosť pripravovaného pokusu,
- existenciu alternatívnej metódy bez použitia zvierat na dosiahnutie cieľa pokusu s porovnateľnou validitou a reprodukovateľnosťou,
- systém zabezpečenia a dodržiavania zásady nahraditeľnosti zvierat, zásady zjemnenia pokusu použitím anestézie a analgetík a zásady znižovania počtu zvierat (zásady 3 R),
- optimálnosť použitia druhu zvierat navrhnutého na použitie do pokusu z hľadiska vývoja prahu citlivosti na bolesť,
- počet použitých zvierat na zachovanie reprodukovateľnosti a validity pokusu,
- dodržiavanie požiadaviek na starostlivosť a umiestnenie zvierat používaných na pokusné účely alebo na iné vedecké účely v súlade s prílohou č. 1.

(2) Ak sa právnickej osobe schváli viacero pokusných zariadení, vymenúva etickú komisiu len jedno pokusné zariadenie na posúdenie všetkých pokusov, ktoré sa budú v schválených pokusných zariadeniach právnickej osoby vykonávať.

(3) Etická komisia vyjadrením súhlasu s projektom pokusu odporúča osobe oprávnenej predkladať projekt pokusu jeho predloženie na schválenie. Etická komisia v prípade nesúlady projektu pokusu s požiadavkami na ochranu zvierat podľa tohto nariadenia vlády a osobitného predpisu⁹⁾ odporučí predkladateľovi upraviť časť projektu, v ktorých bol nesúlady zistený.

(4) Etickú komisiu tvoria vedeckí pracovníci, pričom aspoň jedna tretina členov etickej komisie sú vedeckí pracovníci nezávislí od pokusného zariadenia, ktorého projekt pokusu sa hodnotí, alebo od jeho zriaďovateľa, a členovia etickej komisie, ktorí sú zamestnancami po-

kusného zariadenia, ak je to možné, nezainterosovaní na pokuse.

(5) Počet členov etickej komisie je nepárny, najmenej však päť. Predseda etickej komisie je osoba nezávislá od pokusného zariadenia, ktorého projekt pokusu sa hodnotí.

(6) Etická komisia písomne vypracuje správu o posúdení projektu predloženého pokusu. Správa obsahuje aj vyjadrenie súhlasu s pripravovaným pokusom, ktorý bude súčasťou žiadosti o schválenie pokusu.

(7) Etická komisia vykonáva každoročnú revíziu už schválených projektov pokusov v pokusnom zariadení, ktoré sú schválené na obdobie dlhšie ako jeden rok.

Spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia

§ 22

Prevádzkovateľ zariadenia na chov zvierat určených na pokusné účely alebo na iné vedecké účely, prevádzkovateľ zariadenia na dodávanie pokusných zvierat a prevádzkovateľ zariadenia na vykonávanie pokusov, ktorí na základe rozhodnutia o udelení schválenia k 31. januáru 2009 v rámci predmetu podnikania chovajú, dodávajú alebo používajú zvieratá na pokusné účely alebo na iné vedecké účely, sú povinní splniť požiadavky ustanovené týmto nariadením na umiestnenie zvie-

rat, na starostlivosť o zvieratá, na vzdelanie a na školenie personálu zodpovedného za zvieratá a za vykonávanie pokusu, ako aj personálu podieľajúceho sa na pokuse do 31. decembra 2009 a v tejto lehote si splniť povinnosť schválenia zariadenia podľa tohto nariadenia vlády s výnimkou požiadaviek podľa prílohy č. 1 časti B bodu 4.3., časti G.1 bodu 4.2., časti G.2 bodu 4.3. a časti G.3 bodu 4.2., ktoré sú povinní splniť do 31. decembra 2013.

§ 23

Týmto nariadením vlády sa preberá právny akt Európskych spoločenstiev a Európskej únie uvedený v prílohe č. 8.

§ 24

Zrušuje sa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 289/2003 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na ochranu zvierat používaných na pokusné účely alebo iné vedecké účely v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 489/2003 Z. z.

§ 25

Účinnosť

Toto nariadenie vlády nadobúda účinnosť 1. februára 2009.

Robert Fico v. r.

**Príloha č. 1
k nariadeniu vlády č. 23/2009 Z. z.**

**POŽIADAVKY NA UMIESTNENIE ZVIERAT A STAROSTLIVOSŤ O ZVIERATÁ
POUŽÍVANÉ NA POKUSNÉ ÚČELY A NA INÉ VEDECKÉ ÚČELY**

VŠEOBECNÁ ČASŤ

1. PRIESTORY ZARIADENIA

1.1. Funkcie a všeobecná koncepcia

Všetky zariadenia musia byť konštruované tak, aby poskytovali vhodné prostredie pre držané druhy zvierat s prihliadnutím na ich fyziologické potreby a potreby správania. Zariadenia musia byť navrhnuté a vedené tak, aby sa predišlo vstupu nepovolaných osôb a úniku zvierat. Zariadenia, ktoré sú súčasťou väčšieho komplexu budov, musia byť chránené vhodnými bezpečnostnými a stavebnými opatreniami a úpravami, ktorými sa obmedzí počet vstupov nepovolaných osôb.

1.2. Chovné priestory

1.2.1. Musia sa vykonať všetky potrebné opatrenia na zabezpečenie pravidelného a účinného čistenia priestorov a udržiavania vysokého hygienického štandardu. Každé zariadenie musí mať vypracovaný program, v ktorom bude podrobne rozpísaný systém, intenzita a spôsob zabezpečovania pravidelného a účinného čistenia a dezinfekcie.

Strop a steny musia byť odolné voči poškodeniu a musia mať hladký, nepriepustný a ľahko umývateľný povrch. Osobitná pozornosť sa musí venovať spojom vrátane spojov s dverami, kanálmi, potrubiami a káblami. Dvere možno vybaviť kontrolným okienkom. Podlahy musia byť hladké, nepriepustné, ľahko umývateľné s protišmykovou úpravou a musia bez poškodenia udržať hmotnosť krmidiel a iných ťažkých zariadení. Ak sú prítomné odtokové žľaby, musia byť vhodne prekryté a opatrené zábranou, ktorá zabráni prístupu škodcov alebo úniku zvierat. Chovné priestory musia byť vybavené tak, aby sa zabránilo prenikaniu nežiaducich zvierat a hmyzu (napríklad protihmyzové sieťky na oknách).

1.2.2. Priestory, v ktorých sa zvieratá môžu voľne pohybovať, musia mať steny a podlahy s povrchom z osobitne odolných materiálov, aby vydržali ťažké opotrebovanie spôsobované zvieratami a čistiacimi procesmi. Materiál nesmie byť škodlivý zdraviu zvierat a nemôže spôsobiť poranenie zvierat. Zariadenie a inventár musia byť doplnkovo chránené tak, aby ich zvieratá nemohli poškodiť alebo aby sa zvieratá sami nemohli nimi poraniť. Osobitná pozornosť sa kladie na pevnosť a bezpečnosť fixačných zariadení.

1.2.3. Druhy, ktoré sa neznášajú, napríklad dravec a korisť, alebo zvieratá, pre ktoré je vhodné rozdielne prostredie, sa nesmú umiestniť v rovnakej miestnosti.

1.2.4. Ak sú v chovných priestoroch vykonávané menšie pokusy alebo zákroky, musia byť na to dostatočne technicky vybavené.

1.3. Laboratóriá a pokusné priestory na bežné a špeciálne pokusy

1.3.1. V chovných a dodávateľských zariadeniach musí byť k dispozícii vhodné vybavenie na prípravu odoslania zvierat.

1.3.2. Všetky zariadenia musia mať k dispozícii aspoň laboratórne vybavenie pre veterinárneho lekára na vykonávanie jednoduchých diagnostických testov, pitiev alebo odberov vzoriek, ktoré sa majú podrobiť rozsiahlejšiemu laboratórnemu vyšetreniu na inom mieste.

1.3.3. Všetky zariadenia musia mať vypracované a zavedené také opatrenia, ktoré umožnia novozískané zvieratá izolovať, kým sa nezistí ich zdravotný stav, a posúdiť a minimalizovať potenciálne zdravotné riziko pre už zabývané zvieratá, napríklad karanténa.

1.3.4. Na bežné a špeciálne pokusy musia byť k dispozícii operačné pokusné priestory pre prípady, keď nie je žiaduce uskutočňovať pokusy alebo pozorovania v chovných priestoroch.

1.3.5. Ak pokusné zariadenie bude vykonávať pokusy s použitím chirurgických techník, musí sa zabezpečiť jedna alebo niekoľko operačných miestností vhodne vybavených na chirurgické výkony v aseptických podmienkach. Musia byť k dispozícii priestory na pooperačné zotavenie, kde sa zvieratám poskytne pooperačná starostlivosť.

1.3.6. Všetky zariadenia musia mať k dispozícii vhodné priestory na umiestnenie zvierat podozrivých z ochorenia, poranených zvierat a chorých zvierat, ktoré sa musia držať oddelene od ostatných.

1.4. Pomocné priestory

- 1.4.1. Skladovacie priestory musia byť navrhnuté, používané a udržiavané tak, aby sa zabezpečila kvalita krmiva a podstielky. Tieto priestory musia byť zabezpečené proti škodcom a hmyzu. Ostatné materiály, ktoré môžu byť kontaminované alebo predstavujú nebezpečenstvo pre zvieratá alebo personál, musia sa skladovať oddelene.
- 1.4.2. Musia byť zabezpečené oddelené skladovacie priestory pre čisté kliečky, nástroje a vybavenie.
- 1.4.3. Miestnosti na čistenie a umývanie musia byť dostatočne veľké, aby sa do nich mohli umiestniť zariadenia na dekontamináciu a čistenie použitého náradia. Čistiaci proces musí byť organizovaný tak, aby oddeľoval obeh čistého a špinavého zariadenia, a zamedzoval tak kontaminácii práve očisteného zariadenia. Steny a podlahy musia byť pokryté vhodným trvanlivým povrchovým materiálom. Ventiláčny systém musí mať dostatočnú kapacitu na odvod nadmerného tepla a vlhkosti.
- 1.4.4. Musí sa zabezpečiť hygienické ukladanie a odstraňovanie tiel uhynutých alebo usmrtených zvierat a živočíšneho odpadu. Ak ide o toxický, rádioaktívny alebo infekčný odpad, musia sa vykonať osobitné preventívne opatrenia a musí sa venovať osobitná pozornosť likvidácii takého odpadu.¹⁾
- 1.4.5. Celkový návrh a konštrukcia plôch vnútorných komunikácií musia zodpovedať normám chovných priestorov. Chodby musia byť dostatočne široké, aby umožňovali jednoduchý presun a otáčanie prenosného vybavenia.

2. PROSTREDIE A JEHO REGULÁCIA

2.1. Vetranie

- 2.1.1. V chovných priestoroch a v priestoroch pre zvieratá sa musí zabezpečiť primerané vetranie, aby sa vyhovelo potrebám umiestnených zvierat. Ventiláčny systém musí zabezpečovať dostatočný prívod čerstvého vzduchu primeranej kvality a odvádzanie pachov, škodlivých plynov, prachu a pôvodcov nákaz každého druhu a odvod prebytočného tepla a vlhkosti.
- 2.1.2. Vzduch v miestnosti sa musí často vymieňať v krátkych intervaloch. Za bežných okolností je primeraná intenzita vetrania 15 – 20 výmen vzduchu v celom priestore za hodinu. Za určitých okolností, napríklad ak je držaný malý počet zvierat, môže byť za normálnu úroveň výmeny vzduchu považovaných 8 – 10 výmen vzduchu za hodinu. V niektorých prípadoch postačí prirodzené vetranie, ak je dostatočné, a mechanické vetranie sa nevyžaduje. Je zakázaná recirkulácia neošetreného vzduchu.
- 2.1.3. Ventiláčny systém musí byť navrhnutý tak, aby sa zabránilo vzniku škodlivého prievanu a rušeniu hlukom.
- 2.1.4. V miestnostiach, kde sú umiestnené zvieratá, je zakázané fajčenie.

2.2. Teplota

- 2.2.1. V častiach venovaných špecifickým druhom zvierat je uvedený rozsah teplôt, ktorý sa musí dodržiavať. Údaje uvedené v týchto častiach sa týkajú iba bežných dospelých zvierat. Novonarodeným zvieratám a mladým zvieratám bez srsti alebo čerstvo operovaným, chorým alebo poraneným zvieratám sa zabezpečí vyššia teplota. Teplota v priestoroch sa musí regulovať v závislosti od zmien termoregulácie zvierat, ktorá môže závisieť od osobitných fyziologických podmienok alebo od účinkov pokusov. Optimálne teploty pre zvieratá chované v kliečkach, kotercoch a vo vnútorných výbehoch sú uvedené v tabuľke č. 1. Teplota v chovných priestoroch sa musí denne merať a zaznamenávať. Ventiláčny systém musí plniť funkciu ohrevu aj chladenia.
- 2.2.2. V zariadeniach sa vyžaduje presná regulácia teploty v chovných priestoroch, keďže teplota prostredia je fyzikálny faktor, ktorý má vážny vplyv na metabolizmus a správanie zvierat.
- 2.2.3. Zvieratá nesmú byť držané vo vonkajších priestoroch v klimatických podmienkach, ktoré by im mohli spôsobiť problémy týkajúce sa zdravia a pohody.

2.3. Vlhkosť

Extrémne kolísanie relatívnej vlhkosti má vo všeobecnosti nežiaduci vplyv na zdravie zvierat. Vyžaduje sa udržiavanie relatívnej vlhkosti priemerne na úrovni 55 % (± 10 %), čo je všeobecne vhodná relatívna vlhkosť. Konkrétny rozsah relatívnej vlhkosti je uvedený v častiach jednotlivých špecifických druhov.

2.4. Osvetlenie

Tam, kde prirodzené svetlo neposkytuje vhodný cyklus svetlo/tma, je nevyhnutné zabezpečiť vhodné osvetlenie na uspokojenie biologických požiadaviek zvierat, ako aj na vytvorenie vyhovujúceho pracovného prostredia. Zvieratá sa nesmú vystavovať ostrému svetlu a v priestoroch musia byť k dispozícii tmavé priestory na odpočinok. Primerané osvetlenie sa musí zabezpečiť pre prácu personálu a kontrolu zvierat.

¹⁾ Zákon č. 223/2001 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Musia sa zabezpečiť pravidelné fotoperiody (svetelný režim napodobňujúci striedanie dňa a noci podľa dĺžky svitu v jednotlivých ročných obdobiach alebo 12 hodín svetlo a 12 hodín tma) a intenzita osvetlenia vhodná pre dané druhy a treba zabrániť ich výpadkom. Pri chove albínov treba brať do úvahy ich citlivosť na svetlo. Zváža sa zabudovanie okien do chovných priestorov vzhľadom na to, že sú zdrojom prirodzeného svetla a dôkážu zabezpečiť obohatenie prostredia pre určité druhy, najmä primáty okrem človeka, psy, mačky, niektoré hospodárske zvieratá a iné veľké cicavce.

2.5. Hluk

Hladiny hluku počuteľné pre zvieratá vrátane ultrazvuku, t. j. zvukové vlny nad hranicou ľudskej počuteľnosti, zvuky s kmitočtom presahujúcim 20 kHz, musia byť minimalizované najmä v čase odpočinku zvierat. Poplašné systémy musia byť nastavené na frekvencie mimo pásma, na ktoré sú zvieratá citlivé, ale zároveň musia byť počuteľné ľudským uchom. Pri navrhovaní usporiadania miestností a chodieb sa zohľadní ich možný vplyv na akustiku prostredia. Chovné priestory musia byť vybavené primeranou izoláciou proti huku s pohlcujúcimi tlmiacimi materiálmi.

2.6. Výstražné systémy

Zariadenia na chov a používanie zvierat v pokusoch musia byť primerane chránené s cieľom odhaliť nebezpečenstvá, ako požiare, vniknutie nepovolaných osôb a poruchy hlavného vybavenia, ako sú ventilátory, klimatizačné a zvlhčovacie zariadenia. Zariadenia pre zvieratá vybavené elektrickým alebo mechanickým zariadením na kontrolu a ochranu prostredia musia mať záložný systém, aby sa udržali v chode základné služby a núdzové osvetlenie a prevádzka výstražných systémov. Vykurovacie a ventilačné systémy musia byť vybavené monitorovacími zariadeniami a výstražnými zariadeniami, aby sa zabezpečila rýchla identifikácia a okamžité odstránenie akejkoľvek poruchy.

Inštrukcie pre postup v prípade nepredvídaných udalostí musia byť viditeľne umiestnené. Pre vodné nádrže s rybami a pre ostatné vodné živočíchy v prípade výpadu dodávky vody alebo vzduchu sa odporúčajú výstražné systémy. Prevádzka poplašného systému nesmie rušiť zvieratá.

3. ODBORNÁ PRÍPRAVA

Všetky osoby zapojené do starostlivosti o zvieratá, ktoré sú chované, držané alebo využívané na pokusné účely alebo na iné vedecké účely, musia byť preukázateľne poučené, aby sa zdržali konania, ktoré by mohlo spôsobiť poranenie, iné poškodenie zdravia zvierat alebo ich zbytočné utrpenie.²⁾

4. STAROSTLIVOSŤ

4.1. Zdravie

4.1.1. Vo všetkých zariadeniach musí byť vypracovaný organizačný poriadok, ktorým sa zabezpečí udržiavanie vhodného zdravotného stavu, čím sa zabezpečí pohoda zvierat a splnia sa vedecké požiadavky. Vypracovaný poriadok musí zahŕňať program mikrobiologického sledovania prostredia a zvierat s cieľom zistenia výskytu patogénnych alebo potenciálne patogénnych pôvodcov chorôb, plány na riešenie porúch zdravia a zabezpečíť zdravotné parametre a postupy na umiestnenie nových zvierat. Vypracovaný organizačný poriadok zahŕňa aj program údržby zariadení.

4.1.2. Osoba zodpovedná za zariadenie musí zabezpečiť pravidelné prehliadky zvierat a dohľad nad umiestnením a starostlivosťou veterinárnym lekárom alebo inou spôsobilou osobou. Prehliadka zvierat sa musí vykonávať minimálne raz za deň osobou zaškolenou v súlade s tretím bodom všeobecnej časti, aby sa zabezpečila identifikácia všetkých chorých alebo poranených zvierat a vykonanie príslušných opatrení. Musí sa vykonávať pravidelná kontrola zdravotného stavu zvierat, ktorá musí byť detailne opísaná v organizačnom poriadku zariadenia.

4.1.3. Z dôvodu potenciálneho rizika kontaminácie zvierat a personálu pri manipulácii so zvieratami sa musia zaviesť hygienické postupy a zdravotné kontroly personálu.

4.2. Odchyt z voľnej prírody

4.2.1. Odchyt zvierat z voľnej prírody sa musí vykonávať humánnym spôsobom osobami, ktoré sú na to spôsobilé. Dosah postupov odchytu na ostatné divé zvieratá a ich biotopy sa musí minimalizovať.

4.2.2. Každé zviera, ktoré sa pri odchYTE alebo po ňom poraní alebo je v zlom zdravotnom stave, musí byť urýchlene vyšetrené príslušnou odborne spôsobilou osobou, ktorá musí vykonať príslušné opatrenia. Každé vážne poranené zviera musí byť bezodkladne ošetrené veterinárnym lekárom. V prípade závažného poranenia musí byť zviera usmrtené humánnym spôsobom. V miestach odchytu musia byť k dispozícii vhodné prepravné kontajnery a prepravné prostriedky pre prípad, že bude potrebné zvieratá premiestňovať na účely vyšetrenia alebo ošetrovania.

²⁾ § 37 ods. 2 písm. e) prvý bod zákona č. 39/2007 Z. z.

4.2.3. Mimoriadna pozornosť sa venuje aklimatizácii, karanténe, umiestneniu, šetrnému zaobchádzaniu a starostlivosti o divé odchytené zvieratá. Pred začatím prác sa zväži ďalšie nakladanie s divými odchytenými zvieratami po ukončení vedeckých pokusov, aby sa zabezpečilo riešenie praktických problémov a otázok spojených s ich následným vypustením do voľnej prírody.

4.3. Preprava zvierat

Pri každom premiestnení zvierat sa dodržiavajú požiadavky ustanovené v osobitnom predpise.³⁾

4.3.1. Odosielateľ aj príjemca musia dohodnúť podmienky prepravy, čas odchodu a príchodu, aby sa mohli vykonať všetky prípravy na príchod zvierat. Odosielateľ musí zabezpečiť ešte pred umiestnením zvierat do prepravného kontajnera ich vyšetrenie a vyhlásenie za spôsobilé na prepravu.

4.3.2. Choré alebo poranené zvieratá sa nesmú považovať za spôsobilé na prepravu okrem ľahko poranených alebo chorých zvierat, ktorým preprava nespôsobí ďalšie utrpenie, alebo vtedy, keď sa preprava realizuje pod veterinárnym dohľadom na účely veterinárneho ošetrovania alebo po veterinárnom ošetrení.

Choré alebo poranené zvieratá sa môžu prepravovať na pokusné alebo iné vedecké účely, ak je takáto choroba alebo poranenie súčasťou výskumného programu. Preprava takýchto zvierat nesmie predstavovať ďalšie utrpenie a venuje sa mimoriadna pozornosť ďalšej starostlivosti, ktorá môže byť potrebná.

4.3.3. Osoba zodpovedná za prepravu zvierat riadi celú organizáciu, realizáciu a ukončenie prepravy bez ohľadu na to, či boli povinnosti počas prepravy prenesené na iný subjekt.

4.3.4. Osoba zodpovedná za pohodu zvierat počas prepravy má priamu zodpovednosť za starostlivosť o zvieratá. Takáto osoba môže byť sprievodcom alebo vodičom vozidla a môže plniť rovnakú úlohu. Osoba zodpovedná za pohodu prepravovaných zvierat musí byť preškolená na potreby laboratórných zvierat, ktoré im boli zverené do starostlivosti.

4.3.5. V záujme obmedzenia stresu a utrpenia zvierat musí byť trasa naplánovaná tak, aby preprava prebiehala efektívne, v čo najkratšom čase od nakládky po vykládku a bez zbytočných zdržaní. Musí sa dbať na zabezpečenie vhodného prostredia pre jednotlivé druhy zvierat a prijatie opatrení na minimalizáciu prudkých pohybov, nadmerného hluku alebo vibrácií počas prepravy.

4.3.6. Kontajner musí byť navrhnutý tak, aby sa zamedzilo prenikaniu alebo šíreniu mikroorganizmov alebo obmedzilo a aby umožňoval vizuálnu kontrolu zvierat bez toho, aby to ohrozilo ich mikrobiologický stav.

4.3.7. Po príchode na miesto určenia musia byť zvieratá čo najrýchlejšie vyložené z prepravných kontajnerov a vyšetrené. Zvieratá, ktoré sú choré, poranené alebo v zlom telesnom stave, sa musia prísne sledovať a umiestniť oddelene od ostatných zvierat. Zvieratá musia byť v prípade potreby ošetrené veterinárnym lekárom. Ak je to nevyhnutné, musia byť okamžite usmrtené humánnym spôsobom.

4.3.8. Po prezretí zvierat zo zásielky sa zvieratá bez meškania preložia do čistých klietok alebo kotercovcov, predloží sa im krmivo alebo voda. Všetky zvieratá musia byť zaregistrované a označené v súlade s týmto nariadením. Prepravné boxy musia byť zneškodnené, ak ich nie je možné dekontaminovať.

4.4. Karanténa, aklimatizácia a izolácia

Karanténa a izolácia majú za cieľ:

a) ochrániť ostatné zvieratá v zariadení,

b) ochrániť ľudí pred zoonózami,

c) spolu s aklimatizáciou dodržiavať správnu laboratórnú prax.

Dĺžka karantény sa môže podľa okolností líšiť. Priemerná dĺžka karantény je určená v tabuľkách tohto nariadenia vlády pre konkrétne druhy zvierat alebo ju môže príslušná osoba, ktorou je veterinárny lekár vymenovaný zariadením, skrátiť alebo predĺžiť v závislosti od zdroja zvierat, ich zdravotného stavu, od prejavov správania sa a iných okolností. Všeobecná dĺžka karantény pre ostatné zvieratá, pre ktoré nie je vymedzená týmto nariadením vlády, je 28 dní, počas ktorých je možné vylúčiť väčšinu ochorení, ktoré prichádzajú do úvahy.

Karanténa

Za karanténu sa považuje obdobie umiestnenia novozískaných zvierat alebo navrátených zvierat oddelene od ostatných zvierat v zariadení. Jej cieľom je určiť zdravotný stav zvierat a zamedziť zavlečeniu choroby. Odporúčaná dĺžka karantény pre jednotlivé druhy zvierat je uvedená v tabuľke č. 2.

Aklimatizácia

Aklimatizácia sa vyžaduje, aby sa zvieratá zotavili zo stresu spôsobeného prepravou, zvykli si na nové prostredie a na postupy šetrného zaobchádzania a starostlivosti. Ak sa zvieratá javia byť v dobrom zdravotnom stave, podrobujú sa pred využívaním na určitý pokus aklimatizácii. Potrebný čas závisí najmä od stresu, ktorému boli

³⁾ Nariadenie Rady (ES) č. 1/2005 z 22. decembra 2004 o ochrane zvierat počas prepravy a s ňou súvisiacich činností a o zmene a doplnení smerníc 64/432/EHS a 93/119/ES a nariadenia (ES) č. 1255/97 (Ú. v. EÚ L 3, 5. 1. 2005).

zvieratá vystavené, od dĺžky trvania prepravy, veku zvierat a zmeny sociálneho prostredia. Medzinárodne prepravované zvieratá vyžadujú predĺženú dobu aklimatizácie v dôsledku narušenia denného režimu zvierat.

Izolácia

Zviera, pri ktorom existuje podozrenie, že predstavuje riziko infekcie iných zvierat alebo ľudí, musí byť umiestnené v samostatnom zariadení.

4.5. Umiestnenie a obohatenie prostredia

4.5.1. Úvod

Všetkým zvieratám treba poskytnúť primeraný priestor na to, aby mohli uspokojovať všetky svoje potreby správania. Zvieratá sa musia umiestniť v sociálne harmonických skupinách. V odôvodnených prípadoch možno schváliť pokus na zvieratách umiestnených v odlišných podmienkach, ako sa ustanovuje v špecifických usmerneniach pre jednotlivé druhy zvierat, najmä v prípadoch potreby individuálneho umiestnenia zvierat počas pokusu (napríklad bilančné testy), pričom sa berie do úvahy možný dosah spôsobu umiestnenia, prostredia a sociálneho obohatenia prostredia na výsledky vedeckých štúdií, aby nedochádzalo k plytvaniu zvieratami v dôsledku neplatných vedeckých údajov.

Stratégie umiestnenia a obohatenia prostredia využívané v chovných, dodávateľských a pokusných zariadeniach musia byť navrhnuté tak, aby uspokojovali potreby umiestneného druhu. Chovné miestnosti musia zohľadňovať potrebu pozorovať zvieratá bez toho, aby boli zvieratá vyrušované, a musia uľahčovať manipuláciu s nimi. Navrhované minimálne veľkosti priestorov pre zvieratá a priestorové požiadavky sú zahrnuté v častiach venovaných špecifickým druhom. Ak nie je ustanovené inak, musia byť okrem minimálnych plôch podlahy zabezpečené ďalšie plochy, ako napríklad police.

4.5.2. Umiestnenie

Okrem zvierat, ktoré sú od prírody samotármi, zvieratá musia byť umiestnené v stálych skupinách, ktoré pozostávajú z jedincov, ktoré sa znášajú. Zvieratá možno samostatne umiestniť, ak je to opodstatnené z veterinárnych dôvodov alebo z dôvodu ich pohody. Samostatné umiestnenie zvierat z pokusných dôvodov sa stanoví po konzultáciách s etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia. Doba samostatného umiestnenia zvierat sa obmedzí na minimum s tým, že sa zabezpečí udržiavanie zrakového, sluchového, čuchového a hmatového kontaktu. Umiestnenie alebo navrátenie zvierat do vytvorených skupín musí dôkladne monitorovať riadne vyškolený personál, aby sa predišlo problémom s neznášanlivosťou a s narušením sociálnych vzťahov pri získavaní zvierat stádovitých druhov.

4.5.3. Obohatenie prostredia

Všetkým zvieratám sa zabezpečí dostatočný priestor a rozmanité prostredie, aby sa mohli prirodzene správať. Musí sa im poskytnúť určitý stupeň kontroly a výberu prostredia, aby sa zamedzilo prejavom stresového správania. To sa dosahuje používaním vhodných techník obohacovania, ktoré rozširujú okruh možných činností zvierat a umožňujú im zvládať danú situáciu. Okrem sociálnych činností sa dá prostredie podľa jednotlivých druhov obohatiť umožnením a podporovaním fyzického cvičenia, hľadania potravy, manipulatívnych a kognitívnych činností. Zvieratám sa umožní fyzický pohyb pri každej novej príležitosti. Obohatenie prostredia v priestoroch pre zvieratá musí zodpovedať špecifickým a individuálnym potrebám jednotlivých druhov dotknutých zvierat. Obohatenie prostredia sa musí prispôbiť inováciám založeným na nových poznatkoch. Program obohacovania sa musí pravidelne skúmať a aktualizovať. Pracovníci zodpovední za starostlivosť o zvieratá musia poznať prirodzené správanie a biológiu každého druhu zvierat tak, aby sa z hľadiska obohacovania prostredia mohli rozhodovať citlivo a informovane.

4.5.4. Priestory pre zvieratá

Priestory pre zvieratá nesmú byť vyrobené z materiálov, ktoré sú škodlivé pre zdravie zvierat. Musia byť navrhnuté a skonštruované tak, aby sa zvieratá nemohli poraniť. Ak materiály nie sú určené na jednorazové použitie, musia byť vyrobené z odolných materiálov, ktorým neškodí čistiace a dekontaminačné techniky. Podlahy v priestoroch pre zvieratá musia byť vhodné pre daný druh a vek zvierat a musia byť navrhnuté tak, aby uľahčovali odstraňovanie výkalov.

4.6. Kŕmenie

4.6.1. Forma, obsah a podávanie krmiva musia zodpovedať nutričným a behaviorálnym potrebám zvierat.

4.6.2. Krmivo musí byť chutné a nekontaminované. Pri výbere surovín, výrobe, príprave a podávaní krmiva sa musia vykonať preventívne opatrenia, aby sa minimalizovala chemická, fyzická a mikrobiologická kontaminácia. Krmivo musí byť balené vo vreciach, ktoré sú označené informáciami o pôvode výrobku a o dátume jeho výroby. Výrobca musí jasne uviesť dátum expirácie, ktorý sa musí dodržiavať. Krmivo sa musí baliť, dopravať a skladovať tak, aby sa zabránilo kontaminácii, zhoršeniu akosti alebo zničeniu.⁴⁾

⁴⁾ Zákon č. 271/2005 Z. z. o výrobe, uvádzaní na trh a používaní krmív (krmivársky zákon).

Skladovacie priestory pre krmivo musia byť chladné, tmavé, suché a odolné proti škodcom a hmyzu. Rýchlo sa kaziace krmivá, ako je listová a ostatná zelenina, ovocie, mäso, ryby, sa musia uskladňovať v chladiarňach, chladničkách alebo mrazničkách. Všetky násypky, krmne žľaby a iné nádoby používané na kŕmenie sa musia pravidelne čistiť a v prípade potreby sterilizovať. Denné čistenie sa vyžaduje, ak sa používa vlhké krmivo alebo ak je krmivo ľahko kontaminovateľné napríklad vodou alebo močom.

- 4.6.3. Každé zviera musí mať prístup ku krmivu a dostatočný priestor na kŕmenie, aby sa obmedzilo súperenie.
- 4.7. Napájanie
- 4.7.1. Všetky zvieratá musia mať stály prístup k nekontaminovanej pitnej vode.
- 4.7.2. Napájacie systémy musia byť navrhnuté a používané tak, aby zabezpečovali primerané množstvo vody vhodnej kvality. Musí byť k dispozícii dostatočné množstvo napájačiek. Ak sa používajú automatické napájacie systémy, musia sa pravidelne kontrolovať, udržiavať a preplachovať, aby sa zamedzilo nehodám, ako je upchanie, unikanie vody a šírenie infekcií. Ak sa používajú kliečky s pevnou podlahou, musí sa minimalizovať riziko zaplavenia vodou.
- 4.7.3. V prípade rýb, obojživelníkov a plazov sa zásobovanie akvárií a nádrží vodou prispôsobí potrebám a limitom tolerancie jednotlivých druhov.
- 4.7.4. Fľaše používané pre hlodavce a králiky musia byť vyrobené z priehľadných materiálov na účel sledovania obsahu vody. Fľaše musia byť ľahko čistiteľné a musia sa dať sterilizovať. Voda sa zvieratám nedopĺňa, ale sa im prináša naplnená v čistých fľašiach.
- 4.8. Podlaha, substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd
- 4.8.1. Pre zvieratá musí byť zabezpečená vhodná podstielka alebo možnosti na spanie, ako aj vhodný materiál na stavanie hniezd alebo konštrukcie pre gravidné zvieratá. Do priestorov pre zvieratá sa dávajú rôzne materiály, ktoré musia plniť tieto funkcie: absorbovať moč a výkaly, a tak uľahčovať čistenie, umožniť zvieratám prejavovať určité druhovo špecifické správanie, ako je hľadanie potravy, rytie alebo hrabanie, poskytnúť pohodlný, poddajný povrch alebo bezpečný priestor na spánok, umožniť, aby si zvieratá budovali hniezda na účely rozmnožovania. Všetky takéto materiály musia byť suché, sajúce, neprašné, netoxické a bez pôvodcov infekcií, hmyzu alebo iných foriem kontaminácie. Treba sa vyhýbať materiálom z dreva, ktoré bolo chemicky ošetrované a ktoré obsahuje toxické prírodné látky, ako aj výrobkom, ktoré sa nedajú presne definovať a štandardizovať.
- 4.8.2. Vo vnútri priestorov musí podlaha poskytovať pre všetky zvieratá pevný, pohodlný priestor na odpočinok. Všetky priestory určené na spánok sa musia udržiavať v čistom a suchom stave.
- 4.9. Čistenie
- 4.9.1. Chovné, umývacie a skladovacie priestory sa musia udržiavať v maximálnej čistote a poriadku. Musia sa zaviesť a vykonávať primerané postupy čistenia, výmeny podstielky, umývania, dekontaminácie priestorov, príslušenstva, fliaš a ostatného inventára vrátane vedenia záznamov, ktoré budú zahrnuté vo vypracovanom organizačnom poriadku.
- 4.9.2. Postupy čistenia a dezinfekcie nesmú byť škodlivé pre zdravie a pohodu zvierat. Pre výmenu materiálu podstielky v priestoroch pre zvieratá musia existovať presné prevádzkové postupy vrátane vedenia záznamov.
- 4.9.3. Priestory pre zvieratá sa musia pravidelne čistiť a ich podlahová krytina by sa mala podľa potreby obnovovať, aby sa predišlo vzniku zdroja nákazy a zamorenia parazitmi.
- 4.9.4. Pachové značkovanie je dôležitým prejavom správania určitých druhov a čistenie môže v tomto ohľade spôsobiť určité sociálne narušenie. Režimy čistenia musia brať do úvahy takéto behaviorálne potreby. Rozhodnutia o intervaloch čistenia musia vychádzať z typu priestorov pre zvieratá, druhu zvieratá, hustoty osadenia a od schopnosti ventilačného systému udržiavať dobrú kvalitu vzduchu.
- 4.10. Manipulácia
- V prípade niektorých druhov, napríklad psov a primátov okrem človeka, sa zvieratá podrobia výcviku na spoluprácu pri pokusoch. Manipulácia sa vylúči najmä v prípade divých zvierat. Od personálu, ktorý sa stará o zvieratá, sa za každých okolností vyžaduje starostlivý a ohľaduplný prístup k zvieratám, ktoré má v starostlivosti, a profesionálny postup pri manipulácii so zvieratami a pri ich upokojení.
- 4.11. Humánne usmrčovanie zvierat
- 4.11.1. Všetky humánne spôsoby usmrčovania zvierat vyžadujú odborné znalosti, ktoré možno nadobudnúť primeranou odbornou prípravou a praxou.
- 4.11.2. Zviera v hlbokom bezvedomí možno nechať vykrvácať, ale látky, ktoré paralyzujú svalstvo pred nástupom bezvedomia, látky, ktoré majú účinky podobné kurare, ako aj usmrčovanie elektrickým prúdom, pri ktorom prúd neprechádza mozgom, sa nesmú používať bez predchádzajúcej anestézie. Odstránenie mŕtveho zvieratá sa nesmie vykonať skôr, ako je smrť potvrdená, nástupom posmrtného stuhnutia - *rigor mortis*.

4.12. Záznamy

Záznamy o spôsobe nadobudnutia zvierat, používaní a spôsoboch naloženia so zvieratami po pokusoch v prípade všetkých chovaných zvierat, ako aj zvierat držaných na chov alebo na ich následné použitie pri vedeckých pokusoch sa použijú nielen na štatistické účely, ale spolu so záznamami o zdravotnom stave zvierat a o chove ako ukazovatele pohody zvierat a na účely chovateľstva a plánovania.

4.13. Označovanie

Zvieratá sa označia identifikačnou značkou podľa § 6 tohto nariadenia vlády. Pri označovaní zvierat možno použiť sedatíva alebo lokálne anestetiká a analgetiká. Personál musí byť zaškolený na vykonávanie označovania.

ČASŤ VENOVANÁ ŠPECIFICKÝM DRUHOM

A. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE HLODAVCE

Nasledujúce usmernenia sa vzťahujú na myši, potkany, gerbily, škrečky a morčatá

1. Prostredie a jeho regulácia

1.1. *Vetrание*

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

1.2. *Teplota*

Teplota v priestoroch pre hlodavce sa udržiava v rozmedzí 20 °C až 24 °C. Na stavanie hniezd a hniezdných boxov sa použijú materiály, ktoré zvieratám umožnia reguláciu vlastnej mikroklímy. Mimoriadna pozornosť sa musí venovať teplote v uzavretých systémoch, ako aj teplote bezsrstých zvierat.

1.3. *Vlhkosť*

Relatívna vlhkosť v zariadeniach pre hlodavce sa udržiava na úrovni 45 až 65 %. Ak ide o gerbily, relatívna vlhkosť sa udržiava v rozmedzí 35 až 55 %.

1.4. *Osvetlenie*

Intenzita osvetlenia v kletke musí byť nízka. Všetky kletky musia mať horné časti zatienené, aby sa znížilo riziko degenerácie sietnice, predovšetkým v prípade albinotických zvierat. Za tmy je užitočné červené svetlo s frekvenciou, ktorú hlodavce nevnímajú, aby personál mohol sledovať hlodavce počas ich aktívnej fázy.

1.5. *Hluk*

Ultrazvuk (viac ako 20 kHz), ktorý môže vydávať bežné laboratórne vybavenie vrátane kvapkajúcich kohútikov, koliesok vozíkov, obrazoviek počítača, môže spôsobiť abnormálne správanie a abnormálne rozmnožovacie cykly, a preto sa monitoruje akustické prostredie v širokom pásme frekvencií a v predĺžených intervaloch.

1.6. *Výstražné systémy*

Definované vo všeobecnej časti bode 2.6.

2. Zdravie

Definované vo všeobecnej časti bodoch 4.1. a 4.4.

3. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

3.1. *Umiestnenie*

Stádovité druhy sa umiestňujú skupinovo, ak je skupina stála a harmonická. Ak pri skupinovom umiestnení hrozí riziko nepriaznivého vplyvu alebo poškodenia, zvieratá sa umiestnia samostatne.

3.2. *Obohatenie prostredia*

Priestory a obohatenie prostredia v nich musia umožniť zvieratám normálne prejavy správania a primerane znížiť súperenie medzi jedincami rovnakého druhu.

Ak to nie je nežiaduce z veterinárnych dôvodov alebo z dôvodov pohody zvierat, pre hlodavce počas obdobia gravidity a počas pokusu sa zabezpečí podstielka a materiál na stavanie hniezd a úkrytov. O neprítomnosti takýchto materiálov z dôvodov pokusu sa rozhodne po dohode s etickou komisiou založenou v schválenom pokusnom zariadení. Materiál na stavanie hniezd musí hlodavcom umožňovať manipuláciu s materiálom a stavanie hniezd. Ak zvieratá nemajú k dispozícii dostatočné množstvo materiálu na stavanie úplného zakrytého hniezda, zabezpečia sa hniezdné boxy. Podstielka musí absorbovať moč a hlodavce ju môžu používať na značkovanie močom. Prostredie všetkých druhov hlodavcov možno obohatiť drevenými paličkami na žuvanie a obhrýzanie, rúrkami, škatuľami a preliezkami, čím sa zväčší využiteľná podlahová plocha priestoru. Morčatá musia mať stály prístup k manipulovateľným materiálom, ako je seno, a to na žuvanie a ukrývanie.

Pre gerbily sa zabezpečí viac priestoru ako pre ostatné druhy hlodavcov, ktorý im umožní stavať a využívať dostatočne veľké nory. Gerbily vyžadujú hrubú vrstvu podstielky na hrabanie a stavanie hniezda alebo náhradnú noru, ktorá musí byť aspoň 20 cm dlhá. Na kletky a zábrany sa použijú priehľadné alebo tónované materiály, ktoré umožňujú dobré pozorovanie zvierat bez toho, aby boli rušené.

Rovnaké princípy týkajúce sa kvality a množstva priestoru, obohatenia priestoru a ďalšie faktory uvedené v tejto časti sa uplatňujú na uzavreté systémy, ako sú samostatne vetrané kletky (IVCs), hoci vzhľadom na konštrukciu tohto systému možno vyžadovať odlišný prístup.

3.3. Priestory – rozmery a podlaha

Priestory musia byť vyrobené z ľahko umývateľného materiálu a ich konštrukcia musí umožňovať riadnu kontrolu zvierat bez toho, aby boli rušené.

3.3.1. Rozmery

V tejto tabuľke a nasledujúcich tabuľkách obsahujúcich odporúčania pre hľadavce sa pod pojmom „výška priestoru“ rozumie vertikálna vzdialenosť medzi podlahou a stropom priestorov. Táto výška platí pre viac ako 50 % minimálnej plochy podlahy klietky pred obohatením prostredia. Pri navrhovaní pokusu sa zväží potenciálny rast zvierat, aby sa zabezpečil primeraný priestor (ako je podrobne uvedené v tabuľkách A.1 až A.5) počas celého trvania pokusu.

Tabuľka A.1

Myši: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

	Telesná hmotnosť (g)	Minimálna veľkosť priestorov (cm²)	Plocha podlahy pre jedno zviera (cm²)	Minimálna výška priestorov (cm)
V zásobe a počas pokusov	do 20	330	60	12
	nad 20 až 25	330	70	12
	nad 25 až 30	330	80	12
	nad 30	330	100	12
Rozmnožovanie		330		12
		Pre monogamný párik (mimodruhovo/druhovo krížený) alebo trojicu druhovo kríženú. Pre každú ďalšiu samicu treba pridať podstielku 180 cm ²		
Chovné zvieratá*)	menej ako 20	950	40	12
Veľkosť klietky 950 cm ²				
Veľkosť klietky 1 500 cm ²	menej ako 20	1 500	30	12

*) Myši sa po odstavení môžu chovať pri týchto vyšších hustotách osadenia počas krátkého obdobia po odstavení až po reprodukciu za predpokladu, že zvieratá sú umiestnené vo väčších priestoroch s primerane obohateným prostredím. Tieto podmienky umiestnenia nebudú mať negatívne následky na pohodu zvierat, ku ktorým patrí napríklad zvýšená agresivita, chorobnosť alebo úmrtnosť, stereotypia a iné poruchy správania, úbytok hmotnosti alebo iné fyziologické alebo behaviorálne stresové reakcie.

Tabuľka A.2

Potkany: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

	Telesná hmotnosť (g)	Minimálna veľkosť priestorov (cm²)	Plocha podlahy pre jedno zviera (cm²)	Minimálna výška priestorov (cm)
V zásobe a počas pokusov*)	do 200	800	200	18
	nad 200 až 300	800	250	18
	nad 300 až 400	800	350	18
	nad 400 až 600	800	450	18
	nad 600	1500	600	18

Rozmnožovanie		800		18
		Matka s vrhom mláďat. Pre každé dospelé zviera umiestnené natrvalo do kliečky sa pridá 400 cm ²		
Chovné zvieratá**)	do 50	1 500	100	18
Veľkosť kliečky	nad 50 až 100	1 500	125	18
1 500 cm ²	nad 100 až 150	1 500	150	18
	nad 150 až 200	1 500	175	18
Chovné zvieratá**)	do 100	2 500	100	18
Veľkosť kliečky	nad 100 až 150	2 500	125	18
2 500 cm ²	nad 150 až 200	2 500	150	18

*) V prípade výskumu životného cyklu potkanov sa pre zvieratá zabezpečia kliečky vhodnej veľkosti, ktoré umožňujú ich skupinové umiestnenie. Keďže je ťažké predpovedať hustotu osadenia ku koncu výskumu, môže sa stať, že priestor pre každé zviera bude nakoniec menší, ako je uvedené. V takom prípade je prioritou zachovanie stabilných sociálnych štruktúr.

**) Potkany sa po odstavení môžu chovať pri týchto vyšších hustotách počas krátkeho obdobia po odstavení až po reprodukciu za predpokladu, že zvieratá sú umiestnené vo väčších priestoroch s primerane obohateným prostredím. Tieto podmienky umiestnenia nebudú mať negatívne následky na pohodu zvierat, ku ktorým patrí napríklad zvýšená agresivita, chorobnosť alebo úmrtnosť, stereotyp a iné poruchy správania, úbytok hmotnosti alebo iné fyziologické alebo behaviorálne stresové reakcie.

Tabuľka A.3

Gerbily: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

	Telesná hmotnosť (g)	Minimálna veľkosť priestorov (cm ²)	Plocha podlahy pre jedno zviera (cm ²)	Minimálna výška priestorov (cm)
V zásobe a počas pokusov	do 40	1 200	150	18
	nad 40	1 200	250	18
Rozmnožovanie		1 200		18
		Monogamný párik alebo trojica s mláďaťom		

Tabuľka A.4

Škrečky: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

	Telesná hmotnosť (g)	Minimálna veľkosť priestorov (cm ²)	Plocha podlahy pre jedno zviera (cm ²)	Minimálna výška priestorov (cm)
V zásobe a počas pokusov	do 60	800	150	14
	nad 60 až 100	800	200	14
	nad 100	800	250	14
Rozmnožovanie		800		14
		Matka alebo monogamný párik s mláďaťom		
Chovné zvieratá*)	menej ako 60	1 500	100	14

*) Škrečky sa po odstavení môžu chovať pri týchto vyšších hustotách počas krátkeho obdobia po odstavení až po reprodukciu za predpokladu, že zvieratá sú umiestnené vo väčších kliečkach s primerane obohateným prostredím. Tieto podmienky umiestnenia nebudú mať na pohodu zvierat negatívne následky, ku ktorým patrí napríklad zvýšená agresivita, chorobnosť alebo úmrtnosť, stereotyp a iné poruchy správania, úbytok hmotnosti alebo iné fyziologické alebo behaviorálne stresové reakcie.

Tabuľka A.5**Morčatá: Minimálne rozmery priestorov alebo priestorové podmienky**

	Telesná hmotnosť (g)	Minimálna veľkosť priestorov (cm²)	Plocha podlahy pre jedno zviera (cm²)	Minimálna výška priestorov (cm)
V zásobe a počas pokusov	do 200	1 800	200	23
	nad 200 až 300	1 800	350	23
	nad 300 až 450	1 800	500	23
	nad 450 až 700	2 500	700	23
	nad 700	2 500	900	23
Rozmnožovanie		2 500		23
		Párik s vrhom mláďat. Pre každú ďalšiu samicu chovanú na rozmnožovanie treba pridať 1 000 cm ²		

3.3.2. Podlaha

Pevné podlahy s podstielkou alebo perforované podlahy sa uprednostnia pred mriežkovými podlahami alebo podlahami z drôteného pletiva. Ak sa používajú mriežky alebo drôtené pletivo, musí sa zabezpečiť, aby zvieratá mali na odpočinok k dispozícii pevnú podlahu alebo podlahu s podstielkou. Podlahu pre morčatá možno vyhotoviť z latiek, ak to nie je nežiaduce kvôli špecifickým podmienkam pokusu. Od podkladu možno upustiť v prípade načasovaného (termínovaného) párenia.

Podlahy z drôteného pletiva môžu spôsobiť ťažké poranenia, preto sa musia dôkladne udržiavať a kontrolovať, či z nich nevystupujú voľné alebo ostré časti.

Počas pokročilého štádia gravidity, pri pôrode a počas laktácie musia byť samice umiestnené iba na pevných podlahách s podstielkou.

3.4. Kŕmenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.6.

3.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

3.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Definované vo všeobecnej časti bode 4.8.

3.7. Čistenie

Ak ide o gravidné samice a samice s vrhom mláďat, nesmie sa príliš často meniť priestor, aby sa predišlo opusteniu mláďat alebo kanibalizmu.

Pri rozhodnutiach o intervaloch čistenia sa musí vychádzať z typu priestorov, typu zvierat, hustoty osadenia a schopnosti ventilačného systému udržiavať dobrú kvalitu vzduchu.

3.8. Manipulácia

Pri manipulácii so zvieratami sa musí dbať na to, aby boli zvieratá čo najmenej rušené a zásahy do ich prostredia v priestoroch boli minimálne, najmä v prípade škrečkov.

3.9. Humánne usmrčovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

3.10. Záznamy

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

3.11. Označovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.13.

B. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE KRÁLIKY

1. Úvod

Králiky (*Oryctolagus cuniculi*) ako prirodzene stádovitý druh musia mať k dispozícii primeraný priestor a obohatené prostredie, aby nedochádzalo k zníženiu pohyblivosti a zmenám kostnej štruktúry.

2. Prostredie a jeho regulácia

2.1. Vetranie

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

2.2. Teplota

Teplota v priestoroch pre králiky sa udržiava v rozmedzí 15 °C až 21 °C. Materiál na stavanie hniezd alebo hniezdných boxov poskytuje zvieratám možnosť regulácie vlastnej mikroklímy.

Mimoriadnu pozornosť treba venovať teplote v uzavretých systémoch.

2.3. Vlhkosť

Relatívna vlhkosť v zariadeniach pre králiky nesmie byť nižšia ako 45 %.

2.4. Osvetlenie

Definované vo všeobecnej časti bode 2.4.

2.5. Hluk

Definované vo všeobecnej časti bode 2.5.

2.6. Výstražné systémy

Definované vo všeobecnej časti bode 2.6.

3. Zdravie

Definované vo všeobecnej časti bodoch 4.1. a 4.4.

4. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Umiestnenie

Mladé králiky a samice králika sa musia umiestňovať v sociálne harmonických skupinách. Mladé králiky a samice králika sa umiestnia samostatne, ak je to opodstatnené z veterinárnych dôvodov alebo z dôvodov ich pohody. O samostatnom umiestnení z dôvodov pokusu sa musí rozhodnúť po konzultácii s etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia. Dospelé nevykastované samce prejavujúce teritoriálne správanie nesmú byť umiestnené spolu s inými nevykastovanými samcami. Na umiestnenie mladých králikov a dospelých samcov králika sa používajú koterce s obohatenou podlahou, pričom skupiny sa musia starostlivo kontrolovať, aby sa zamedzilo agresivite. V ideálnom prípade sú králiky umiestnené v skupine so súrodencami z rovnakého vrhu, s ktorými boli držané spolu od odstavenia.

V prípade, že jednotlivci nemôžu byť umiestnení v skupine, umiestnia sa tak, aby na seba dobre videli.

4.2. Obohatenie prostredia

K vhodným prostriedkom na obohatenie prostredia patrí vlákna, seno alebo žuvacie tyčinky, ako aj priestor na utiahnutie sa. Koterce s podlahou pre skupinové umiestnenie musia byť vybavené vizuálnymi zábranami a konštrukciami, ktoré zvieratám umožnia ukryť sa a vyzerať z nich. Chovné samice musia mať k dispozícii aj materiál na stavanie hniezda a hniezdný box.

4.3. Priestory – rozmery a podlaha

Priestory pre králiky musia byť pravouhlé a musí v nich byť vyvýšená plošina, ktorá umožní zvieratám ležať a sedieť a možno sa pod ňou ľahko pohybovať, pričom nezaberá viac ako 40 % plochy podlahy. Priestory musia byť dostatočne vysoké, aby králik mohol sedieť v vzpriamenej polohe bez toho, aby sa ušami dotýkal stropu. Pri plošine nie je takáto výška potrebná. Ak z vedeckých alebo veterinárnych dôvodov nemožno použiť plošinu, musí byť priestor väčší o 33 %, ak ide o jedného králika, a o 60 %, ak ide o dvoch králikov.

4.3.1. Rozmery

Tabuľka B.1**Králiky staršie ako 10 týždňov: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

Konečná hmotnosť (kg)	Minimálna plocha podlahy pre jedno alebo dve sociálne harmonické zvieratá (cm²)	Minimálna výška (cm)
menej ako 3	3 500	45
od 3 do 5	4 200	45
nad 5	5 400	60

Tabuľka sa použije pre kliecky aj koterce. V klieckach musí byť vyvýšená plošina (tabuľka B.4). Priestor kotercoov sa rozdelí zábránami, ktoré zvieratám umožnia nadväzovať sociálny kontakt alebo sa mu vyhnúť. Pre tretieho, štvrtého, piateho a šiesteho králiku sa pridáva 3 000 cm² ďalšej plochy podlahy pre jedného králiku a pre každého ďalšieho králiku je to 2 500 cm².

Tabuľka B.2**Samica a vrh mláďat: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

Hmotnosť samice (kg)	Minimálna veľkosť priestorov (cm²)	Dodatočný priestor pre hniezdne boxy (cm²)	Minimálna výška (cm)
menej ako 3	3 500	1 000	45
od 3 do 5	4 200	1 200	45
nad 5	5 400	1 400	60

Aspoň tri až štyri dni pred pôrodom sa samica umiestni do osobitného priestoru alebo hniezdného boxu, aby si mohla postaviť hniezdo. Hniezdny box musí byť mimo plochy priestorov. Samica musí mať k dispozícii slamu alebo iný materiál na stavanie hniezda. Priestor sa navrhne tak, aby sa samica mohla vzdialiť od mláďat do inej časti priestoru alebo na vyvýšenú plošinu v čase, keď mláďatá opustia hniezdo. Po odstavení zostanú súrodenci z rovnakého vrhu čo najdlhšie spolu vo svojej chovnej kliecke alebo koterci. V chovnej kliecke alebo koterci môže od odstavenia do veku siedmich týždňov zostať najviac osem súrodencov z rovnakého vrhu, vo veku ôsmich až desiatich týždňov sa na minimálnej podlahovej ploche môže držať päť súrodencov z rovnakého vrhu.

Tabuľka B.3**Králiky mladšie ako 10 týždňov: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

Vek (v týždňoch)	Minimálna veľkosť priestorov (cm²)	Minimálna plocha podlahy pre jedno zvieratá (cm²)	Minimálna výška (cm)
od odstavenia do 7	4 000	800	40
od 7 do 10	4 000	1 200	40

Tabuľka sa použije pre kliecky aj koterce. Priestor kotercoov sa rozdelí zábránami, ktoré zvieratám umožnia nadväzovať sociálny kontakt alebo sa mu vyhnúť. Po odstavení zostanú súrodenci z rovnakého vrhu spolu vo svojej chovnej kliecke alebo koterci čo najdlhšie.

Tabuľka B.4**Králiky: Optimálne rozmery pre vyvýšené plošiny v priestoroch s rozmermi uvedenými v tabuľke B.1.**

Vek (v týždňoch)	Konečná hmotnosť (kg)	Optimálna veľkosť (cm × cm)	Optimálna výška od podlahy priestorov (cm)
nad 10	menej ako 3	55 × 25	25
	od 3 do 5	55 × 30	25
	nad 5	60 × 35	30

Na riadne využívanie vyvýšenej plošiny a priestorov ako celku sú optimálne uvedené rozmery pre veľkosť a výšku vyvýšenej plošiny, pričom minimálne a maximálne hodnoty sa veľmi nelíšia ($\pm 10\%$ z optimálnej veľkosti). Ak z vedeckých alebo veterinárnych dôvodov nie je možné plošinu použiť, plocha podlahy musí byť väčšia o 33 % v prípade jedného králik a o 60 % v prípade dvoch králikov, aby mohli mať voľnosť pohybu a možnosť uniknúť pred dominantnejším zvieratom.

Ak majú vyvýšenú plošinu k dispozícii králiky mladšie ako 10 týždňov, optimálna veľkosť tejto plošiny je 55 × 25 cm a musí byť umiestnená v takej výške od podlahy, aby ju zvieratá mohli využívať.

4.3.2. Podlaha

Podlahy z drôteného pletiva sa nepoužijú bez toho, aby sa poskytla dostatočná plocha na odpočinok, na ktorú možno naraz umiestniť všetky králiky. Pevné podlahy s podstielkou alebo perforované podlahy sa uprednostnia pred mriežkovými podlahami alebo podlahami z drôteného pletiva.

4.4. Kŕmenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.6.

4.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

4.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Definované vo všeobecnej časti bode 4.8.

4.7. Čistenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.9.

4.8. Manipulácia

Definované vo všeobecnej časti bode 4.10.

4.9. Humánne usmrcovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

4.10. Záznamy

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

4.11. Označovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.13.

C. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE MAČKY**1. Prostredie a jeho regulácia****1.1. Vetranie**

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

1.2. Teplota

V priestoroch pre mačky sa teplota môže pohybovať vo voľnom rozsahu, ak nie je ohrozená ich pohoda. Ak sa vyžaduje presná regulácia teploty miestnosti pre mačky podrobené pokusu, udržiava sa rozsah teploty 15 °C až 21 °C (všeobecná časť bod 2.2.3.). Počas prvých desiatich dní života mačiatok sa musí zabezpečiť prídavné miestne vyhrievanie.

1.3. Vlhkosť

Považuje sa za zbytočné regulovať relatívnu vlhkosť, pretože mačky znášajú aj veľké výkyvy relatívnej vlhkosti prostredia bez negatívnych dôsledkov.

1.4. Osvetlenie

Umiestnenie mačiek s prirodzeným 24-hodinovým cyklom svetla a tmy je prijateľné. Ak svetelnú časť fotoperiody zabezpečuje umelé osvetlenie, musí byť dĺžka denného svetla desať až dvanásť hodín denne.

Ak je prirodzené svetlo úplne vylúčené, zabezpečí sa nočné osvetlenie s nízkou intenzitou (5 až 10 luxov), aby mačky aspoň čiastočne videli a mohli využiť svoj reflex ľakavosti.

1.5. Hluk

Definované vo všeobecnej časti bode 2.5.

1.6. Výstražné systémy

Definované vo všeobecnej časti bode 2.6.

2. Zdravie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.1.

3. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

3.1. Umiestnenie

Samice mačiek a vykastované mačky obidvoch pohlaví sú spravidla spoločenské a možno ich držať v skupinách až po dvanásť jedincov. Mimoriadnu opatrnosť treba prejaviť pri preskupovaní mačiek, uvedení neznámej mačky do skupiny, umiestňovaní nevykastovaných samcov do skupiny alebo udržiavaní mačiek vo veľkých skupinách.

Mačky nesmú byť samostatne umiestnené dlhšie ako 24 hodín, ak to nie je opodstatnené z veterinárnych dôvodov alebo z dôvodov ich pohody. O samostatnom umiestnení z dôvodov pokusu, ktoré trvá dlhšie ako 24 hodín, sa rozhodne po konzultácii s etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia.

Mačky, ktoré sú opakovane agresívne voči ostatným mačkám, možno umiestniť samostatne iba vtedy, ak nemožno nájsť vhodného spoločníka. Sociálny stres pri všetkých pároch alebo skupinovo umiestnených jedincoch sa sleduje aspoň raz týždenne pomocou zavedeného systému bodovania behaviorálneho alebo fyziologického stresu. Samice s mačiatkami mladšími ako štyri týždne alebo v posledných dvoch týždňoch gravidity možno umiestniť samostatne. Počas tohto obdobia sa samiciam, ktoré sú umiestnené skupinovo, umožní prístup do ich skupiny, napríklad prepojením priestorov pre mačiatka s priestormi skupinovo umiestnených zvierat.

Všetky mačky musia mať denne čas na hranie a na sociálnu interakciu s ľuďmi, ako aj ďalší čas na pravidelné hladkanie. Mimoriadnu pozornosť treba venovať sociálnemu obohateniu prostredia pre samostatne umiestnené mačky zabezpečením ďalšieho kontaktu s človekom.

3.2. Obohatenie prostredia

V priestoroch pre mačky musia byť vyvýšené, čiastočne uzavreté konštrukcie (napríklad lôžko s tromi stenami a so strechou na polici vo výške približne jedného metra od podlahy), aby mačky mali výhľad na okolie a aby si v prípade, že sú umiestnené párovo alebo skupinovo, mohli zachovávať potrebný odstup od ostatných mačiek. Počet týchto konštrukcií musí postačovať na to, aby sa minimalizovala súťaživosť medzi zvieratami. Konštrukcie sa rozložia v celom priestore, aby ho mohli zvieratá plne využívať.

Mačkám sa umožní utiahnuť sa vo vyhradenom priestore do úkrytu alebo do súkromia, najmä z dohľadu mačiek v iných priestoroch. Mačkám sa poskytnú vertikálne drevené plochy, ktoré umožnia brúsenie pazúrov a pachové značkovanie. Zabezpečené výbehy poskytnú možnosť obohateného prostredia pre mačky v chovných aj pokusných zariadeniach.

Mačky musia mať k dispozícii rôzne hračky, ktoré sa pravidelne menia, aby neklesala ich stimulácia a aby už známe hračky neznižovali motiváciu hrať sa.

3.3. Priestory - rozmery a podlaha

Priestory vrátane zábran medzi nimi musia mačkám poskytovať pevné a ľahko čistiteľné prostredie. Ich usporiadanie a konštrukcia musia zabezpečovať priestorné a svetlé prostredie, ktoré mačkám umožní úplný výhľad na prostredie okolo priestorov.

3.3.1. Rozmery

Tabuľka C.1**Mačky: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

	Podlaha – plocha bez políc (m²)	Police (m²)	Výška (m)
Minimum pre jedno dospelé zviera	1,5	0,5	2
Dodatočný priestor pre každé ďalšie zviera	0,75	0,25	-

Minimálny priestor na chov chovnej samice a vrhu mláďat je priestor pre jednu mačku, ktorý sa postupne zväčšuje tak, aby sa vo veku štyroch mesiacov mláďatá premiestnili do priestorov, ktoré zodpovedajú priestorovým požiadavkám pre dospelé zvieratá. Obvyklý vek odstavenia je sedem až deväť týždňov.

Mačky sa nesmú nútiť stráviť celý svoj život vonku a musia mať vždy prístup do priestorov, ktoré spĺňajú všetky požiadavky vrátane minimálnych rozmerov podrobne uvedených v tejto časti. Plocha na kŕmenie a plocha na nádobu na výkaly musia byť od seba vzdialené najmenej 0,5 m a nezamieňajú sa.

Väčšie obmedzenie priestoru, ako je to uvedené v požiadavkách, ku ktorým patrí napríklad metabolická klietka alebo akýkoľvek podobný typ umiestnenia na vedecké účely, môže mimoriadne ohrozovať pohodu zvierat. Takéto obmedzenie môže trvať iba čo najkratší čas a priestor musí čo možno najviac zodpovedať uvedeným požiadavkám a musí byť aspoň taký, aby sa zviera mohlo natiahnuť v celej svojej vodorovnej aj zvislej dĺžke, ľahnúť si a otočiť sa.

3.3.2. Podlaha

Pre mačky sa použije pevná, súvislá podlaha s hladkým povrchom a protišmykovou úpravou. Ďalšie vybavenie priestorov zabezpečí mačkám pohodlné miesto na odpočinok.

Systémy s otvorenou podlahou, ako sú mriežkové podlahy alebo podlahy z drôteného pletiva, sa v prípade mačiek nesmú používať. Ak je takáto podlaha opodstatnená, treba venovať mimoriadnu pozornosť jej usporiadaniu a konštrukcii, aby nebola chôdza pre zviera bolestivá, aby nedochádzalo k poraneniam alebo chorobám a aby mali zvieratá možnosť správať sa normálne. Kvalita a povrchová úprava podlahy vonkajšieho výbehu nemusí spĺňať normy pre podlahu vnútorného priestoru, ale musí sa dať ľahko čistiť a mačkám nesmie hroziť zranenie.

3.4. Kŕmenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.6.

3.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

3.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Pre každé dve mačky musí byť k dispozícii aspoň jedna nádoba na výkaly s minimálnymi rozmermi 300 × 400 mm, ktorá obsahuje vhodnú podstielku alebo substrát, ktoré sú absorpčné a netoxické. Ak mačky pravidelne močia a zanechávajú výkaly mimo nádob, zabezpečia sa ďalšie nádoby s obsahom iných substrátov. Ak toto opatrenie nie je účinné najmä pri párovo alebo skupinovo umiestnených mačkách, mačky sa po jednej odstraňujú zo skupiny, až kým sa problém s močením nevyrieši.

Pre všetky mačky sa musí zabezpečiť dostatočný počet lôžok z vhodného a ľahko čistiteľného materiálu. Tieto lôžka sa vystelú polyesterovou vlnou alebo podobnou podstielkou.

3.7. Čistenie

Každý priestor sa čistí aspoň raz denne. Nádoby na výkaly sa vyprázdňujú denne a rovnako často sa vymieňa stelivo.

Pri čistení priestorov sa mačky nesmú namočiť. Ak sa priestory vystriekavajú hadicou, mačky sa musia premiestniť na suché miesto a do priestorov sa môžu vrátiť, až keď primerane vyschnú.

3.8. Manipulácia

Pre mačky, najmä tie, ktoré sú umiestnené samostatne, sa zabezpečí úzky kontakt s osobami, ktoré sa o ne starajú.

3.9. Humánne usmrcovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

3.10. Záznamy

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

3.11. Označovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.13.

D. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE PSY

1. Úvod

Uvedené usmernenia sa týkajú najmä biglov, čo je najčastejšie používané plemeno na pokusné účely alebo na iné vedecké účely. Ak sa používajú iné plemená, musia sa brať do úvahy charakteristické črty daného plemena.

2. Prostredie a jeho regulácia

2.1. Vetranie

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

2.2. Teplota

V priestoroch pre psy sa môže teplota pohybovať vo veľkom rozsahu, ak nie je ohrozená ich pohoda.

Ak sú psy použité v pokuse a vyžaduje sa presná regulácia teploty v miestnosti, musí sa udržiavať rozsah teploty 15 °C až 21 °C (všeobecná časť bod 2.2.3.).

Počas prvých desiatich dní života šteniatok sa zabezpečí prídavné miestne vyhrievanie.

2.3. Vlhkosť

Považuje sa za zbytočné regulovať relatívnu vlhkosť, keďže psy môžu byť vystavené veľkým výkyvom relatívnej vlhkosti okolia bez negatívnych účinkov.

2.4. Osvetlenie

Umiestnenie psov s prirodzeným 24-hodinovým cyklom svetla a tmy je prijateľné. V prípade, že svetelnú časť fotoperiód zabezpečuje umelé osvetlenie, musí byť dĺžka denného svetla desať až dvanásť hodín denne.

Ak je prirodzené svetlo úplne vylúčené, musí sa zabezpečiť nočné osvetlenie s nízkou intenzitou (5 až 10 luxov), aby psy aspoň čiastočne videli a mohli využiť svoj reflex ľakavosti.

2.5. Hluk

Keďže hluk v psích búdach môže dosahovať vysoké hladiny, ktoré sú preukázateľne škodlivé pre ľudský sluch a ktoré môžu ovplyvňovať zdravotný stav alebo fyziologické funkcie psov, pri navrhovaní zariadení pre psy sa musí znížiť hladina hluku. Obmedzí sa akýkoľvek zdroj hluku, ktorý by mohol vyprovokovať štekot psov. Prenikanie hluku zvonka možno znížiť vhodným umiestnením zariadenia a jeho vhodným architektonickým riešením. Hluk, ktorý vzniká v zariadení, možno znížiť pomocou materiálov, ktoré pohlcujú zvuk. Priestory pre psy sa navrhujú a ich prípadné úpravy sa vykonávajú po porade s odborníkom na spôsoby zníženia hluku.

2.6. Výstražné systémy

Definované vo všeobecnej časti bode 2.6.

3. Zdravie

Definované vo všeobecnej časti bodoch 4.1. a 4.4.

4. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Umiestnenie

Psy sa umiestnia v sociálne harmonických skupinách, ak tomu nebránia vedecké pokusy alebo požiadavky na pohodu zvierat. Skupiny psov sa priebežne sledujú z hľadiska sociálnej znášanlivosti.

Zabezpečené výbehy poskytnú možnosť obohateného prostredia pre psy v chovných aj užívateľských zariadeniach.

Psy nesmú byť samostatne umiestňované dlhšie ako štyri hodiny, ak to nie je opodstatnené z veterinárnych dôvodov alebo z dôvodov pohody. O samostatnom umiestnení z dôvodov pokusu, ktoré trvá dlhšie ako štyri hodiny, sa musí rozhodnúť po konzultácii s etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia.

Všetkým samostatne umiestneným zvieratám musia ošetrovatelia venovať viac času ako zvieratám umiestneným v skupinách. Zvieratá musia mať každodenný zrakový, zvukový a pokiaľ možno taktilný kontakt s ostatnými psami.

Ak to neznemožňujú vedecké dôvody, musí sa samostatne umiestneným psom denne umožniť pohyb v oddelenom priestore s ostatnými psami pod dohľadom a za aktívnej účasti personálu.

Chovné psy musia byť umiestnené v sociálne harmonických pároch alebo skupinách, alebo spolu so sukami. Suky sa jeden až dva týždne pred očakávaným pôrodom premiestnia do pôrodného koterca. V čase, ktorý strávia v pôrodnom koterci, musia byť denne v častom kontakte s človekom.

Sociálne správanie psov sa vyvíja vo veku medzi štvrtým a dvadsiatym týždňom, keď je mimoriadne dôležité, aby mal pes sociálny kontakt so súrodencami z rovnakého vrhu, dospelými psami (napríklad s fenou) a ľuďmi, aby sa oboznámil s podmienkami prostredia, s ktorými sa pravdepodobne bude stretávať počas nasledujúceho obdobia.

4.2. Obohatenie prostredia

Konštrukčné riešenie vnútorných a vonkajších priestorov musí psom zaručovať určité súkromie a umožňovať im vytváranie sociálnych vzťahov.

Na rôzne aktivity sa vyčlenia samostatné plochy, čo možno dosiahnuť použitím vyvýšených plošín a rozdelením výbehu.

Pochútky a hračky pre psy zvyšujú pohodu zvierat, ak sa používajú v rozumnej miere a pod kontrolou. Vzhľadom na to, že žuvanie patrí k dôležitým prejavom správania psov, zabezpečia sa predmety uspokojujúce túto potrebu.

Ak to neznemožňujú vedecké alebo veterinárne dôvody, psy sa denne premiestnia do osobitného priestoru, ktorý im umožní pohyb pokiaľ možno s ostatnými psami, pod dohľadom a za aktívnej účasti personálu.

4.3. Priestory - rozmery a podlaha

Priestory pre zvieratá vrátane prekážok medzi nimi musia psom poskytovať pevné, odolné a ľahko čistiteľné prostredie. Ich usporiadanie a konštrukcia musia zabezpečovať priestorné a svetlé prostredie, ktoré psom umožní úplný výhľad na ostatné psy a personál okolo priestorov.

4.3.1. Rozmery

Psy nesmú byť nútené tráviť celý svoj život vonku a musia mať prístup do vnútorných priestorov, ktoré spĺňajú všetky požiadavky na prostredie uvedené v tejto časti. Vnútorné priestory musia predstavovať najmenej 50 % minimálneho priestoru vyhradeného pre psy podľa ďalej uvedenej tabuľky D.1.

Ďalej uvedené rozmery priestorov vychádzajú z potrieb biglov, pričom veľké plemená, ako bernardíny alebo írské vlčiaky, vyžadujú väčšie priestory.

Tabuľka D.1

Psy: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Hmotnosť (kg)	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálna plocha podlahy pre jedno alebo dve zvieratá (m ²)	Dodatočný priestor pre každé ďalšie zvieratá (m ²)	Minimálna výška (m)
do 20	4	4	2	2
nad 20	4	8	4	2

Priestory pre psy, ktoré sú umiestnené párovo alebo skupinovo, sa môžu obmedziť na polovicu celkovo pridelennej plochy (2 m² pre psa do 20 kg, 4 m² pre psa nad 20 kg) v čase, keď sa podrobujú pokusom podľa tohto nariadenia, ak je takéto oddelenie dôležité na vedecké účely. Trvanie tohto obmedzenia nesmie prekročiť štyri hodiny.

Obmedzenie v metabolickej kletke alebo v každom podobnom type umiestnenia na vedecké účely musí zodpovedať uvedeným požiadavkám aspoň tak, aby sa zvieratá mohli natiahnuť v celej dĺžke, ľahnúť si a otočiť sa.

Dojčiace suky a vrh mláďat, šteniatka do hmotnosti 7,5 kg

Dojčiaca suka a vrh mláďat musia mať rovnaké priestorové podmienky ako jedna suka rovnakej hmotnosti. Pôrodný koterec sa navrhne tak, aby sa suka mohla vzdialiť od šteniatok do ďalšieho oddeleného priestoru alebo na vyvýšenú plošinu. Obvyklý vek odstavenia šteniatok je šesť až deväť týždňov.

Tabuľka D.2

Psy: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky pre odstavené šteniatka

Hmotnosť psa (kg)	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálna plocha podlahy pre jedno zvieratá (m ²)	Minimálna výška (m)
do 5	4	0,5	2
nad 5 až 10	4	1,0	2
nad 10 až 15	4	1,5	2
nad 15 až 20	4	2	2
nad 20	8	4	2

4.3.2. Podlaha

Pre psy sa použije pevná, súvislá podlaha s hladkým povrchom a protišmykovou úpravou. Pre všetky psy sa musí zabezpečiť pevná plocha na odpočinok, napríklad použitím vybavenia priestoru, ku ktorému patria vyvýšené lôžka alebo plošiny.

Systémy s otvorenou podlahou, ako sú mriežkové podlahy alebo podlahy z drôteného pletiva, sa pri psoch nesmú používať. V prípade, že je takáto podlaha opodstatnená, treba mimoriadnu pozornosť venovať jej usporiadaniu a konštrukcii, aby nebola chôdza pre zviera bolestivá, aby nedochádzalo k poraneniám alebo chorobám a aby mali zvieratá možnosť správať sa normálne. Ak sa v súvislosti s podlahou vyskytnú akékoľvek problémy ohrozujúce pohodu zvierat, je nevyhnutné poradiť sa s veterinárnym lekárom. Šteniatka pred odstavením, suky v poslednom štádiu gravidity a dojčiacie suky sa nesmú držať na otvorenej podlahe.

Kvalita a povrchová úprava podlahy vonkajšieho výbehu nemusia spĺňať normy pre podlahu vnútorného priestoru, ale podlaha sa musí dať ľahko čistiť a psom nesmie hroziť zranenie.

4.4. Kŕmenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.6.

4.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

4.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Pri chove psov na pevných podlahách stelivo alebo substrát uľahčujú čistenie a minimalizujú potrebu pravidelného umývania alebo striekania hadicou.

Suky v poslednom štádiu gravidity a dojčiacie suky musia mať k dispozícii lôžko s podstielkou, ktorá napomáha vrh a dojčenie šteniatok. V prípade niektorých plemien, ku ktorým patrí napríklad chrt, je podstielka užitočná aj pre šteniatka.

4.7. Čistenie

Každý obsadený priestor sa musí čistiť aspoň raz denne. Výkaly a znečistené materiály sa musia odstrániť z priestorov, v ktorých sa psy zdržiavajú, aspoň raz denne.

Ak sa vykonáva čistenie za mokra, psy sa pri ňom nesmú namočiť. Ak sa priestor vystriekava hadicou, psy sa musia z priestoru premiestniť na suché miesto a vrátiť sa, až keď vymývaný priestor vyschne.

4.8. Manipulácia

Definované vo všeobecnej časti bodoch 4.1. a 4.10.

4.9. Humánne usmrcovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

4.10. Záznamy

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

4.11. Označovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.13.

E. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE FRETKY

1. Prostredie a jeho regulácia

1.1. Vetranie

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

1.2. Teplota

V priestoroch pre fretky sa teplota udržiava v rozsahu 15 °C až 24 °C. Fretky sa nesmú vystavovať vysokým teplotám, aby sa zamedzilo ich vyčerpaniu teplom.

1.3. Vlhkosť

Považuje sa za zbytočné regulovať relatívnu vlhkosť, keďže fretky môžu byť vystavené veľkým výkyvom relatívnej vlhkosti okolia bez negatívnych účinkov.

1.4. Osvetlenie

Zdroj a typ svetla nesmú byť pre zvieratá neprijemné. Mimoriadna pozornosť sa venuje fretkám umiestneným v hornom rade viacstupňového klietkového systému, najmä albinotickým zvieratám. Umiestnenie fretiek s prirodzeným 24-hodinovým cyklom svetla a tmy je prijateľné.

Ak svetelnú časť fotoperiody zabezpečuje umelé osvetlenie, musí byť dĺžka denného svetla minimálne osem hodín a nepresiahne šesťnásť hodín. V prípade manipulovania s reprodukčným cyklom je nevyhnutná zmena v cykloch svetla a tmy (napríklad dĺžka svetelnej časti fotoperiody sa môže udržiavať v rozmedzí od šiestich do šesťnásť hodín).

Ak je prirodzené svetlo úplne vylúčené, musí sa zabezpečiť nočné osvetlenie s nízkou intenzitou, aby fretky aspoň čiastočne videli a mohli využiť svoj reflex ľakavosti.

1.5. Hluk

Prenikanie hluku zvonka možno znížiť vhodným umiestnením zariadenia a jeho vhodným architektonickým riešením. Hluk, ktorý vzniká v zariadení, možno znížiť pomocou materiálov, ktoré pohlcujú zvuk. Priestory pre fretky sa navrhnu a ich prípadné úpravy sa vykonajú po porade s odborníkom na spôsoby zníženia hluku.

1.6. Výstražné systémy

Definované vo všeobecnej časti bode 2.6.

2. Zdravie

Definované vo všeobecnej časti bodoch 4.1. a 4.4.

3. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

3.1. Umiestnenie

Zvieratá sa umiestnia v sociálne harmonických skupinách, ak vedecké pokusy alebo požiadavky na pohodu nevyžadujú samostatné umiestnenie.

V období rozmnožovania možno umiestniť dospelé samce samostatne, aby nedochádzalo k potýčkam a zraneniam. V iných obdobiach možno samce držať v skupinách.

Gravidné samice musia byť umiestnené samostatne iba počas posledného štádia gravidity, maximálne dva týždne pred pôrodom.

Fretky sa nesmú umiestňovať samostatne dlhšie ako 24 hodín bez opodstatnených veterinárnych dôvodov alebo dôvodov súvisiacich s ich pohodou. O samostatnom umiestnení na pokusné účely trvajúce dlhšie ako 24 hodín sa rozhodne po konzultácii so zooteknikom a príslušným orgánom pôsobiacim v oblasti poradenstva týkajúceho sa pohody zvierat.

Všetkým samostatne umiestneným zvieratám venujú ošetrovatelia viac času ako zvieratám umiestneným v skupine a musia mať každodenný zrakový, zvukový a pokiaľ možno taktilný kontakt s ostatnými fretkami.

Zabezpečí sa pravidelný sociálny kontakt fretiek s ostatnými fretkami, a to skupinovým umiestnením a pravidelnou manipuláciou.

3.2. Obohatenie prostredia

Usporiadanie priestoru pre fretky musí spĺňať špecifické požiadavky týchto zvierat a požiadavky na ich chov. Musí sa prispôbovať inováciám založeným na nových poznatkoch.

Konštrukčné riešenie priestorov musí fretkám zaručovať určité súkromie a musí im umožňovať vytvárať si sociálne vzťahy.

Okrem minimálnej plochy podlahy sa na rôzne aktivity vyčlenia samostatné plochy, a to napríklad použitím vyvýšených plošín a rozdelením priestorov. Ak sú k dispozícii hniezdne boxy, musia byť navrhnuté tak, aby sa do nich zmestili mladé fretky z hniezda.

Na podporu zvedavého a hravého správania možno priestor obohatiť rôznymi nádobami, rúrkami z lepenky alebo pevného plastu alebo papierovými vreckami.

3.3. Priestory – rozmery a podlaha

Tieto usmernenia sú určené na podporu umiestnenia fretiek v sociálne stabilných skupinách a zabezpečenie primerane obohateného prostredia. Priestory pre zvieratá vrátane zábran medzi nimi musia fretkám poskytovať pevné, odolné a ľahko čistiteľné prostredie. Ich usporiadanie a konštrukcia musia zabezpečovať priestorné a svetlé prostredie, ktoré fretkám umožní úplný výhľad na ostatné fretky a personál okolo priestoru. V rámci priestoru musia byť zabezpečené miesta, kam sa môžu fretky uchýliť do súkromia z dohľadu ostatných fretiek.

Fretky sa vyznačujú pozoruhodnou schopnosťou uniknúť, preto musí byť konštrukčné riešenie priestorov také, aby zviera nebolo schopné uniknúť ani sa poraniť pri pokuse o únik.

Plocha podlahy musí zabezpečiť primeraný priestor na pohyb a poskytovať zvieratú možnosť vybrať si plochu na spanie, jedenie a vylučovanie.

Tabuľka E.1**Fretky: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

	Minimálna veľkosť priestorov (cm²)	Minimálna plocha podlahy pre jedno zviera (cm²)	Minimálna výška (cm)
zvieratá až do 600 g	4 500	1 500	50
zvieratá nad 600 g	4 500	3 000	50
dospelé samce	6 000	6 000	50
fretka a vrh mláďat	5 400	5 400	50

Na uľahčenie pohybu sú vhodnejšie priestory pre zvieratá s obdĺžnikovým a nie štvorcovým tvarom. Obmedzenie priestorov na hodnoty nižšie ako parametre uvedené vo vyššie uvedených priestorových podmienkach, napríklad v metabolickej klietke, môže mimoriadne ohroziť pohodu zvierat.

Podlaha v priestoroch pre fretky musí byť pevná a súvislá, s hladkým povrchom a protišmykovou úpravou. Ďalšie vybavenie priestoru, napríklad lôžkami alebo vyvýšenými plošinami, musí fretkám zabezpečovať teplé a pohodlné miesto na odpočinok. Systémy s otvorenou podlahou, ako sú mriežkové podlahy alebo podlahy z drôteného pletiva, sa pri fretkách nesmú používať.

3.4. Kŕmenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.6.

3.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

3.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Všetkým fretkám sa zabezpečí podstielka, pričom hlboká podstielka prispieva k obohateniu prostredia. Okrem toho musí byť k dispozícii materiál na stavanie hniezd, ako napríklad seno, slama alebo papier.

3.7. Čistenie

Pri čistení priestorov za mokra sa fretky nesmú namočiť. Ak sa priestor vystriekava hadicou, fretky sa musia z priestoru premiestniť na suché miesto a vrátiť sa, až keď primerane vyschne.

Do priestoru sa umiestni nádoba na výkaly, čím sa zníži potreba čistenia zvyšného priestoru.

Všetky výkaly a znečistený materiál sa musia z nádob na výkaly a ostatných plôch, ktoré zvieratá používajú na vylučovanie, odstraňovať aspoň raz denne. Frekvencia čistenia zvyšnej časti priestoru sa stanoví na základe rôznych faktorov, ku ktorým patrí hustota osadenia, konštrukčné riešenie priestoru a štádium rozmnožovania, napríklad obdobia krátko pred pôrodom.

3.8. Manipulácia

Definované vo všeobecnej časti bode 4.10.

3.9. Humánne usmrcovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

3.10. Záznamy

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

3.11. Označovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.13.

F. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE PRIMÁTY OKREM ČLOVEKA**1. Prostredie a jeho regulácia****1.1. Vetranie**

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

1.2. Teplota

Rozsah teplôt určený pre laboratórne zvieratá nemusí zodpovedať rozsahu teplôt v prírode. Udržiava sa taký rozsah teplôt, ktorý je optimálny pre zvieratá a prijateľný pre personál. Ak sa používajú vonkajšie priestory, zabezpečí sa pre všetky jedince prístrešie pred zlým počasím a stály prístup k primerane vyhrievaným vnútorným priestorom.

1.3. Vlhkosť

Pre zvieratá a personál je optimálna relatívna vlhkosť 40 až 70 % v závislosti od druhu zvieratá.

1.4. Osvetlenie

Väčšina laboratórnych primátov vyžaduje 12-hodinový cyklus striedania svetla a tmy. Pre nočné druhy, ako je *Aotus trivirgatus*, musí byť cyklus upravený tak, aby sa počas bežného pracovného dňa používalo tlmené červené svetlo, ktoré umožňuje pozorovať zvieratá počas ich aktívnej fázy, ako aj bezpečný výkon práce ošetrovateľov. Ak je to možné, priestory, v ktorých sa nachádzajú primáty, sú vybavené oknami ako zdrojom prirodzeného svetla a predstavujú obohatenie prostredia.

1.5. Hluk

Pre väčšinu druhov je vyhovujúca hladina hluku rovnaká ako hladina hluku odporúčaná pre personál, pričom sa musia zohľadniť osobitosti niektorých druhov, ako napríklad kosmáče, ktoré počujú aj ultrazvuk. Hladina hluku sa musí udržiavať na nízkej úrovni a nesmie dlhodobo prekročiť 65 dBA.

1.6. Výstražné systémy

Vo výstražných systémoch sa nepoužíva siréna, aby sa zvieratá nevystrašili. Vhodnou alternatívou je používanie svetelnej signalizácie viditeľnej pre personál vo všetkých miestnostiach.

2. Zdravie

Všetky novozískané zvieratá musia mať zdravotný certifikát a po príchode prejsť karanténou. Počas karantény sa ich zdravotný stav pozorne sleduje a príslušné laboratóriá uskutočnia ďalšie potrebné sérologické, bakteriologické a parazitologické testy.

Všetky primáty v kolónii musia byť pod odbornou veterinárnou kontrolou a musia sa podrobovať pravidelným diagnostickým testom. Pravidelným lekárske kontrolám sa musí podrobiť aj personál. Pracovník, ktorý predstavuje potenciálne zdravotné riziko pre zvieratá, nesmie byť s nimi v kontakte. Ak ide o zviera nakazené patogénmi prenosnými na človeka, musí byť personál náležite informovaný a prijímú sa opatrenia na minimalizovanie rizika nákazy. Pre každé zviera sa vedú celoživotné zdravotné záznamy. Primáty, ktoré pochádzajú z rôznych geografických oblastí, musia byť od seba prísne oddelené, kým sa nepreskúma ich zdravotný stav.

3. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

3.1. Umiestnenie

Vzhľadom na to, že bežné laboratórne primáty sú spoločenskými zvieratami, umiestnia sa s jedným alebo viacerými znášateľnými jedincami rovnakého druhu. Pri vytváraní skupín sa zohľadní prirodzená spoločenská organizácia druhu. V obmedzených podmienkach, kde nie je k dispozícii dostatočný priestor na naháňanie a úkryt odvrhnutých jedincov a prirodzené zloženie skupín podľa veku a pohlavia je nevhodné, musí sa štruktúra skupín upraviť. Štruktúru skupiny možno upraviť na základe požiadaviek pokusu, podľa ktorých sú potrebné napríklad skupiny rovnakého pohlavia alebo veku. Po vytvorení skupiny alebo zmiešaní zvierat sa sleduje správanie zvierat a vypracuje sa program opatrení na riešenie a minimalizáciu prejavov agresivity.

Ak sú zvieratá umiestnené v skupinách rovnakého pohlavia, predchádza sa umiestneniu dvoch skupín opačného pohlavia v tesnej blízkosti, čo môže pri samcoch vyvolávať agresivitu. Výnimkou zo skupinového umiestnenia je samostatné umiestnenie, ak sa vyžaduje z veterinárnych dôvodov a z dôvodov pokusu v záujme zabezpečenia dobrých vedeckých výsledkov. Samostatné umiestnenie sa povolí z veterinárnych dôvodov alebo z dôvodov pohody na čo najkratší čas a pod prísny dohľadom. O samostatnom umiestnení z dôvodov pokusu sa rozhodne po konzultácii s etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia. Pokusné zvieratá, ktorých umiestnenie do veľkých skupín nie je možné, sa držia v dvojiciach vzájomne znášateľných jedincov.

Ak sa skupinovo umiestnené zviera na určitý čas oddelí, napríklad na účely aplikácie liekov, pri navrátení zvieratá do skupiny sa musí sledovať, či sa spoločenská organizácia skupiny nezmenila a či zviera nie je vystavené útokom. Ak došlo k zmene spoločenskej organizácie skupiny, takéto zviera sa premiestni do samostatného priestoru pripojeného k hlavným priestorom alebo umiestneného vo vnútri hlavných priestorov alebo sa krátkodobo rozdelia všetky jedince skupiny a po krátkom čase sa spoločne navrátia do skupiny.

3.1.1. Rozmnožovanie

Pomer pohlaví a počet zvierat v chovnej kolónii sa určí podľa príslušného druhu. Zabezpečí sa primeraný priestor a jeho rozmanitosť, aby nedochádzalo k zastrašovaniu menej dominantných jedincov, najmä samíc a mláďat s nižším postavením. Pri polygamných druhoch musí pomer pohlaví zabezpečiť, aby sa väčšina samíc páčila a privádzala na svet živých potomkov. V prípade, že v skupine je viac ako jeden samec, zabezpečí sa, aby boli samce v skupine vzájomne znášateľné. Monogamné druhy sa chovajú v rodinných skupinách s chovným párom a dvoma alebo viacerými vrhmi mláďat.

Pre budúce chovné zvieratá sa zabezpečí, aby vyrastali v stabilných sociálnych skupinách, predovšetkým v skupine,

v ktorej sa narodili, a so svojimi matkami. V záujme minimalizácie utrpenia zvierat sú potrebné opatrenia zamerané na starostlivosť o mláďatá, ktoré matka odvrhne.

3.1.2. Oddelenie od matky

Oddelenie mláďat z kolónie spôsobuje úzkosť a trápenie pre matku aj mláďa, a preto je vhodné nechať ich v kolónii, v ktorej sa narodili, až kým sa nestanú nezávislými, pričom vhodný čas odstavenia mláďat je 8 až 12 týždňov podľa druhu zvieratá. Ak musia byť z dôvodu vlastnej pohody odstavené alebo oddelené skôr, začlenia sa do dobre organizovanej skupiny, aby nedošlo k narušeniu ich sociálneho vývoja, správania, fyziologických funkcií a odolnosti.

3.2. Obohatenie prostredia

Prostredie musí zvieratám poskytovať možnosť vykonávať celý rozsah svojich denných aktivít. Priestory musia umožniť zvieratú uspokojovať svoje potreby správania, poskytovať im pocit bezpečia a zabezpečovať vhodne rozmanité prostredie, ktoré umožní zvieratú utekať, prechádzať sa, šplhať sa a skákať. Zvieratám sa umožní kontrola svojho prostredia. Prostredie sa musí v určitých intervaloch obnovovať, napríklad drobnými zmenami daného priestoru, usporiadaním vybavenia a postupov kŕmenia.

3.3. Priestory – rozmery a podlaha

Primáty okrem človeka sa musia umiestniť tak, aby sa nesprávali abnormálne a aby mohli vykonávať uspokojivý rozsah bežných aktivít.

Rozmery priestorov pre daný druh určujú tieto faktory:

- a) veľkosť dospelého zvieratá (mladým zvieratám sa zabezpečia podobné priestorové podmienky na fyzický vývoj a hranie),
- b) dostatočný priestor, ktorý zabezpečí rozmanité a náročné prostredie, a
- c) veľkosť skupiny, ktorá v nich má byť umiestnená.

3.3.1. Rozmery

Na umiestnenie všetkých druhov primátov sa uplatňujú tieto princípy:

- a) priestory musia mať dostatočnú výšku, ktorá zvieratám umožní unikať do vyšších polôh a sedieť na bidle alebo na polici bez toho, aby sa chvostom dotýkali podlahy,
- b) zviera musí mať možnosť uspokojovať svoje prirodzené potreby správania z hľadiska pohybu a správania,
- c) musí byť zabezpečená možnosť obohatenia prostredia,
- d) zviera sa umiestňuje samostatne iba vo výnimočných prípadoch,
- e) priestory nesmú byť vertikálne usporiadané v dvoch alebo viacerých podlažiach.

3.3.2. Vonkajšie priestory

Primáty musia mať prístup do vonkajších priestorov, ktoré obsahujú veľa prvkov prirodzeného prostredia a sú užitočné aj pre zvieratá v zásobe alebo pokusné zvieratá v prípadoch, keď nie je nutná striktná regulácia klimatických podmienok a vonkajšie teploty sú vyhovujúce. Vonkajšie priestory sa vyrábajú z kovu, možno použiť aj iné materiály vrátane dreva, ak je náležité ošetrené proti poveternostným vplyvom. Niektoré druhy dreva schvaľuje toxikológ, ak je k dispozícii certifikát o analýze. Z dôvodu ochrany konštrukčnej integrity drevených priestorov musí byť rám z takého druhu dreva, ktorý nebudú zvieratá hrýzť, alebo musí byť chránený pletivom alebo netoxickou úpravou. Vo vonkajších priestoroch môže byť podlaha z betónu alebo tvorená prírodnou vegetáciou. Priestory s betónovou podlahou možno pokryť vhodným netoxickým substrátom. Každá časť vonkajšej kletky alebo koterca musí byť zastrešená tak, aby sa zvieratá mohli pohybovať vonku aj v daždi a aby boli chránené pred slnkom, prípadne sa zabezpečia prístrešky. Primáty využívajú vonkajšie priestory aj v zime, pričom musia mať k dispozícii vykurované vnútorné priestory. Veľkosť vnútorných priestorov zabezpečí zvieratám za nepriaznivého počasia dostatok priestoru, aby sa netlačili. Ak sú rôzne priestory (napríklad vonkajšie a vnútorné) prepojené, zabezpečia sa viac ako jedny spojovacie dvere, aby dominantnejšie zvieratá nemohli utláčať podriadené jedince.

3.3.3. Vnútorné umiestnenie

Vnútorné priestory sú vyrobené z kovu alebo iného materiálu, ako napríklad z dreva, laminátov alebo skla, ktoré zabezpečujú tichšie prostredie.

Primáty musia mať možnosť šplhať sa, skákať a používať vyvýšené miesto. Steny môžu byť aj z drôteného pletiva, aby sa na nich mohli šplhať, musia byť zabezpečené aj diagonálne vetvy alebo bidlá v počte, ktorý umožní všetkým zvieratám na nich sedieť zároveň. Ak sa použije drôtené pletivo, zvolí sa taký typ, o ktorý sa zvieratá nemôžu zachytiť končatinami a poraniť sa.

Z veterinárnych dôvodov alebo z dôvodov pokusu možno zatvoriť zvieratá do menších priestorov. Menšie priestory sa dajú vytvoriť rozdelením hlavného priestoru zábranami alebo mobilnou zadnou stenou, umiestnením kletky do hlavného priestoru, dvoma prepojenými jednotkami alebo pripojením priestorov pre pokusné zvieratá k väčším priestorom určeným na pohyb. Ak sa vyžaduje samostatné umiestnenie v malom priestore z dôvodov zvláštneho pokusného modelu, osoba vykonávajúca pokus zdôvodní čas trvania a rozsah obmedzenia na základe zváženého pravdepodobného vplyvu na pohodu zvierat v porovnaní s vedeckou hodnotou a požiadavkami daného pokusu. Takéto obmedzenia preveria zooložníci a osoby pôsobiace v oblasti poradenstva týkajúceho sa pohody zvierat. Viac priesto-

ru na aktivitu sa zabezpečí držaním primátov vo veľkých skupinách a nie v dvojiciach. Jedinca možno izolovať po predchádzajúcom výcviku alebo tak, že sa skupina zaženie do priechodu, v ktorom je pasca.

3.4. Kŕmenie

Podávanie a obsah potravy sa obmieňa s cieľom zabezpečiť záujem a obohatenie prostredia. Ak to nie je možné, podáva sa potrava vyžadujúca manipuláciu, napríklad celé ovocie alebo zelenina, alebo sa použijú kŕmidlá, v ktorých zvieratá musia na nájdenie potravy prejať istú kreativitu. Nástroje a vybavenie na kŕmenie sa navrhnu a rozmiestnia tak, aby bola minimalizovaná možnosť kontaminácie. Vzhľadom na to, že pri obohatení potravy si zvieratá môžu začať vyberať, podáva sa na zabezpečenie vyváženej stravy štandardná potrava hneď ráno, keď sú zvieratá hladné a nemajú na výber. Potrava sa rozptýli tak, aby si ju neprisvojili dominantné jedince. Pestrá potrava sa nepodáva, ak môže narušiť výsledky pokusu. Za takýchto okolností možno pestrosť štandardnej potravy zabezpečiť formou rôznych tvarov, farieb a chutí.

3.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

3.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Niektoré primáty, napríklad niektoré poloopice, vyžadujú materiál na stavanie hniezd, napríklad drevené triesky, suché listy alebo slamu. Je vhodné používať netoxické substráty, ako napríklad drevené triesky, drevené granuly s nízkou prašnosťou alebo natrhávaný papier, keďže sa tým podporuje inštinkt hľadania potravy. Vo vonkajších priestoroch možno použiť trávu, byliny, drevené triesky alebo triesky z kôry.

3.7. Čistenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.9.

3.8. Manipulácia

Pri manipulácii s primátmi sa použijú rôzne spôsoby obmedzenia, najmä priestory s posuvnými zábranami, použitie sietí, manuálne držanie zvierat a použitie uspávacích striel. Primáty sa vedú k spolupráci pri manipulácii výcvikom, čím sa u nich znižuje stres, ktorý inak manipulácia spôsobuje. Skúma sa reakcia jedincov na výcvik a pokusy, keďže niektoré zvieratá môžu byť ťažko zvládnuteľné alebo nereagovať. V takých prípadoch sa ich ďalšie používanie dôkladne zváži.

Aj keď sa zvieratá môžu vycvičiť na plnenie úloh, treba zvieratám zabezpečiť primeraný interval na zotavenie v prípade ich opakovaného podrobovania pokusom.

3.9. Humánne usmrcovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

3.10. Záznamy

Pre každé zviera sa musia viesť záznamy s podrobnými informáciami. Musia obsahovať údaje o druhu, pohlaví, veku, hmotnosti, pôvode, klinických a diagnostických informáciách, súčasnom a predchádzajúcom spôsobe umiestnenia, histórii jeho použitia na pokusy a všetky ďalšie informácie podstatné z hľadiska starostlivosti a pokusov, najmä správy o ich správaní alebo stave a ich obľúbení sociálni partneri alebo sociálne vzťahy.

3.11. Označovanie

Všetky primáty v zariadení musia byť pred odstavením označené trvalým a jednotným laboratórnym identifikačným kódom. Jednotlivé zvieratá musia byť viditeľne označené pomocou priliehavých obojkov s prívěskami alebo tetovaním v prípade veľkých druhov. Na prístupné miesta sa môžu zaviesť mikročipy (na zápästie pri väčších zvieratách alebo na zátylok pri menších druhoch). Na rozoznávanie zvierat možno používať mená pre zvieratá, najmä na označenie dominantných a podriadených zvierat.

4. Odborná príprava personálu

Personál musí byť zaškolený v oblasti starostlivosti, chovateľských postupov a výcviku zvierat, ktoré majú v starostlivosti. V prípade ošetrovateľov a vedcov pracujúcich s primátmi musí odborná príprava zahŕňať informácie špecifické pre daný druh, ku ktorým patria biologické a behaviorálne charakteristiky a požiadavky druhu, možnosti obohatenia prostredia, metódy používané na začleňovanie a vyčleňovanie zvierat a sociálnu dynamiku. Odborná príprava musí zahŕňať aj informácie o bezpečnosti a ochrane zdravia pre personál pracujúci s primátmi vrátane rizika zoonózy, ako aj o aspektoch riadenia.

5. Preprava

Zvieratá sa prepravujú v dvojiciach vzájomne znášateľných jedincov. Dospelé zvieratá možno prepravovať samostatne.

F.1 Usmernenia pre umiestnenie kosmáčov a tamarínov a starostlivosť o ne

1. Prostredie a jeho regulácia

1.1. Vetranie

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

1.2. Teplota

V priestoroch pre kosmáče a tamaríny sa musí teplota udržiavať v rozsahu 23 °C až 28 °C, hoci vzhľadom na tropický pôvod týchto zvierat sú prijateľné aj mierne vyššie teploty.

1.3. Vlhkosť

Vlhkosť musí byť zabezpečená v rozsahu 40 až 70 %, hoci zvieratá znášajú aj relatívnu vlhkosť vyššiu ako 70 %.

1.4. Osvetlenie

Kosmáče a tamaríny vyžadujú fotoperiódou s najmenej dvanástimi hodinami svetla. Zdroj svetla musí chovný priestor osvetľovať rovnomerne. V priestoroch pre zvieratá musí byť vždy zabezpečená zatienená plocha.

1.5. Hluk

Mimoriadnu pozornosť treba venovať minimalizovaniu vystavenia účinkom ultrazvuku, ktorý je pre kosmáče a tamaríny počuteľný.

1.6. Výstražné systémy

Definované v bode 1.6. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

2. Zdravie

Definované v bode 2 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

3.1. Umiestnenie

Kosmáče a tamaríny sa umiestňujú v rodinných skupinách pozostávajúcich z nepríbuzných párov tvorených samcom a samicou a jedným vrhom alebo viacerými vrhmi potomstva. Skupiny chovných zvierat sú zložené zo vzájomne znášateľných jedincov alebo mláďat rovnakého pohlavia. Zvýšená pozornosť sa venuje vytváraniu skupín z nepríbuzných dospelých jedincov rovnakého pohlavia, najmä aby nedochádzalo k zjavným prejavom agresivity. Počas pokusov možno kosmáče a tamaríny držať so znášateľným jedincom rovnakého pohlavia (dvojčatá, rodič alebo potomok) alebo v dvojiciach opačného pohlavia s použitím antikoncepcie. Ak si pokusy alebo veterinárna starostlivosť vyžadujú samostatné umiestnenie, jeho trvanie sa musí minimalizovať a zvieratá musia zostať v zrakovom, sluchovom a čuchovom kontakte s jedincami rovnakého druhu.

Chovné páry sa vytvárajú až po dosiahnutí dvoch rokov zvieratá. Nové páry určené na rozmnožovanie sa nesmú držať v blízkosti rodičov, aby sa nebránilo reprodukci. Vhodný vek na odstavenie závisí od zamýšľaného použitia zvierat a nesmie k nemu prísť skôr ako vo veku ôsmich mesiacov. Ak sa zvieratá majú použiť ako chovné zvieratá, zostanú v rodinnej skupine aspoň do veku 13 mesiacov, aby získali primerané skúsenosti s výchovou mláďat.

3.2. Obohatenie prostredia

Vybavenie z prírodných alebo umelých materiálov (napríklad drevo, PVC) zahŕňa bidlá, plošiny, hojdačky a laná. Ak ide o orientáciu, priemer a pevnosť, zabezpečí sa určitý stupeň variability, aby sa zvieratám umožnilo uspokojovať svoju potrebu pohybu vrátane skákania. Drevené bidlá umožnia kosmáčom a tamarínom uspokojovať prirodzenú potrebu ohrýzania a označovania pachovými značkami.

Zabezpečí sa pohodlný priestor na odpočinok, ako napríklad hniezdne boxy, ktoré zvieratá používajú na odpočinok, spánok a úkryt pred nebezpečením. Ak dochádza ku konfliktom pri obrane územia, najmä pri určitých druhoch kosmáčov, musí sa ich priestor vybaviť nepriehľadnými stenami alebo sa zväčší vzdialenosť medzi priestormi. Zariadenia na kŕmenie, ktoré stimulujú prirodzené správanie zvierat, musia byť zavesené alebo umiestnené v hornej časti priestorov. Substrát vo forme drevených triesok podporuje inštinkt hľadania rozsypanej potravy.

Zabudovanie konštrukčných prvkov a zariadení na obohatenie prostredia v spodnej časti priestorov podporí širšie a rôznorodejšie využívanie priestoru, pri kosmáčoch najmä použitie kolíkov s vyvrtanými dierami naplnenými arabskou gumou.

3.3. Priestory – rozmery a podlaha

Minimálne rozmery a usporiadanie priestorov musia zohľadniť účel, na ktorý sa zvieratá držia (rozmnožovanie, dozobu, krátke alebo dlhé pokusy), a umožňovať začlenenie dostatočného množstva vybavenia na zlepšenie rozmanitosti prostredia.

Tabuľka F.1**Kosmáče a tamaríny: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

	Minimálna plocha podlahy priestorov pre 1*) alebo 2 zvieratá a potomstvo do veku 5 mesiacov (m²)	Minimálny objem priestoru pre každé ďalšie zviera staršie ako 5 mesiacov (m³)	Minimálna výška priestoru**) (m)
kosmáče	0,5	0,2	1,5
tamaríny	1,5	0,2	1,5

*) Zvieratá sa držia samostatne len za výnimočných okolností (bod 4.1.).

**) Strop priestorov musí byť aspoň 1,8 metra od podlahy.

3.4. Kŕmenie

Kosmáčom a tamarínom sa zabezpečí vysoký príjem bielkovín a vzhľadom na to, že bez UV-B žiarenia nie sú schopné syntetizovať vitamín D3, strava sa dopĺňa zodpovedajúcim množstvom tohto vitamínu.

3.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

3.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Definované v bode 3.6. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3.7. Čistenie

Striedavé čistenie a dezinfekcia priestorov a prvkov obohatenia prostredia zachovávajú niektoré teritoriálne pachové značky a zároveň znižujú nadmerné označovanie pachovými značkami.

3.8. Manipulácia

Pravidelnou manipuláciou a kontaktom s ľuďmi si zvieratá zvyknú na sledovanie a podmienky pri vykonávaní pokusov a uľahčí sa výcvik na spoluprácu pri určitých pokusoch. V prípade odchytu a prepravy zvierat možno na zníženie stresu pri manipulácii použiť hniezdne boxy.

3.9. Humánne usmrcovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

3.10. Záznamy

Definované v bode 3.10. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3.11. Označovanie

Definované v bode 3.11. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

4. Odborná príprava personálu

Definované v bode 4 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

5. Preprava

Definované v bode 5 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

F.2 Doplnujúce usmernenia pre umiestnenie kotúlov vevericových a starostlivosť o ne**1. Prostredie a jeho regulácia****1.1. Vetranie**

Definované vo všeobecnej časti bode 2.11.

1.2. Teplota

Nesmie dochádzať k výrazným krátkodobým zmenám teploty. Primeraná izbová teplota je v rozsahu 22 °C až 26 °C, ak ide o zvieratá s obmedzenou plochou na telesný pohyb, je vhodnejšia teplota okolo 26 °C.

1.3. Vlhkosť

Pre tento druh je primeraná vlhkosť v rozsahu 40 až 70 %.

1.4. Osvetlenie

Pre zvieratá bez prístupu k vonkajším priestorom musia byť zabezpečené priestory s vysokou intenzitou svetla podobnou dennému svetlu. Svetelné spektrum sa musí podobať dennému svetlu, hoci intenzita svetla nemusí byť taká ako intenzita jasného slnečného svitu. Vhodný je cyklus striedania svetla a tmy po 12 hodinách. Doba denného svetla nesmie trvať kratšie ako osem hodín. Pridanie UV žiarenia alebo časovo obmedzené vystavenie účinkom UV lampy umožní dôležitú syntézu vitamínu D3 v pokožke.

1.5. Hluk

Definované v bode 1.5. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

1.6. Výstražné systémy

Definované v bode 1.6. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

2. Zdravie

Kotúly vevericové a kosmáče sa nesmú držať v rovnakých jednotkách, pokiaľ testy nepreukážu, že kolónie sú bez výskytu vírusu herpesu (*Saimirine herpesvirus 1, syn. Herpesvirus tamarinus, herpes T, Herpesvirus platyrrhinae*).

3. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

3.1. Umiestnenie

Skupiny samcov a samíc sa oddelia, aby nedochádzalo k prejavom agresivity. Mimoriadna pozornosť sa venuje identifikácii chýbajúcich jedincov v skupine, pretože agresívne správanie nie je pri kotúloch vevericových veľmi výrazné.

Na chovné účely je primeraná skupina siedmich až desiatich samíc s jedným alebo dvoma samcami. Chovné skupiny musia mať vzájomný vizuálny kontakt, fyzický kontakt s inými skupinami sa vylučuje.

Mláďatá sa neoddelia od svojich rodín do veku šiestich mesiacov, alebo ak sa vyžaduje ručné kŕmenie, možno ich umiestniť pri inej samici v ich rodnej skupine. Chovné skupiny sa po vytvorení nesmú narúšať, aby nedošlo k zníženiu ich chovných schopností.

3.2. Obohatenie prostredia

Kotúlom vevericovým sa stenami z drôteného pletiva, kolmi, reťazami alebo lanami zabezpečí dostatok možností na šplhanie. Prostredie možno obohatiť najmä vodorovnými alebo šikmými vetvami, povrazovými mostíkmi, bidlami alebo hniezdnyimi boxami.

Pevná podlaha so substrátom podporí inštinkt hľadania potravy a hravosti kotúlov vevericových. Zvieratá musia mať v priestoroch na výber miesta, kde môžu byť aktívne, uchýliť sa do ústrania alebo si zvoliť vhodnú teplotu a osvetlenie.

3.3. Priestory – rozmery a podlaha

Tabuľka F.2

Kotúly vevericové: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Minimálna plocha podlahy pre 1*) alebo 2 zvieratá (m ²)	Minimálny objem pre každé ďalšie zviera staršie ako 6 mesiacov (m ³)	Minimálna výška priestorov (m)
2	0,5	1,8

*) Zvieratá sa držia samostatne len za výnimočných okolností (bod 4.1.). Kotúly vevericové sa držia v skupinách so štyrmi alebo viacerými jedincami.

3.4. Kŕmenie

Kotúlom vevericovým sa zabezpečí potrava s vysokým obsahom bielkovín, vitamínu C a vitamínu D3. Vzhľadom na to, že gravidné samice sú náchylné na nedostatok kyseliny listovej, obsahuje ich potrava vhodný práškový alebo tekutý doplnok s obsahom syntetickej kyseliny listovej.

3.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

3.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Definované v bode 3.6. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3.7. Čistenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.9.

3.8. Manipulácia

Na účely odchytu na výskum alebo ošetrovanie sa zvieratá vycvičia tak, aby sa nebránili vstupu do chodbičiek s padacími klietkami alebo umiestneniu do samostatných priestorov.

3.9. Humánne usmrcovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

3.10. Záznamy

Definované v bode 3.10. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3.11. Označovanie

Definované v bode 3.11. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

4. Odborná príprava personálu

Definované v bode 4 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

5. Preprava

Definované v bode 5 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

F.3 Doplnujúce usmernenia pre umiestnenie makakov a mačiakov a starostlivosť o ne

1. Prostredie a jeho regulácia

1.1. Vetranie

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

1.2. Teplota

Teplota v priestoroch pre makaka rézus (*Macaca mulatta*), makaka medvedieho (*Macaca arctoides*) a mačiaky (*Cercopithecus aethiops* alebo *Chlorocebus aethiops*) sa udržiava v rozsahu 16 °C až 25 °C. Teplota v priestoroch pre makaka jávskeho (*Macaca fascicularis*) sa udržiava v rozsahu 21 °C až 28 °C.

1.3. Vlhkosť

Definované v bode 1.3. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

1.4. Osvetlenie

Definované v bode 1.4. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

1.5. Hluk

Definované v bode 1.5. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

1.6. Výstražné systémy

Definované v bode 1.6. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

2. Zdravie

Definované v bode 2 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

3.1. Umiestnenie

Makaky a mačiaky sa držia so svojimi druhmi vo väčších skupinách. Pri skupinovom umiestnení musí personál dbať na to, aby sa minimalizovali prejavy agresivity. Chovné skupiny v zajatí pozostávajú z jedného samca a šiestich až dvanástich samíc. Do väčších skupín možno v záujme zvýšenia pôrodnosti začleniť dva samce. Ak je jeden zo samcov výrazne mladší ako druhý, obmedzí sa ich súperenie. Ak sa používajú prepojené priestory, pozorne sa sledujú prejavy agresivity medzi samicami, keď je samec mimo dohľadu v inej časti priestorov.

Mláďatá sa nesmú oddeliť od matky skôr ako vo veku ôsmich mesiacov, najlepšie vo veku 12 mesiacov, okrem mláďat, ktoré nemôže matka odchovať napríklad z dôvodu nízkej laktácie, poranenia alebo choroby. Aby nedošlo k veľkým poruchám správania, takéto ručne kŕmené mláďatá sa čo najskôr začlenia do skupiny ostatných vzájomne znášanlivých zvierat.

3.2. Obohatenie prostredia

Pevná podlaha, ktorú možno pokryť netoxickým substrátom, umožní ukrytie rozptýlených kusov potravy a podporuje inštinkt hľadania potravy. Priestory musia byť vybavené vertikálnymi a diagonálnymi konštrukciami na šplhanie, ktoré uľahčujú využívanie celého priestoru. Police a bidlá nesmú byť umiestnené nad sebou. Medzi policou a stenou sa ponechá priestor, aby zvieratá mohli sedieť bez toho, aby sa chvostom dotýkali steny alebo podlahy.

Prostredie sa obohatí najmä rebríkmi, bidlami a hračkami na žuvanie, ktoré sa často vymieňajú. Vo väčších priestoroch sa umiestni nádrž s vodou, ktorá sa ľahko vypúšťa, najmä pre makaka jávskeho a makaka rézus. Použije sa vybavenie na podporu inštinktu hľadania potravy [od potravy rozptýlenej v substráte až po krmidlá, v ktorých zvieratá musia na nájdenie potravy prejavíť istú kreativitu (tzv. puzzle-feeders)]. Vhodnú potravu možno umiestniť na strechu z drôteného pletiva, aby sa k nej zvieratá dostávali od stropu priestorov.

3.3. Priestory – rozmery a podlaha

Konštrukčné riešenie a vnútorné rozmery priestorov musia zvieratám umožňovať šplhať sa aspoň nad úroveň očí človeka.

Tabuľka F.3

Makaky a mačičky: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky*)

	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálny objem priestorov (m ³)	Minimálny objem pre jedno zviera (m ³)	Minimálna výška priestorov (m)
zvieratá mladšie ako 3 roky**)	2,0	3,6	1,0	1,8
zvieratá staršie ako 3 roky***)	2,0	3,6	1,8	1,8
zvieratá chované na účely rozmnožovania****)	–	–	3,5	2

*) Zvieratá sa držia samostatne len za výnimočných okolností (bod 4.1.).

**) Do priestorov s minimálnymi rozmermi sa môžu umiestniť najviac tri zvieratá.

***) Do priestorov s minimálnymi rozmermi sa môžu umiestniť najviac dve zvieratá.

****) V chovných kolóniách sa pre mladé zvieratá vo veku do dvoch rokov umiestnené spolu s matkou nevyžaduje žiadny ďalší vymedzený priestor.

Zvieratá sa umiestnia vo vnútorných priestoroch, ktoré poskytujú vhodné podmienky prostredia a ktoré im zabezpečia aspoň minimálne priestorové podmienky uvedené v tabuľke F.3.

V určitých klimatických podmienkach možno chovné zvieratá a zvieratá v zásobe držať vo vonkajších priestoroch, ak je zabezpečený primeraný úkryt, kde sa môžu uchýliť v extrémnych poveternostných podmienkach.

3.4. Kŕmenie

Definované v bode 3.4. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3.5. Napájanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

3.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Definované v bodoch 3.3. a 3.6. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3.7. Čistenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.9.

3.8. Manipulácia

Makaky sa vycvičia, aby spolupracovali pri jednoduchých úkonoch, ako sú injekcie alebo odber krvi, a naučia sa pričádzať do prístupnej časti priestorov.

3.9. Humánne usmrcovanie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

3.10. Záznamy

Definované v bode 3.10. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3.11. Označovanie

Definované v bode 3.11. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

4. Odborná príprava personálu

Definované v bode 4 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

5. Preprava

Definované v bode 5 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

F.4 Doplňujúce usmernenia pre umiestnenie paviánov a starostlivosť o ne

1. Úvod

Nasledujúce usmernenia sa týkajú poddruhov pavián guinejský (*Papio papio*) a pavián olivový (*Papio anubis*).

2. Prostredie a jeho regulácia

2.1. Vetranie

Definované vo všeobecnej časti bode 2.1.

2.2. Teplota

Teplota v priestoroch pre paviány sa udržiava v rozsahu 16 °C až 28 °C.

2.3. Vlhkosť

Definované v bode 1.3. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

2.4. Osvetlenie

Definované v bode 1.4. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

2.5. Hluk

Definované v bode 1.5. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

2.6. Výstražné systémy

Definované v bode 1.6. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

3. Zdravie

Definované v bode 2 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

4. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Umiestnenie

Dospelé a mladé jedince sa držia spolu so svojimi druhmi v skupine. Chovné zvieratá sa držia v skupinách znášanlivých jedincov rovnakého pohlavia. Pokusné zvieratá sa držia v dvojiciach alebo skupinách rovnakého pohlavia.

Chovné skupiny pozostávajú z jedného samca a šiestich až siedmich samíc alebo z dvoch samcov a dvanástich až pätnástich samíc. Personál musí dbať na to, aby sa minimalizovali prejavy agresivity. Mláďatá sa neoddeľujú od matky skôr ako vo veku ôsmich mesiacov, najlepšie vo veku dvanástich mesiacov, okrem mláďat, ktoré boli odvrhnuté alebo ktorých matka nedokáže dostatočne dojčiť, alebo ktoré boli oddelené z iných veterinárnych dôvodov.

4.2. Obohatenie prostredia

Pevná podlaha, ktorú možno pokryť netoxickým substrátom, umožní ukrývanie rozptýlených kusov potravy a podporuje inštinkt hľadania potravy. Priestor sa obohatí najmä rebrikmi, bidlami a hračkami na žuvanie, ktoré sa často vymieňajú. Vhodnú potravu možno umiestniť na strechu z drôteného pletiva, aby sa k nej zvieratá dostávali od stropu priestorov. Vzhľadom na veľkosť a behaviorálne potreby paviánov musia byť priestory masívne a vybavené širokými policami a blokmi.

4.3. Priestory - rozmery a podlaha

Konštrukčné riešenie a vnútorné rozmery priestorov musia zvieratám umožňovať šplhanie aspoň nad úroveň očí človeka. Priestory musia mať pevnú podlahu.

Tabuľka F.4

Paviány: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky*)

	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálny objem priestorov (m ³)	Minimálny objem pre jedno zviera (m ³)	Minimálna výška priestorov (m)
zvieratá mladšie ako 4 roky**)	4	7,2	3	1,8
zvieratá staršie ako 4 roky**)	7	12,6	6	1,8

zvieratá chované na účely rozmnožovania***)	-	-	12	2
---	---	---	----	---

*) Zvieratá sa držia samostatne len za výnimočných okolností (bod 4.1.).

**) Do priestorov s minimálnymi rozmermi sa môžu umiestniť najviac tri zvieratá.

***) V chovných kolóniách sa pre mladé zvieratá vo veku do dvoch rokov umiestnené spolu s matkou nevyžaduje žiadny ďalší vymedzený priestor/objem.

Zvieratá sa umiestnia vo vnútorných priestoroch, ktoré poskytujú vhodné podmienky prostredia a ktoré zabezpečia aspoň minimálne priestorové podmienky uvedené v tabuľke F.4.

V určitých klimatických podmienkach možno chovné zvieratá a zvieratá v zásobe držať vo vonkajších priestoroch, ak je zabezpečený primeraný úkryt, kde sa môžu uchýliť v extrémnych poveternostných podmienkach.

4.4. *Krímenie*

Definované v bode 3.4. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

4.5. *Napájanie*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.7.

4.6. *Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd*

Definované v bodoch 3.3. a 3.6. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

4.7. *Čistenie*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.9.

4.8. *Manipulácia*

Paviány sa ľahko vycvičia na spoluprácu pri jednoduchých bežných úkonoch, ako sú injekcie alebo odber krvi, a naučia sa prichádzať do prístupnej časti priestorov. Pri manipulácii s dospelými zvieratami sa zabezpečia vhodné bezpečnostné opatrenia.

4.9. *Humánne usmrcovanie*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11.

4.10. *Záznamy*

Definované v bode 3.10. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

4.11. *Označovanie*

Definované v bode 3.11. všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

5. **Odborná príprava personálu**

Definované v bode 4 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

6. **Preprava**

Definované v bode 5 všeobecných poznámok o primátoch okrem človeka.

G. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE USTAJNENIE HOSPODÁRSKÝCH ZVIERAT A MINIPRASIATOK A STAROSTLIVOSŤ O NE

Všeobecné poznámky

1. Úvod

Na účely týchto usmernení sa pod pojmom „hospodárske zvieratá“ rozumie hovädzí dobytok, ovce, kozy, ošípané, miniprasiatka, koňovité vrátane koní, poníkov, oslov a mulov.

Podmienky ustajnenia a chovateľské postupy musia zohľadňovať zdravie a pohodu hospodárskych zvierat a poskytovať informácie, ktoré možno uplatňovať na podmienky chovu v poľnohospodárskych podnikoch.⁵⁾ Ak sa používajú invazívnejšie postupy, uplatňuje sa iný druh ustajnenia a riadenia. Systém chovu všetkých hospodárskych zvierat

⁵⁾ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 322/2003 Z. z. o ochrane zvierat chovaných na farmárske účely v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 368/2007 Z. z.

Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 730/2002 Z. z., ktorým sa ustanovujú minimálne normy ochrany teliat v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 270/2003 Z. z.

Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 735/2002 Z. z., ktorým sa ustanovujú minimálne normy ochrany ošípaných v znení neskorších predpisov.

musí byť prispôbostený ich prirodzenému správaniu, najmä potrebe pásť sa alebo vyhľadávať potravu, pohybovať sa a nadväzovať sociálne vzťahy. Hospodárske zvieratá sa držia v rôznych typoch priestorov v závislosti od požiadaviek pokusu. Zvieratá možno držať najmä na pastvinách, v otvorených budovách s prístupom na vonkajší dvor, v uzavretých budovách s prirodzeným vetraním alebo v špecializovaných budovách na karanténu alebo ich možno biologicky uchovávať v priestoroch s prirodzeným alebo umelým vetraním.

Ak si cieľ výskumu vyžaduje, aby boli zvieratá počas poľnohospodárskeho výskumu držané v podobných podmienkach ako zvieratá v poľnohospodárskych podnikoch, musí ustajnenie zvierat spĺňať minimálne požiadavky uvedené v osobitných predpisoch.⁵⁾

2. Prostredie a jeho regulácia

Ak sa zvieratá držia vo vonkajších priestoroch, zabezpečí sa im prístrešie, tien a suchá plocha na ležanie. Na ochranu všetkých zvierat pred nepriaznivými klimatickými podmienkami sa zabezpečí dostatočný počet prístreškov. Parametre prostredia, najmä teplota a vlhkosť, sa posudzujú spoločne.

2.1. Vetranie

Ak sa nepoužíva umelé vetranie, zabezpečí sa vhodná kvalita vzduchu prirodzeným vetraním (bod 2.1.1. všeobecnej časti).

Množstvo prachu vo vzduchu, ktorý pochádza z krmiva a podstielky, sa musí minimalizovať.

2.2. Teplota

Vo vnútorných priestoroch nesmie dochádzať k veľkým výkyvom a náhlym zmenám teploty, najmä pri premiestňovaní zvierat z vnútorných priestorov do vonkajších priestorov a naopak.

Počas vysokých teplôt sa vykonajú vhodné opatrenia na zníženie tepelného stresu, napríklad strihanie oviec a poskytnutie priestorov na ležanie v tieni.

Rozsah teplôt sa určí najmä v závislosti od plemena, veku, kalorického príjmu, hmotnosti, štádia laktácie a typu životného prostredia.

2.3. Vlhkosť

V podmienkach regulovaného prostredia sa vylúčia extrémne a náhle veľké výkyvy vlhkosti. Vnútorné priestory musia byť navrhnuté a usporiadané tak, aby bolo zabezpečené dostatočné vetranie bez dlhého pretrvávania vysokej vlhkosti, ktorá spôsobuje ich náchylnosť na choroby dýchacích ciest, hnihobu paznechtov a iné infekčné ochorenia.

2.4. Osvetlenie

Pre všetky druhy hospodárskych zvierat sa zabezpečí primerané osvetlenie, ak je to možné, uprednostní sa prirodzené osvetlenie. Ak fotoperiódou zabezpečuje umelé osvetlenie, dĺžka svetelnej časti fotoperiódou musí byť osem až dvanásť hodín denne alebo sa dodržiava prirodzený rytmus svetla a tmy. Na účely chovu a niektoré pokusy možno fotoperiódou regulovať. Dostatok prirodzeného alebo umelého svetla sa zabezpečí aj pri kontrole skupín zvierat a jednotlivých zvierat. Ak sú priestory vybavené oknami, rozbitné sklo musí byť chránené ochranným krytom a umiestni sa mimo dosahu zvierat.

2.5. Hluk

Nevyhnutný hluk, napríklad z ventilačného systému, sa musí minimalizovať a vylúčia sa náhle zvuky. Zariadenia na manipuláciu so zvieratami a obmedzené priestory na pokusné účely sa navrhnu a prevádzkujú tak, aby bol hluk počas ich používania minimalizovaný.

2.6. Výstražné systémy

Definované vo všeobecnej časti bode 2.6.

3. Zdravie

3.1. Kontrola chorobnosti

Na základe konzultácie s veterinárnym lekárom sa vypracujú preventívne programy zdravotnej starostlivosti pre všetky druhy hospodárskych zvierat a v prípade potreby sa prijímú vhodné režimy vakcinácie. Základnou súčasťou všetkých programov zdravotnej starostlivosti pre hospodárske zvieratá sú systém starostlivosti o kopytá, opatrenia na kontrolu výskytu parazitov a režim výživy. Vykonávajú sa pravidelné prehliadky chrupu a opatrenia na prevenciu chorôb dýchacích ciest. Zriadi sa pravidelný prieskum ukazovateľov a bodového hodnotenia stavu produkcie. Použitý substrát nesmie zaniest medzi zvieratá infekciu alebo parazity alebo podporovať ich množenie.

3.2. Poruchy správania

Ak sa vyskytnú poruchy správania, ako je žuvanie alebo hryzenie chvosta, ucha alebo slabín, vytrhávajúce vlny, cicanie pupka, kolísanie sa a ohryzanie krmidiel, vykonajú sa opatrenia na ich odstránenie vrátane preskúmania podmienok životného prostredia a chovateľských postupov.

3.3. Chovateľské postupy

Odstraňovanie výrastkov, odstraňovanie rohov dospelých zvierat, kastrácia a kupírovanie chvosta sa nesmie vykonávať, ak to nie je opodstatnené z dôvodov pohody zvierat alebo z veterinárnych dôvodov. Ak sa takéto techniky vykonávajú, zabezpečí sa primeraná anestézia a podávanie analgetík.

3.4. Starostlivosť o novorodencov

Pre matky po pôrode a novorodencov sa zabezpečí suchá a čistá plocha. Zariadenia musia byť navrhnuté tak, aby uľahčovali pozorovanie, a musia sa v nich dodržiavať vysoké hygienické štandardy, keďže mláďatá sú mimoriadne náchylné na infekciu. Novorodenci musia dostať čo najskôr po narodení, najlepšie do štyroch hodín, primerané množstvá kolostra. Pre núdzové prípady musí mať zariadenie v zásobe primerané množstvo kolostra. Zavedú sa vhodné postupy kŕmenia zvierat, ktoré umožnia ich normálny rast a vývoj, pričom prežúvavce vo veku od dvoch týždňov po pôrode musia dostávať vlákninu. Vzhľadom na to, že novorodenci majú nedostatočnú termoreguláciu, venuje sa mimoriadna starostlivosť zabezpečeniu a udržiavaniu vhodných teplôt. Minimalizuje sa manipulácia so zvieratami, ako aj preprava, kastrácia alebo značkovanie, ktoré by mohli narušiť vzťah matky a mláďaťa alebo zamedziť mláďatám v prístupe k dostatočným množstvám kolostra alebo mlieka. Bez opodstatnených veterinárnych dôvodov alebo dôvodov pohody zvierat sa ošípané a miniprasiatka chované v prirodzených podmienkach nesmú odstaviť pred dosiahnutím štyroch týždňov, jahňatá, kozľatá a teľatá hovädzieho dobytku pred dosiahnutím veku šiestich týždňov a koňovité pred dosiahnutím veku dvadsiatich týždňov. O predčasnom odstavení mláďaťa od matky z veterinárnych dôvodov alebo dôvodov pokusu sa rozhodne po konzultácii s etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia. Pre zvieratá, ktoré sú kŕmené umelo, sa zabezpečia vhodné režimy kŕmenia, ktoré uspokojia nutričné potreby zvierat a ktoré v prípade prežúvavcov podporia normálny vývoj bachora.

4. Ustajnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Ustajnenie

Hospodárske zvieratá musia byť ustajnené v priestoroch pre zvieratá v sociálne harmonických skupinách. Musia sa používať chovateľské postupy, ktoré minimalizujú sociálne narušenia, ak to neznemožňujú vedecké pokusy alebo požiadavky na pohodu zvierat. Pri vytváraní skupín, preskupovaní zvierat alebo začlenení neznámeho zvierťa do skupiny sa venuje mimoriadna pozornosť minimalizácii agresivity a prípadných zranení zvierat. Zvieratá sa umiestňujú do skupín podľa veľkosti a veku a priebežne sa sledujú z hľadiska vzájomnej znášanlivosti.

Hospodárske zvieratá sa neumiestňujú samostatne, ak to nie je opodstatnené z dôvodov pohody alebo z veterinárnych dôvodov. Samostatne možno ustajniť samice pred pôrodom a dospelé kance, ktoré sú v prírodných podmienkach samotárske. O samostatnom ustajnení z dôvodov pokusu sa rozhodne po konzultácii s etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia, pričom sa zväží povaha jednotlivých zvierat, ich pravdepodobná reakcia na oddelenie od skupiny a potreba a dĺžka trvania obdobia privykania. Počas samostatného ustajnenia sa zvieratám umožní zrakový, sluchový a čuchový kontakt s jedincami rovnakého druhu.

4.2. Obohatenie prostredia

Vzhľadom na to, že stimulujúce prostredie je dôležitým faktorom, ktorý prispieva k pohode hospodárskych zvierat, zabezpečí sa obohatené prostredie. Na uspokojenie potrieb hospodárskych zvierat, ako je pasenie, spásanie alebo rytie v zemi a sociálny kontakt s ostatnými zvieratami, sa poskytnú rôzne príležitosti, najmä prístupom na pastvu, poskytnutím sena alebo slamy, alebo manipulovateľných predmetov, ako sú reťaze alebo lopty. Materiály a vybavenie na obohatenie prostredia sa pravidelne obmieňajú, keďže zvieratá, a najmä ošípané, majú sklon strácať záujem o predmety, na ktoré si zvykli.

4.3. Priestory - rozмеры a podlaha

Všetky priestory musia byť usporiadané a udržiavané tak, aby sa zvieratá nemohli zachytiť alebo poraniť o zábrany alebo pod kŕmnymi žľabmi. Zvieratá nesmú byť priviazané, pokiaľ to nie je opodstatnené z vedeckých alebo veterinárnych dôvodov, a ak je to opodstatnené, tak len na čo najkratší nevyhnutný čas.

Každé zviera musí mať k dispozícii dostatočný priestor na to, aby mohlo stáť, pohodlne ležať, natiahnuť sa a upravovať sa s prístupom k spoločnému ležovisku a primeranému priestoru na kŕmenie. Ležovisko musí všetkým zvieratám poskytovať možnosť ležať súčasne. Pri vysokých teplotách, keď zvieratá potrebujú ležať oddelene v dostatočnej vzdialenosti z dôvodu lepšieho ochladzovania, zabezpečí sa väčšia plocha na ležanie. Ležovisko musí byť vybavené podstielkou na zvýšenie pohodlia a zníženie výskytu lézií v dôsledku otláčania. Ak si pokus nevyžaduje podstielku, podlaha musí byť navrhnutá a izolovaná na zvýšenie fyzického pohodlia a v prípade, že nie je zabezpečené vhodné regulované prostredie, aj na zvýšenie tepelného pohodlia.

Výška priestorov musí umožňovať prirodzené prejavy správania pri lihaní a vstávaní. Materiál podlahy priestorov nesmie byť zdraviu škodlivý, musí mať protišmykovú úpravu a umožňovať prirodzený pohyb a zmenu polohy. Podlahy sa musia riadne udržiavať, a ak dôjde k poškodeniu povrchu, ktoré môže spôsobiť poranenie zvierťa, musia sa vymeniť.

4.4. Kŕmenie

Potrava musí obsahovať dostatok živín na zabezpečenie energetických požiadaviek všetkých zvierat v podmienkach

prostredia, v ktorých sú držané. V období gravidity, laktácie a rastu sa zabezpečí dodatočná energia, ktorá sa prispôsobí potrebám daných zvierat (napríklad mliečny dobytok s vysokým genetickým potenciálom). Zváži sa obsah vitamínov a minerálov v potrave, aby najmä v prípade oviec nedochádzalo k ich intoxikácii meďou alebo k tvorbe močových kameňov pri vykastovaných samcoch. Ak sa používa ako krmivo tráva na pastve, musí sa kontrolovať hustota osadenia, aby sa zabezpečili primerané zásoby na uspokojenie nutričných požiadaviek všetkých zvierat. V prípade obmedzeného množstva trávy sa zabezpečí ďalšie krmivo. Prežúvavcom a koňom sa nesmie náhle zmeniť potrava a nové zložky krmiva sa musia zavádzať postupne, najmä pri zavádzaní krmív s vysokým energetickým obsahom, alebo počas období vysokého metabolického dopytu, napríklad v období pôrodu.

V systémoch skupinového ustajnenia musí byť k dispozícii dostatok potravy na dostatočnom počte miest, aby všetky jedince mali prístup k potrave bez rizika poranenia. Zabezpečí sa dostatok vlákny, ktorá tvorí významnú zložku potravy hospodárskych zvierat. Vlákna vrátane sena, slamy, siláže a koreňových plodín sa musí skladovať tak, aby bolo minimalizované zhoršenie kvality a riziko kontaminácie. V priestoroch, kde sa skladujú vlákna a koncentráty, sa musí zaviesť stratégia kontroly škodcov.

Ak sa na kŕmenie ustajnených zvierat kosí tráva (napríklad v prípade zvierat, ktoré sa nepasú), musí sa kosiť často, aby sa pokosená tráva neskladovala a nestala sa nekonzumovateľnou.

4.5. *Napájanie*

Čerstvá nekontaminovaná voda musí byť ľahko prístupná pre všetky jedince v rámci sociálnej skupiny. Počet napájacích alebo dĺžka žlabu musí umožniť prístup k vode všetkým jedincom v rámci sociálnej skupiny.

Prietok musí vyhovovať požiadavkám jednotlivých zvierat, ktoré sa menia v závislosti od krmiva, fyziologických potrieb zvierat a teploty okolia (napríklad dojčiacie samice majú výrazne vyššiu spotrebu vody ako ostatné chovné zvieratá).

4.6. *Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.8.

4.7. *Čistenie*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.9.

4.8. *Manipulácia*

Ak sú na manipuláciu a upokojenie zvierat potrebné zvláštne zariadenia, musia mať masívnu konštrukciu a musia byť bezpečné pre zvieratá a personál. Takéto zariadenia môžu byť súčasťou základného vybavenia priestorov pre zvieratá alebo to môžu byť účelové zariadenia, ktoré slúžia potrebám celého objektu. Účelové zariadenia musia zahŕňať priechody a výbehy na oddelenie zvierat, kúpele končatín, zvláštne zariadenia pre niektoré druhy, ako napríklad malé bazény, koterce na strihanie oviec a priestor na zotavenie zvierat po pokusoch. Tieto zariadenia sa chránia pred nepriaznivými poveternostnými podmienkami a musia zabezpečovať pohodlie zvierat a personálu. Podlaha musí mať protišmykovú úpravu.

So zvieratami sa manipuluje pokojne a rozhodne a nesmú sa priechodmi a chodbami hnať. Priechody a chodby musia byť navrhnuté s prihliadnutím na prirodzené správanie zvierat, aby uľahčovali zvieratám pohyb a minimalizovali riziko poranenia. Zariadenia na imobilizáciu zvierat nesmú spôsobovať poranenia ani zbytočný stres. Nesmú sa používať neprijemné fyzické alebo elektrické podnety. Chodby a brány musia byť dostatočne široké, aby nimi mohli prechádzať dve zvieratá, kým priechody do účelového zariadenia musia umožňovať vstup len jednému zvieratú. Ak sa vyžaduje pravidelná manipulácia so zvieratami, vypracuje sa program výcviku a pozitívneho odmeňovania na minimalizáciu strachu a stresu. Zvieratá nesmú byť počas čistenia priestorov na ustajnenie, odberu mlieka alebo nakládky na prepravu uzavreté v príliš obmedzenom priestore s výnimkou času trvania pokusu, ošetrenia alebo odberu vzoriek.

4.9. *Humánne usmrcovanie*

Všetky systémy humánneho usmrcovania hospodárskych zvierat musia byť navrhnuté tak, aby nespôsobili zvieratám zbytočnú úzkosť. Usmrcovanie sa nesmie vykonávať v priestoroch, v ktorých sú prítomné iné zvieratá, s výnimkou eutanázie ťažko poraneného zvieratá, ktoré by premiestnením ešte viac trpelo.

4.10. *Záznamy*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

4.11. *Označovanie*

Každé zviera musí byť vhodne označené elektronickým transpondérom alebo ušnými štítkami. Vypaľovanie značiek za horúca sa nesmie používať. Označovanie môže vykonávať len zaškolený personál v čase, keď označovanie bude mať minimálne nepriaznivé účinky na zviera. Uši označené štítkom alebo tetované uši sa musia pravidelne kontrolovať z hľadiska infekcie, a ak je to možné, náhradné štítky sa aplikujú do pôvodného otvoru pre štítok. Ak sa na označovanie používajú elektronické prístroje, musia mať značky správnu veľkosť a špecifikáciu pre dané zviera a musia sa pravidelne kontrolovať z hľadiska funkčnosti a výskytu negatívnych reakcií.

G.1 Doplnujúce usmernenia pre ustajnenie dobytká a starostlivosť o neho

1. Úvod

Nasledujúce usmernenia sa vzťahujú na dobytok, a to *Bos taurus* a *Bos indicus*.

2. Prostredie a jeho regulácia

Definované v bode 2 všeobecných poznámok o hospodárskych zvieratách a miniprasiatkach.

3. Zdravie

Definované v bode 3 všeobecných poznámok o hospodárskych zvieratách a miniprasiatkach.

4. Ustajnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Ustajnenie

Rožné a bezrohé zvieratá sa nesmú ustajňovať spolu s výnimkou mladých teliat a ich matiek.

4.2. Priestory – rozmery a podlaha

Tabuľka G.1

Dobytok: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná hmotnosť (kg)	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálna plocha podlahy pre jedno zvieratá (m ² /zvieratá)	Priestor pri žľabe pri adlibitnom kŕmení bezrohého dobytká (m/zvieratá)	Priestor pri žľabe pri reštrikčnom kŕmení bezrohého dobytká (m/zvieratá)
do 100	2,5	2,3	0,1	0,3
nad 100 až 200	4,25	3,4	0,15	0,5
nad 200 až 400	6	4,8	0,18	0,6
nad 400 až 600	9	7,5	0,21	0,7
nad 600 až 800	11	8,75	0,24	0,8
nad 800	16	10	0,3	1

Ak je dobytok ustajnený vo vnútorných priestoroch, musí byť zabezpečená plocha s podstielkou, ktorá umožní všetkým zvieratám ležať súčasne. Ak sa nepoužívajú stojiská, zaberá táto plocha 70 % minimálnej plochy podlahy uvedenej v tabuľke G.1. Zvyšná plocha priestorov na kŕmenie a telesný pohyb môže byť bez podstielky.

Ak sa ako plocha s podstielkou používajú otvorené stojiská, veľkosť tejto plochy možno zmenšiť, ale celkový počet stojísk nesmie prevyšovať počet zvierat o 5 %, aby nedochádzalo k súpereniu zvierat a aby mohli všetky zvieratá ležať súčasne, pričom sa berie do úvahy telesná veľkosť zvieratá, dostatočne vystlaný priestor, aby nedochádzalo k poraniam, dostatočný odtok, správne umiestnenie zábran a vodorovných tyčí v úrovni hlavy, priestor na pohyb hlavou do strán i dohora a nadol a dostatočný priestor na pohyb vpred. Výška zadného schodu bráni prenikaniu hnoja do stojiska počas čistenia, jeho výška však nesmie spôsobovať zranenie zvierat pri vstupovaní a vychádzaní zo stojiska. Zvyšná plocha priestorov na kŕmenie a telesný pohyb môže byť bez podstielky.

Dĺžka stojiska sa určuje podľa hmotnosti zvierat. Šírka stojiska, ktorá sa líši v závislosti od druhu použitých zábran, musí zvieratám umožňovať ležať pohodlne bez toho, aby ich zábrany tlačili na citlivých častiach tela.

4.3. Kŕmenie

Priestor pri žľabe musí umožňovať prístup k potrave všetkým zvieratám zároveň, ak nejde o adlibitné kŕmenie (tabuľka G.1). Pre rožný dobytok sa zabezpečí väčší priestor pri žľabe ako pre bezrohý dobytok.

4.4. Napájanie

Vodné žľaby: pozdĺž žľabu musí byť dostatočný priestor, ktorý umožní piť súčasne 10 % zvierat, čo znamená minimálne 0,3 m pre 10 dospelých zvierat. Dojčiacim kravám sa zabezpečí o 50 % viac priestoru.

Miskové napájačky: pri skupinovom ustajnení musia byť zabezpečené minimálne dve miskové napájačky. V prípade skupín s viac ako dvadsiatimi kusmi dobytká sa zabezpečí aspoň jedna misková napájačka pre desať zvierat.

4.5. Manipulácia

Ak sa zvieratá doja strojovo, zariadenie sa musí zabezpečiť proti kontaminácii. Rožnému dobytku možno odstrániť rohy do ôsmich týždňov po narodení.

G.2 Doplnujúce usmernenia pre ustajnenie oviec a kôz a starostlivosť o ne

1. Úvod

Nasledujúce usmernenia sa vzťahujú na ovce domáce (*Ovis aries*) a kozy domáce (*Capra hircus*).

2. Prostredie a jeho regulácia

Ovce vyžadujú počas extrémnych prírodných podmienok prístup do prírodných alebo umelých úkrytov na ochranu pred vetrom alebo slnkom. Kozy musia mať počas umiestnenia v prírode stály voľný prístup do krytého prístrešku. Zvieratám po strihaní sa zabezpečí vyššia teplota okolia ako pre neostrihané zvieratá.

3. Zdravie

Dospelé ovce a kozy plemien chovaných na vlnu sa strihajú raz ročne.

4. Ustajnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Ustajnenie

Rohaté a bezrohé kozy sa nesmú ustajňovať spolu.

4.2. Obohatenie prostredia

Pre kozy sa zabezpečí dostatočný počet vyvýšených plošín, aby dominantní jedinci nebránili v prístupe na plošiny ostatným zvieratám.

4.3. Priestory – rozmery a podlaha

Tabuľka G.2

Ovce a kozy: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná hmotnosť (kg)	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálna plocha podlahy pre jedno zviera (m ² /zviera)	Minimálna výška zábrany*) (m)	Priestor pri žľabe pri adlibitnom kŕmení (m/zviera)	Priestor pri reštrikčnom kŕmení (m/zviera)
menej ako 20	1	0,7	1	0,1	0,25
nad 20 až 35	1,5	1	1,2	0,1	0,3
nad 35 až 60	2	1,5	1,2	0,12	0,4
nad 60	3	1,8	1,5	0,12	0,5

*) Pri dospelých kozách sa môže vyžadovať väčšia minimálna výška zábrany ako prevencia proti úniku zvierat.

V celom priestore musí byť pevná podlaha s vhodnou podstielkou.

4.4. Napájanie

Vo vnútorných priestoroch pre ovce a kozy musí byť aspoň jedna napájačka pre dvadsať zvierat.

4.5. Označovanie

Na krátkodobé pokusy vykonávané na krátkosrstých plemenách oviec a kôz sa používa farbenie rúna alebo srsti pomocou uznávaných netoxických výrobkov na označovanie zvierat.

G.3 Doplnujúce usmernenia pre ustajnenie ošípaných a miniprasiatok a starostlivosť o ne

1. Úvod

Na účely tejto prílohy sa za miniprasiatko považuje plemeno malých prasíat využívané na pokusné a iné vedecké účely, ktorého hmotnosť v dospelosti spravidla neprekračuje 60 kg. Nasledujúce usmernenia sa vzťahujú na ošípané (*Sus scrofa*) a miniprasiatka, pričom sú uvedené špecifické požiadavky pre miniprasiatka.

2. Prostredie a jeho regulácia

2.1. Teplota

Ošípané sa chovajú v stálom prostredí s regulovanou teplotou, kde sa musí celý priestor udržiavať v rámci termo-neutrálnej zóny. Alternatívne sa môžu držať v priestoroch s rôznymi mikroklimami s miestnym vykurovaním alebo v stojiskách s dostatočnou podstielkou umiestnenou na ploche na ležanie. Ošípaným vo vonkajších priestoroch sa zabezpečí chránený prístrešok s množstvom suchej podstielky a potrava navyše.

Tabuľka G.3**Ošípané a miniprasiatka: Odporúčaný rozsah teplôt pre samostatne ustajnené zvieratá**

Živá hmotnosť	Odporúčaný rozsah teplôt (°C)
menej ako 3 kg	30 až 36
od 3 až 8 kg	26 až 30
nad 8 až 30 kg	22 až 26
nad 30 až 100 kg	18 až 22
nad 100 kg	15 až 20

Vhodná teplota sa líši v závislosti od telesnej hmotnosti zvieratá, ale aj od jeho pohlavnej zrelosti, prítomnosti alebo neprítomnosti podstielky, skupinového umiestnenia a kalorického príjmu zvieratá. V rámci uvedených rozsahov musia byť pre zvieratá s nižšou telesnou hmotnosťou bez podstielky alebo s obmedzeným kalorickým príjmom zabezpečené vyššie teploty.

Vrhy novonarodených prasiatok sa musia umiestňovať do priestorov na ležanie s teplotu minimálne 30 °C, ktorá sa vo veku dvoch týždňov zníži na 26 °C. Vzhľadom na vysokú metabolickú aktivitu sú dojčiacie prasnice náchylné na teplotný stres a teplota v miestnostiach, kde je umiestnený pôrodný koterec, nesmie prekračovať 24 °C.

3. Zdravie

Definované v bode 3 všeobecných poznámok o hospodárskych zvieratách a miniprasiatkach.

4. Ustajnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť**4.1. Obohatenie prostredia**

Priestory pre zvieratá musia umožňovať funkčné členenie, najmä na ležanie, kŕmenie a vylučovanie, zabezpečením dostatku priestoru alebo vhodným rozdelením plochy priestorov. Zabezpečí sa dostatočne rozmanité prostredie, ktoré umožní ošípaným prejavovať svoje typické správanie. V záujme zníženia rizika porúch správania musia mať ošípané stály prístup k dostatočnému množstvu materiálu na skúmanie a manipuláciu vrátane možnosti rýpania.

4.2. Priestory – rozmery a podlaha

V tabuľke G.4 sa uvádzajú minimálne priestorové požiadavky pre zvieratá s rôznou živou hmotnosťou. Priestory musia byť riešené tak, aby dokázali pojať najvyššiu živú hmotnosť, ktorú ošípané v konečnom dôsledku dosiahnu za akýchkoľvek uvedených okolností. Množstvo zmien priestorov sa musí minimalizovať.

Tabuľka G.4**Ošípané a miniprasiatka: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

Živá hmotnosť (kg)	Minimálna veľkosť priestorov*) (m²)	Minimálna plocha podlahy pre jedno zviera (m²/zvíera)	Minimálny priestor na ležanie a pre jedno zviera (v termoneutrálnych podmienkach) (m²/zvíera)
do 5	2	0,2	0,1
nad 5 až 10	2	0,25	0,11
nad 10 až 20	2	0,35	0,18
nad 20 až 30	2	0,5	0,24
nad 30 až 50	2	0,7	0,33
nad 50 až 70	3	0,8	0,41
nad 70 až 100	3	1	0,53
nad 100 až 150	4	1,35	0,7
nad 150	5	2,5	0,95
dospelé (tradičné) kance	7,5		1,3

*) Ak je to opodstatnené z veterinárnych dôvodov alebo z dôvodov pokusu, môžu sa ošípané na kratší čas držať v menších priestoroch vytvorených napríklad predelením hlavných priestorov pomocou prekážok, napríklad ak sa vyžaduje individuálne kŕmenie.

Keď sú ošípané ustajnené jednotlivo alebo v malých skupinách, pre jedno zviera sa vyžadujú väčšie priestory ako pre zvieratá vo väčších skupinách.

Ošípané nesmú byť priviazané a nesmú byť uzavreté v stojiskách a ani v prepravných kliečkach okrem krátkej doby potrebnej na kŕmenie, insemináciu, veterinárne alebo pokusné účely. Umiestnenie prasníc a prasiatok musí umožňovať uspokojovanie potrieb správania prasníc pred pôrodom a po ňom, ako aj prasiatok po narodení. Hoci použitie pôrodných koterčov môže za určitých podmienok zabezpečiť prežitie a pohodu prasiatok, uzavretie prasníc v období pred pôrodom a v laktačnom období v stiesnených priestoroch musí byť obmedzené a uprednostnia sa systémy voľného ustajnenia.

Podlahový materiál závisí od veľkosti a hmotnosti ošípaných. V záujme uľahčenia poskytovania substrátu na rytie a stavania hniezd je vhodné, aby plocha na ležanie mala pevnú podlahu. Roštové podlahy môžu uľahčovať udržiavanie čistoty, ale medzery medzi latkami môžu byť len také široké, aby si ošípané nemohli poraniť končatiny.

4.3. Kŕmenie

Ošípané chované na produkciu mäsa sú obvykle kŕmené adlibitne až do dospelosti a potom z dôvodu prevencie obezity nasleduje reštrikčné kŕmenie. Vzhľadom na to, že miniprasiatka sú z kŕmnej dávky pre ošípané náchylné na obezitu, podáva sa im kŕmna dávka so zníženým kalorickým obsahom a so zvýšeným obsahom vlákniny. Pri reštrikčnom kŕmení sa pri ošípaných prejavuje zvýšená motivácia na hľadanie potravy, čo sa môže prejavovať zvýšenou aktivitou a agresivitou a vznikom stereotypie žuvania naprázdno. Aby k týmto prejavom nedochádzalo, musí sa upraviť kŕmna dávka tak, aby navodzovala pocit nasýtenosti, napríklad poskytnutím potravy so zvýšeným obsahom vlákniny a vhodného substrátu na hľadanie potravy, ako je napríklad slama.

Pri reštrikčnom kŕmení sa musia mladé dospievajúce zvieratá kŕmiť aspoň dvakrát denne, kým pohlavne zrelé zvieratá sa musia kŕmiť len raz denne, keďže primeraná veľkosť dávky jedla je dôležitá pre pocit nasýtenosti a znižuje prejavy agresivity na minimum. Pri reštrikčnom kŕmení musia mať všetky jedince v danej sociálnej skupine prístup k potrave bez toho, aby dochádzalo k prejavom agresivity. Ku korytu musia mať prístup všetky zvieratá súčasne. Odporúčané požiadavky sú uvedené v tabuľke G.5. Ak sú zvieratá umiestnené samostatne alebo v malých skupinách, minimálny priestor pri koryte musí zodpovedať požiadavkám pri reštrikčnom kŕmení. Ak sú zvieratá ustajnené vo väčších skupinách a sú kŕmené adlibitne, priestor pri koryte môžu mať spoločne a celkový potrebný priestor je menší.

Tabuľka G.5

Ošípané a miniprasiatka: Minimálne priestorové podmienky pri kŕmení

Živá hmotnosť (kg)	Minimálny priestor pri koryte (cm) [adlibitné a reštrikčné kŕmenie*)]	Minimálny priestor pri koryte pre jedno zviera pri adlibitnom kŕmení (cm/zviera)
do 10	13	2
nad 10 až 20	16	2,5
nad 20 až 30	18	3
nad 30 až 50	22	3,5
nad 50 až 70	24	4
nad 70 až 100	27	4,5
nad 100 až 150	31	5
nad 150	40	7

*) Pri reštrikčnom kŕmení musí mať každé zviera zabezpečený aspoň minimálny priestor pri koryte.

4.4. Napájanie

Ošípané musia mať v podmienkach skupinového ustajnenia k dispozícii aspoň dve napájačky alebo veľkú miskovú napájačku, ktorá umožňuje piť súčasne väčšiemu počtu ošípaných, aby dominantné zvieratá nemohli brániť ostatným v prístupe k napájačke.

Tabuľka G.6

Ošípané a miniprasiatka: Minimálne podmienky napájania

Druh napájačky	Počet ošípaných na jednu napájačku
kvapkové alebo hubicové napájačky	10
veľké miskové napájačky, ktoré umožňujú piť aspoň dvom ošípaným súčasne	20

Ak sú ošípané, ktoré sú ustajnené vo väčších skupinách, napájané z otvoreného žlabu, minimálna dĺžka žlabu musí umožňovať voľný prístup k vode každému zvieraťu, ako je uvedené v tabuľke G.5 pre priestor pri reštrikčnom kŕmení alebo 12,5 mm dĺžky žlabu pre jednu ošípanú, a to podľa toho, ktorý rozmer je väčší.

Tabuľka G.7

Ošípané a miniprasiatka: Minimálny prietok pitnej vody

Druh ošípanej	Minimálny prietok vody (ml/min)
odstavčatá	500
rastúce mláďatá	700
prasnice a kance	1 000
dojčiace prasnice	1 500

4.5. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Ako podstielka sa použije dlhá slama, pričom možno použiť aj alternatívne materiály, najmä sekanú slamu, piliny, drevené hobliny a natrhaný papier. Podstielka nesmie byť toxická a musí byť tvorená pokiaľ možno rozmanitými materiálmi, ktoré podporujú prieskumné správanie zvierat. Podstielka sa zabezpečí všetkým ošípaným, ak to nie je znemožnené z dôvodov pokusu, a je mimoriadne dôležitá pre prasnice po pôrode, ktoré majú silnú motiváciu uspokojovať svoj inštinkt stavania hniezda, ako aj pre ošípané s režimom reštrikčného kŕmenia, ktoré majú silnú motiváciu prejavovať inštinkt hľadania potravy.

G.4 Doplnujúce usmernenia pre ustajnenie koňovitých vrátane koní, poníkov, oslov a mulov a starostlivosť o ne

1. Úvod

Nasledujúce usmernenia sa vzťahujú na domáce kone a poníky (*Equus caballus*) a osly domáce (*Equus asinus*). Systémy chovu koňovitých musia zohľadňovať ich prirodzené správanie, najmä potrebu pasenia, pohybu a vytvárania sociálnych vzťahov.

2. Prostredie a jeho regulácia

2.1. Teplota

V chladných podmienkach sa použijú pokrývky, najmä ak zvieratá majú zastrihnutú srseň. Tieto pokrývky sa musia denne odstraňovať a kontrolovať. Hriva a chvost koňovitých poskytujú ochranu pred nepriaznivými poveternostnými podmienkami a muchami a nesmú sa odstraňovať ani skracovať. Ak sa vyžaduje skrátenie alebo úprava hrivy a chvosta koňovitých, možno ich pristrihnúť, nie vytrhávať.

3. Zdravie

Definované v bode 3 všeobecných poznámok o hospodárskych zvieratách a miniprasiatkach.

4. Ustajnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Priestory – rozmery a podlaha

Koňovité sa držia na pastvine alebo musia mať prístup na pastvinu aspoň šesť hodín denne. Ak majú koňovité minimálnu alebo žiadnu možnosť sa pásť, musia dostávať viac vlákniny, aby sa predĺžil čas ich kŕmenia a netrpeli nudou. Vo vnútorných priestoroch sa uprednostňujú systémy skupinového ustajnenia, keďže zvieratám poskytujú možnosť nadväzovania sociálnych vzťahov a pohybu. Pri skupinovom ustajnení koní sa venuje veľká pozornosť zabezpečeniu sociálnej znášanlivosti skupín.

Celkové priestorové požiadavky na vnútorné priestory závisia od toho, či zvieratá majú každodenný prístup na ďalšie plochy na pasenie alebo iné formy telesného pohybu. Pri ďalej uvedených údajoch sa vychádza z toho, že sú takéto priestory zabezpečené. V opačnom prípade sa musia priestorové podmienky podstatne zväčšiť.

Tabuľka G.8**Koňovité: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

Výška v kohútiku (m)	Minimálna plocha podlahy pre jedno zviera (m ² /zviera)			Minimálna výška priestorov (m)
	Pre každé zviera držané samostatne alebo v skupinách do troch zvierat	Pre každé zviera chované v skupinách po 4 alebo viacerých zvieratách	Pôrodný box/ kobyľa so žriebätkom	
1 až 1,4	9	6	16	3,00
nad 1,4 do 1,6	12	9	20	3,00
nad 1,6	16	(2 × WH)*	20	3,00

*) Na zabezpečenie primeraného priestoru musia priestorové podmienky pre každé jednotlivé zviera vychádzať z jeho výšky v kohútiku.

Najkratšia strana musí byť aspoň 1,5-krát väčšia ako výška zvieraťa v kohútiku. Na zabezpečenie pohody zvierat musí výška vnútorných priestorov umožňovať zvieratám úplne sa vzpriamiť. V prípade koňovitých sa nesmú používať roštové podlahy.

4.2. Kŕmenie

Vzhľadom na to, že v prírodných podmienkach sa zvieratá pasú dlhé obdobie, musí sa im zabezpečiť stály prístup k potrave vo forme čerstvej trávy, sena, siláže alebo slamy. Ak nemajú možnosť sa pásť, musia každý deň dostávať dostatočné množstvo vlákni. Vlákniu musia žrať zo zeme alebo z vhodne navrhnutých okrúhlych balov. Siete a rebriny na seno musia mať vhodný tvar a byť umiestnené tak, aby sa minimalizovalo riziko poranenia.

Ak zvieratá dostávajú „tvrdé“ krmivo (koncentrát), najmä ak sú umiestnené v skupinách, poradie kŕmenia musí rešpektovať hierarchiu stáda. Ak je to možné, jedince sa musia kŕmiť oddelene. Ak to nie je možné, miesta na kŕmenie musia byť od seba vzdialené 2,4 m a pre každé zviera musí byť zabezpečené aspoň jedno miesto. Koňom kŕmeným koncentrátmi sa musia často podávať malé množstvá krmiva.

4.3. Napájanie

Ak je to možné, zabezpečiť sa na účely napájania koní otvorená vodná plocha. Ak sa používajú kvapkové napájačky, musia sa zvieratá naučiť, ako ich majú používať.

4.4. Označovanie

V prípade koňovitých sa nesmú používať ušné štítky a tetovanie. Ak sa vyžaduje iné označovanie ako farbenie srsti, použijú sa transpondéry. Na označovanie možno použiť aj číslované čelenky a závesné štítky na ohlávke.

H. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE VTÁKY**1. Úvod**

Pri umiestňovaní druhov, ktoré sa bežne nepoužívajú na pokusné účely a nie sú uvedené ďalej, sa musí v starostlivosti o ne venovať náležitá pozornosť ich behaviorálnym, fyziologickým a sociálnym požiadavkám. Pred získaním alebo nadobudnutím takýchto vtákov sa musia preskúmať protokoly o umiestňovaní týchto druhov, chovateľských postupoch a starostlivosti o ne. Ďalšie informácie o požiadavkách pre ostatné druhy (alebo v prípade výskytu behaviorálnych alebo chovateľských problémov) sa získajú od odborníkov, veterinárnych lekárov a ošetrovateľov, aby sa zabezpečilo uspokojenie potrieb daného druhu.

Ak si cieľ výskumu vyžaduje, aby sa zvieratá počas poľnohospodárskeho výskumu držali v podobných podmienkach ako hospodárske zvieratá v komerčných poľnohospodárskych podnikoch, musí sa ich držanie riadiť minimálne požiadavkami uvedenými v osobitných predpisoch.⁶⁾

Problémy týkajúce sa pohody zvierat, ktoré sú špecifické pre vtáky, sú spojené s poruchou správania, ktorá sa prejavuje zobaním. Týmto prejavom možno zabrániť tým, že sa kuriatkam zabezpečí substrát, ktorý im umožňuje hľadať potravu a zobrať v dostatočnej miere. Kuriatka všetkých druhov musia byť umiestnené na pevných podlahách s podstielkou. Na zamedzenie vzniku tejto poruchy správania a na zníženie jej výskytu sa uplatňuje rad opatrení, najmä alternatívne substráty na zobanie, ako napríklad substrát na hľadanie potravy, zväzky

⁶⁾ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 322/2003 Z. z. v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 368/2007 Z. z.

Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 736/2002 Z. z., ktorým sa ustanovujú minimálne požiadavky na ochranu nosníc v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 326/2003 Z. z.

Odporúčania prijaté v Dohovore Rady Európy o ochrane zvierat držaných na chovné účely (ETS č. 87).

povrázkov, kocky na zobanie alebo slama, vytvorenie vizuálnych bariér, pravidelné alebo prechodné znižovanie intenzity svetla alebo používanie červeného svetla, ako aj používanie svetelných zdrojov emitujúcich UV žiarenie. Na zníženie výskytu abnormálneho zobania možno krátkodobo používať spreje proti zobaniu. Skúmajú sa a používajú najmä plemená domácich vtákov, ktoré sú selektívne vyšľachtené tak, aby sa pri nich znížil výskyt tejto poruchy. Metódy, ktoré spôsobujú bolesť alebo stres, ako napríklad veľmi slabé osvetlenie (menej ako 20 luxov), počas dlhšieho obdobia alebo fyzické úpravy, ako napríklad skracovanie zobákov, sa nesmú používať.

Vtáky umiestnené v zlých podmienkach, ktoré im neumožňujú hľadať potravu, pohybovať sa ani byť v kontakte s jedincami rovnakého druhu, trpia chronickým stresom, ktorý sa môže prejavovať stereotypným správaním, ako napríklad samomrzačením, zobaním peria a bezcieľným pobiehaním, pričom takéto správanie naznačuje vážne problémy s pohodou zvierat a musí viesť k okamžitému preskúmaniu umiestnenia, chovateľských postupov a starostlivosti.

2. Prostredie a jeho regulácia

2.1. Vetranie

Vzhľadom na to, že mnohé druhy vtákov sú mimoriadne citlivé na prievan, musia sa uplatňovať opatrenia proti nachladnutiu. Hromadenie prachu a plynov, napríklad oxidu uhličitého a amoniaku, sa musí udržiavať na minime.

2.2. Teplota

V priestoroch pre vtáky sa musí zabezpečiť taký rozsah teplôt, aby mali možnosť určitého výberu prostredia podľa teploty. Všetky zdravé dospelé jarabice, holuby a domáce kačice, husi, sliepky a morky musia byť umiestnené pri teplotách 15 °C až 25 °C, pričom sa berie do úvahy interakcia medzi teplotou a relatívnou vlhkosťou. Ak ide o druhy, pre ktoré neexistujú žiadne zverejnené usmernenia o teplote a vlhkosti, preskúmajú sa klimatické podmienky, ktorým sú zvieratá v prírode vystavené počas celého roka, a ich umiestnenie sa čo najviac prispôsobí týmto podmienkam. Pre choré alebo mladé vtáky možno vyžadovať vyššie teploty miestnosti, ako sú uvedené v tabuľke H.1, alebo dodatočný zdroj vykurovania, ako napríklad lampu používanú v umelej liahni (tabuľka H.1).

Tabuľka H.1

Usmernenia pre teplotu a relatívnu vlhkosť pre kuru domácu a morky (*G. gallus domesticus* a *Meleagris gallopavo*)

Vek (dni)	Pod lampou (°C)	Teplota v miestnosti (°C)	Relatívna vlhkosť (%)
do 1	35	25 až 30	60 až 80
nad 1 až 7	32	22 až 27	60 až 80
nad 7 až 14	29	19 až 25	40 až 80
nad 14 až 21	26	18 až 25	40 až 80
nad 21 až 28	24	18 až 25	40 až 80
nad 28 až 35	–	18 až 25	40 až 80
nad 35	–	15 až 25	40 až 80

Nastavenie teploty lampy používanej v umelej liahni sa riadi správaním kuriatok, ktoré sa v príjemnej teplote rozmiestnia rovnomerne v celom priestore a vydávajú mierny hluk.

2.3. Vlhkosť

V prípade zdravých, dospelých domácich vtákov sa relatívna vlhkosť udržiava v rozsahu 40 až 80 %.

2.4. Osvetlenie

Pred získaním zvierat musia byť známe vhodné režimy striedania svetla a tmy pre každý druh, štádium života a ročné obdobie. Svetlo sa nesmie zhasínať a zapínať náhle. Jeho intenzita sa znižuje a zvyšuje postupne, čo je obzvlášť dôležité pri umiestňovaní vtákov, ktoré dokážu lietať.

2.5. Hluk

Vtáky sa umiestnia mimo zariadenia emitujúceho vibrácie s nízkou frekvenciou, hoci je nepravdepodobné, že infrazvuk (zvuk pod 16 Hz) spôsobuje stres.

3. Zdravie

Na pokusy sa použijú vtáky odchované v zajatí. Voľne žijúce vtáky môžu v laboratórnych podmienkach spôsobovať problémy z hľadiska správania a zdravia. Pred používaním voľne žijúcich vtákov na vedecké účely sa vyžaduje dlhší čas karantény a aklimatizácie. V prípade vtákov, ktoré majú prístup do vonkajších priestorov, sa musia minimalizovať zdravotné riziká starostlivým sledovaním zdravia a kontrolou parazitov.

4. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

Vtáky musia byť umiestnené v priestoroch, ktoré uľahčujú a podporujú určitý rozsah žiaducich prejavov prirodzeného správania vrátane sociálneho správania, telesného pohybu a hľadania potravy. Umiestnenie, ktoré vtákom umožňuje vychádzať von, sa posúdi s prihliadnutím na to, či nebude spôsobovať stres alebo nebude v rozpore s cieľmi pokusu. Aby mohli vtáky využívať celý priestor, ktorý majú k dispozícii, musí byť vo vonkajšom prostredí úkryt, napríklad kriky.

4.1. Umiestnenie

Vtáky musia byť v priestoroch pre zvieratá umiestnené v sociálne harmonických skupinách, ak to neznemožňujú vedecké pokusy alebo požiadavky na pohodu. Mimoriadna pozornosť sa venuje preskupovaniu vtákov alebo začleneniu nového vtáka do skupiny. Skupiny vtákov sa priebežne sledujú z hľadiska sociálnej znášanlivosti. Ak sa to nevyžaduje z dôvodov pohody alebo z veterinárnych dôvodov, vtáky sa nesmú umiestňovať samostatne. O samostatnom umiestnení z dôvodov pokusu sa rozhodne po konzultácii s etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia. Vzhľadom na to, že medzi jednotlivými druhmi existujú značné rozdiely, musí byť pred vytvorením skupín a začatím pokusov známe optimálne zloženie skupiny a štádium života vtákov, kedy by sa skupiny mali vytvárať.

4.2. Obohatenie prostredia

Stimulujúce prostredie významne prispieva k pohode zvierat. Ak to nie je znemožnené z vedeckých alebo veterinárnych dôvodov, musia mať jednotlivé druhy a jedince, pre ktoré je takéto vybavenie vhodné, k dispozícii bidlá, možnosť na popolenie (kúpeľ v prachu), vodné kúpele, vhodné miesta a materiál na stavanie hniezd, predmety na zobanie a substrát na hľadanie potravy. Vtáky sa stimulujú, aby využívali celý trojrozmerný priestor, v ktorom sú umiestnené, na hľadanie potravy, telesný pohyb a sociálny kontakt vrátane hier.

4.3. Priestory – rozmery a podlaha

Usmernenia pre rozmery priestorov sú uvedené v špecifických usmerneniach pre kury domáce, morky, jarabice, kačky a husi, holuby a zebričky austrálske. Všetky vtáky, a to najmä druhy, ktoré trávia väčšinu dňa chôdzou, ako napríklad jarabice alebo hydina, sa musia umiestniť na pevných podlahách so substrátom. Vtáky sú náchylné na problémy s behákmi, najmä s prerastaním pazúrov, znečistením trusu, a na rôzne choroby, napríklad dermatitídu spôsobenú stáťím na vlhkej podstielke, a preto sa musí často sledovať stav ich končatín. Ak sa na vedecké účely použije mriežková podlaha, musia sa vtákom zabezpečiť plochy na odpočinok s pevnou podlahou, ktoré zaberajú aspoň tretinu podlahy priestorov. Pri zbere trusu sa musia plochy s mriežkami umiestniť pod bidlá. V záujme minimalizovania výskytu poranení končatín vtákov sa použijú plastové materiály. Ak sa použije drôtené pletivo, oká pletiva musia mať vhodnú veľkosť, aby poskytovali pevnú oporu pre beháky, drôt nesmie mať ostré okraje a musí byť potiahnutý plastom.

4.4. Kŕmenie

Spôsoby kŕmenia voľne žijúcich vtákov sa značne líšia a musí sa dôkladne zvážiť druh potravy, spôsob jej podávania a doba kŕmenia. Strava, ktorá vyhovuje nutričným požiadavkám každého druhu a podporuje prirodzené správanie pri hľadaní potravy, sa musí preskúmať a zostaviť ešte pred získaním zvierat. Na podporu inštinktu hľadania potravy sa časť potravy alebo pochúťky rozptýli na podlahe priestoru. Obohatenie potravy vtákom prospieva, možno použiť rôzne potravinové doplnky, najmä ovocie, zeleninu, semienka alebo bezstavovce, aj keď nemožno vtáky kŕmiť ich prirodzenou potravou. Pri zavádzaní novej potravy musí byť k dispozícii predchádzajúca potrava, aby vtáky nehľadovali, ak nemajú na novú potravu chuť. Vhodný režim kŕmenia sa musí prekonzultovať s odborníkmi.

Niektoré druhy, napríklad zrnožravce, potrebujú na strávenie potravy malé kamienky, ktoré sa im musia zabezpečiť vo vhodnej veľkosti. Kamienky sa musia pravidelne obnovovať. Na prevenciu chorôb kostí spôsobených nedostatočnou výživou sa vtákom ako súčasť potravy dodáva aj vápnik a fosfor vo vhodnej forme a v množstve zodpovedajúcom štádiu ich života. Všetky tieto požiadavky sa musia dôkladne preskúmať a zabezpečiť. Potravu možno dodávať v kŕmnych zariadeniach, ktoré sú pripevnené na bočnej stene priestorov pre zvieratá alebo sú umiestnené na podlahe priestorov. Priestor, ktorý zaberajú podlahové kŕmne zariadenia, sa nezapočítava do plochy priestorov. Kŕmne zariadenia pripevnené na stene nezaberajú podlahovú plochu. Musia byť namontované tak, aby sa vtáky nemohli pod nimi zachytiť. Kuriatka niektorých druhov (napríklad morky) je v niektorých prípadoch potrebné naučiť prijímať potravu a piť, aby nedošlo k dehydratácii a vyhladovaniu. Potrava pre všetky druhy musí byť jasne viditeľná a podávaná na niekoľkých miestach.

4.5. Napájanie

Voda sa dodáva prostredníctvom kvapkových alebo miskových napájačiek alebo súvislých napájacích žliabkov. V priestoroch musí byť k dispozícii dostatočný počet napájačiek alebo dostatočne dlhý napájací žliabok, aby ich neobsadzovali len dominantní jedinci. Pre každé tri až štyri vtáky sa musí zabezpečiť jedna kvapková alebo misková napájačka a v každom priestore musia byť aspoň dve. V prípade potreby sa ako obohatenie potravy vtákov môže poskytnúť dodatočný prísun vody.

4.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Vhodné substráty pre vtáky musia mať dobré absorpčné vlastnosti, nesmú spôsobovať poranenie končatín a musia mať vhodnú veľkosť častíc na minimalizovanie množstva prachu a zamedzenie nadmerného usadzovania na behá-

koch vtákov. Medzi vhodné substráty patria triesky z kôry, hobliny z bieleho dreva, sekaná slama alebo premytý piesok, avšak nie pieskový papier. Stelivo sa musí udržiavať v suchom, drobnom stave a musí byť dostatočne hlboké, aby dokázalo rozriediť a absorbovať trus. K ďalším vhodným podlahovým materiálom patrí umelý trávnik alebo silné gumové rohože. Na podlahe musí byť vhodný substrát na zobanie, ako napríklad kusy slamy. Na prevenciu vývojových porúch dolných končatín (plochých nôh) musia mať čerstvo vyliahnuté a nedospelé vtáky taký substrát, ktorý môžu zviazať pazúrami. Nedospelé vtáky sa musia stimulovať, aby zobali, napríklad bubnovaním prstami na substrát, aby sa u nich neskôr nevyvinulo abnormálne zobanie.

4.7. Čistenie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.

4.8. Manipulácia

Musia byť k dispozícii vhodné zariadenia na odchyt a manipuláciu, napríklad dobre udržiavané siete dostatočnej veľkosti a zatemnené siete s čalúnenými okrajmi pre malé vtáky. Ak si pokus vyžaduje pravidelnú manipuláciu s dospelejšími vtákmi, z hľadiska pohody a pokusu sa počas odchovu často manipuluje s kuriatkami, aby neskôr nemali strach z ľudí.

4.9. Humánne usmrcovanie

Uprednostňovanou metódou usmrcovania nedospelých a dospelých vtákov je nadmerná dávka anestetika pomocou vhodnej látky a príslušnej aplikácie. Pri humánnom usmrcovaní vtákov sa musia dodržiavať požiadavky na ochranu zvierat počas usmrcovania a zabíjania uvedené v osobitnom predpise.⁷⁾ Kačice, potápavé vtáky a mladé kuriatka sa nesmú usmrcovať oxidom uhličitým.

4.10. Záznamy

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

4.11. Označovanie

Na označovanie vtákov sa použijú neinvazívne alebo málo invazívne metódy, ako je označovanie fyzických rozdielov, označovanie súvislými alebo prerušenými krúžkami a farbením peria. Kombinácie farebných krúžkov znižujú potrebu manipulácie pri označovaní. Zohľadni sa potenciálny vplyv farieb na správanie niektorých druhov. Ak sa používajú krúžky na dočasné označenie rýchlo rastúcich kuriatok, je dôležité vykonávať pravidelné kontroly, či krúžky nebránia rastu končatiny. Vysoko invazívne metódy skracovania pazúrov alebo perforácie plávacích blán spôsobujú zvieratám utrpenie a nesmú sa používať.

H.1 Doplnujúce usmernenia pre umiestnenie kury domácej v zásobe alebo počas pokusov a starostlivosť o ňu

Kura domáca (*Gallus gallus domesticus*) sa umiestňuje v skupinách po približne 5 až 20 vtákov, s menším počtom kohútov ako sliepok v skupine dospelých jedincov, napríklad v pomere 1 : 5. Nosnice musia mať prístup k hniezdny boxom aspoň dva týždne predtým, ako začnú znášať vajcia, a najneskôr do veku 16 týždňov. Samostatne alebo párovo umiestnené vtáky musia mať prístup do hniezdného boxu a vo väčších skupinách musia mať zabezpečený aspoň jeden hniezdny box pre dva vtáky. Hniezdne boxy musia byť uzavreté a dostatočne veľké, aby sa v nich mohla otáčať jedna sliepka. Na podporu potreby hniezdenia musia byť hniezdne boxy vystlané sypkým substrátom, napríklad drevenými hoblinami alebo slamou. Substrát sa musí pravidelne vymieňať a udržiavať v čistote. Od jedného dňa po vyliahnutí sa kurám poskytne možnosť sedieť na bidle, zobrať vhodné substráty, hľadať potravu a popoliť sa. Medzi vhodné materiály na popolenie (kúpeľ v prachu) patrí piesok alebo mäkké drevené hobliny. Bidlá musia mať priemer 3 až 4 cm, musia byť okrúhle, so sploštenou hornou stranou. Optimálna výška nad podlahou sa líši podľa rôznych plemien, veku a podmienok umiestnenia, v počiatočnom štádiu musia byť upevnené vo výške 5 až 10 cm nad podlahou a v prípade starších vtákov 30 cm nad podlahou. Výška bidiel sa musí upravovať podľa toho, ako ľahko sa vtáky na bidlá dostávajú, zoskakujú z nich a pohybujú sa medzi nimi. Všetky vtáky musia byť schopné sedieť na bidle súčasne a každému dospelému vtákovi sa vyhradí 15 cm bidla na každej úrovni. Najmä počas vytvárania skupín sa vtáky pozorujú v období tmy, aby sa potvrdilo, či všetky jedince sedia na bidlách.

Vtáky musia byť umiestnené v dostatočne veľkých priestoroch, aby mohli prejavovať starostlivosť o telo a perie. Priestory pre hydinu musia mať pevnú podlahu, ktorá umožňuje použitie substrátu na podporu inštinktu hľadania potravy a pomôže znížiť výskyt abnormálneho zobania peria. Ak je z vedeckých dôvodov potrebné držať kury v klietkach, musia byť tieto klietky riešené tak, aby spĺňali ich potreby správania. Ak z vedeckých dôvodov nie je možné použiť pevnú podlahu, musí byť zabezpečená pevná plocha na zobanie pokrytá sypkým substrátom so zväzkami povrázok, kockami na zobanie, lanom, trávnikom alebo slamou.

Plemená kury vyšľachtené na výkrm (brojlery) sú vysoko náchylné na krivanie, a preto sa neodporúča ich používanie

⁷⁾ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 315/2003 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na ochranu zvierat v čase ich zabíjania alebo usmrcovania v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 497/2003 Z. z.

v pokusoch. Ak sa brojlery používajú, jedince sa musia raz týždenne vyšetriť z hľadiska krivania. Ak výkrm nie je pre daný výskum dôležitý, musí byť pomalší ako v prípade brojlerov chovaných na komerčné účely.

Tabuľka H.2

Kura domáca: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná hmotnosť (g)	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálna plocha pre jedného vtáka (m ²)	Minimálna výška priestoru (cm)	Minimálna výška kŕmneho žlabu pre jedného vtáka (cm)
do 200	1	0,025	30	3
nad 200 až 300	1	0,03	30	3
nad 300 až 600	1	0,05	40	7
nad 600 až 1 200	2	0,09	50	15
nad 1 200 až 1 800	2	0,11	75	15
nad 1 800 až 2 400	2	0,13	75	15
nad 2 400	2	0,21	75	15

Ak sa z vedeckých dôvodov nemôžu používať tieto minimálne rozmery, čas uzavretia vtákov v obmedzených priestoroch musí byť zdôvodnený osobou vykonávajúcou pokus a rozhodne sa o ňom po konzultácii s etickou komisiou schváleného zariadenia. Za takýchto okolností môžu byť vtáky umiestnené v menších priestoroch s vhodným obohatením prostredia a s minimálnou plochou podlahy 0,75 m². Tieto priestory sa môžu používať na umiestnenie dvoch nosníc alebo malých skupín vtákov v súlade s uvedenými priestorovými podmienkami.

H.2 Doplnujúce usmernenia pre umiestnenie moriek v karanténe a počas pokusov a starostlivosť o ne

Morky domáce (*Meleagris gallopavo*) sa nesmú umiestňovať samostatne. Ihneď po získaní vtákov sa musia vytvoriť stabilné skupiny, ktoré sa dôkladne sledujú, lebo od prvého dňa po vyliahnutí môže dochádzať k poraneniám v dôsledku vzájomného zobania peria a zobania do hlavy ostatných vtákov. Krivanie sa starostlivo sleduje. Liečba krivania sa stanoví po konzultácii s veterinárnym lekárom.

Morkám sa zabezpečia bidlá umiestnené v takej výške, aby vtáky, ktoré sú na zemi, nemohli zobrať a šklbať perie vtákov sediacych na bidlách. V prípade starších a menej pohyblivých vtákov sa prístup na bidlo musí uľahčiť zvláštnym zariadením, napríklad rampami. Ak to nie je možné, bidlá musia byť umiestnené nižšie (napríklad vo výške 5 cm). Tvar a veľkosť bidla sa musí zvoliť s prihliadnutím na rýchlo rastúce pazúry vtákov. Bidlá musia byť elipsovité alebo obdĺžnikovité so zaoblenými rohmi a vyrobené z dreva alebo plastu. Substrát na popolenie musí byť vždy k dispozícii. Vhodnými materiálmi sú čerstvé piliny alebo piesok. Na obohatenie prostredia a zabezpečenie útočiska pred dominantnými vtákmi sa použijú baly slamy, ktoré sa často vymieňajú; staršie a ťažšie vtáky potrebujú na získanie prístupu rampy.

Tabuľka H.3

Morka domáca: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná hmotnosť (kg)	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálna plocha pre jedného vtáka (m ²)	Minimálna výška priestoru (cm)	Minimálna výška kŕmneho žlabu pre jedného vtáka (cm)
do 0,3	2	0,13	50	3
nad 0,3 do 0,6	2	0,17	50	7
nad 0,6 do 1	2	0,3	100	15
nad 1 do 4	2	0,35	100	15
nad 4 do 8	2	0,4	100	15
nad 8 do 12	2	0,5	150	20
nad 12 do 16	2	0,55	150	20
nad 16 do 20	2	0,6	150	20
nad 20	3	1	150	20

Všetky strany priestorov musia mať dĺžku aspoň 1,5 m. Ak sa z vedeckých dôvodov nemôžu používať tieto minimálne rozmery, čas uzavretia vtákov v obmedzených priestoroch musí byť zdôvodnený osobou vykonávajúcou pokus a musí sa o ňom rozhodnúť po konzultácii s etickou komisiou schváleného zariadenia. Za takýchto okolností môžu byť vtáky umiestnené v menších priestoroch s vhodným obohatením prostredia a s minimálnou plochou podlahy 0,75 m² a minimálnou výškou 50 cm pre vtáky s hmotnosťou nižšou ako 0,6 kg, 75 cm pre vtáky s hmotnosťou nižšou ako 4 kg a 100 cm pre vtáky s hmotnosťou vyššou ako 4 kg.

H.3 Doplnujúce usmernenia pre umiestnenie jarabíc v zásobe a počas pokusov a starostlivosť o ne

Jarabice (*Coturnix spp*; *Colinus virginianis*; *Lophortyx californica*; *Excalfactoria chinensis*) musia byť umiestnené v skupinách, ktoré sú zložené iba zo samíc alebo z oboch pohlaví. V zmiešaných skupinách musí byť pomer samcov k samiciam nízky (napríklad 1 : 4), aby sa znížili prejavy agresivity medzi samcami a poranenia samíc. Ak sa počas odchovu vytvoria stále dvojice, možno umiestňovať dvojice samcov. Pravdepodobnosť agresívneho zobania, ktoré vedie ku kožným poraneniam a strate peria, sa zníži, ak sa jarabice nebudú držať v intenzívnych podmienkach chovu a ak sa vytvorené skupiny nebudú miešať. Personál sa musí ku vtákom približovať vždy pomaly a pokojne a jarabice musia mať k dispozícii úkryt a obohatenie prostredia, najmä v ranom štádiu života, aby sa zmenšil ich strach. Kuriatka jarabíc musia mať k dispozícii farebné predmety, ako napríklad lopty, rúrky a kocky, aby sa znižoval ich strach z ľudí a nových podnetov. Dospelé vtáky musia mať k dispozícii predmety na zobanie, ako napríklad kamene, šišky, lopty a vetvičky vegetácie. Ako substrát na hľadanie potravy a miesto, kam sa môžu vtáky uchýliť do ústrania, sa používa piesok, drevené hobliny alebo slama, ako aj ďalší materiál na popolenie alebo piliny, ak substrát na hľadanie potravy nie je na popolenie vhodný. Nosnice musia mať hniezdny box vystlaný materiálom na stavanie hniezda, napríklad senom. Umiestnenie jarabíc vo voliérach alebo výbehoch sa uprednostní pred umiestnením v klietkach. Ak sú jarabice umiestnené v klietke, zvažia sa kombinované priestory a zabezpečenie predmetov na obohatenie prostredia. Vtáky možno umiestniť v klietkach len na minimálne potrebný čas, keďže vekom sa mnohé problémy s pohodou stávajú oveľa závažnejšími, najmä ak sa vtáky držia rok alebo dlhšie.

Tabuľka H.4

Jarabice: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná hmotnosť (g)	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Plocha pre jedného vtáka pri umiestňovaní dvojíc (m ²)	Plocha pre každého ďalšieho vtáka pri skupinovom umiestnení (m ²)	Minimálna výška priestoru (cm)*	Minimálna výška kýmneho žľabu pre jedného vtáka (cm)
do 150	1	0,5	0,1	20	4
nad 150	1	0,6	0,15	30	4

*) Na zníženie poranenia hlavy musí byť strecha priestorov vyrobená z mäkkého materiálu.

H.4 Doplnujúce usmernenia pre umiestnenie kačíc a husí v zásobe a počas pokusov a starostlivosť o ne

Medzi domáce kačice a husi bežne používané vo výskume a pri pokusoch patria *Anas platyrhynchos*, *Anser anser domesticus* a *Cairina moschat*. Kačky a husi musia mať k dispozícii vodnú nádrž s kameňmi a kamienkami na dne na uspokojenie svojich potrieb správania aj na zabezpečenie dostatočných podmienok na starostlivosť o perie. Minimálne sa vodným vtákom umožní ponárať hlavu a striekať sa vodou. Napájačky a vodné nádrže musia byť umiestnené nad mriežkovými plochami s odtokmi, aby sa v priestoroch nehromadila voda. Do 24 hodín po vyliahnutí a počas celého prvého týždňa života sa musí mláďatám zabezpečiť prístup k vode, aby sa naučili plávať. Mláďatá sa môžu učiť plávať v plytkých miskách. Po uplynutí prvého týždňa musí byť k dispozícii plytká nádrž (rozmery sú uvedené v tabuľke H.5) s veľkými kameňmi na dne, medzi ktorými je roztrúsená potrava a malé kamienky, aby sa mláďatá naučili člapkať a potápať. V neprítomnosti rodičov mláďatá musia mať prístup k vodnej nádrži len pod dozorom, aby sa zabezpečilo, že môžu vyliezť z vody a nenachladia sa. Tento postup sa dodržiava, až kým nie sú schopné opustiť vodu bez pomoci a začnú obrastať vodotesným perím. Teplota vody sa nereguluje. V záujme zabezpečenia dobrej kvality vody sa nádrže pravidelne čistia a voda sa vymieňa.

Kačice a husi musia byť umiestnené na pevných podlahách s dostatkom priestoru na hľadanie potravy, chôdzu, beh a mávanie krídlami. Musia mať k dispozícii komplexné prostredie, ktoré zahŕňa najmä prírodné alebo umelé kryty, boxy a baly slamy. Kačice a husi sa musia držať vonku alebo musia mať prístup k vonkajším výbehom, ak nie je z ve-

deckých dôvodov alebo dôvodov pokusu potrebné držať ich vo vnútri. Vtákom s prístupom do vonkajších priestorov sa zabezpečí ochrana pred dravcami a suché chránené miesto, kde môžu odpočívať. Zváži sa doplnenie ďalších prvkov z pôvodných biotopov vtákov, ktoré môžu byť dôležité pre jednotlivé druhy bez ohľadu na to, či sú umiestnené vo vnútorných alebo vonkajších priestoroch, ako sú napríklad plytké vodné nádrže s vegetáciou pre kačice, trávnik pre husi a hlbšia voda s kameňmi pre druhy, ktorých prirodzeným biotopom je skalnaté pobrežie.

Kačice a husi musia byť umiestnené vo vhodne veľkých skupinách a ponechané osamote len na najkratší nevyhnutný čas. Pri odchove mláďat mnoho druhov bráni svoje územie pred ostatnými vtákmi, čo vyžaduje zmenšenie veľkosti skupiny a zabezpečenie dostatočného priestoru, aby sa znížilo riziko poranenia, najmä samíc.

Tabuľka H.5

Kačky a husi: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná hmotnosť (g)	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Plocha pre jedného vtáka (m ²)*	Minimálna výška priestoru (cm)	Minimálna výška kŕmneho žlabu pre jedného vtáka (cm)
kačice				
do 300	2	0,1	50	10
nad 300 až 1 200**)	2	0,2	200	10
nad 1 200 až 3 500	2	0,25	200	15
nad 3 500	2	0,5	200	15
husi				
do 500	2	0,2	200	10
nad 500 až 2 000	2	0,33	200	15
nad 2 000	2	0,5	200	15

*) Zahŕňa jednu vodnú nádrž s minimálnou plochou 0,5 m² na každé 2 m² priestorov a s minimálnou hĺbkou 30 cm. Vodná nádrž môže predstavovať až 50 % minimálnej veľkosti priestorov.

***) Vtáky pred operením sa môžu držať v priestoroch s minimálnou výškou 75 cm.

Ak sa z vedeckých dôvodov nemôžu používať tieto minimálne rozmery, čas uzavretia vtákov v obmedzených priestoroch musí byť zdôvodnený osobou vykonávajúcou pokus a musí sa o ňom rozhodnúť po konzultácii s príslušnou etickou komisiou schváleného pokusného zariadenia. Za takýchto okolností možno vtáky umiestniť v menších priestoroch s vhodným obohatením prostredia a s minimálnou plochou podlahy 0,75 m². Tieto priestory možno používať na umiestnenie malých skupín vtákov v súlade s uvedenými priestorovými podmienkami.

H.5 Doplnujúce usmernenia pre umiestnenie holubov v zásobe a počas pokusov a starostlivosť o ne

Plemeno na laboratórne použitie sa vyberá s ohľadom na jeho správanie, keďže niektoré plemená môžu vykazovať abnormálne alebo nevhodné správanie. Holuby musia pravidelne dostávať potravu s obsahom živočíšnych bielkovín. Holubom sa zabezpečí dostatočný priestor na lietanie so samostatným priestorom na sedenie na bidle pre každého vtáka aspoň pozdĺž jednej steny priestorov. Musia sa zabezpečiť bidlá v boxoch s rozmermi 30 × 15 cm umiestnené v blokoch. Na sedenie na bidle možno využívať aj konáre visiace zo strechy a drevených konštrukcií. Zabezpečia sa hračky visiace na reťaziach, napríklad zvonce, zrkadlá a bežne dostupné hračky určené pre drobné spoločenské zvieratá. Všetky priestory musia byť vybavené plytkými vodnými kúpeľmi. Ak sa vyžaduje častá manipulácia s holubmi, musia byť k dispozícii „plochy na hniezdenie“ alebo komory, kam sa vtáky na základe výcviku uchýlia a kde ich možno odchytiť.

Skôr ako „štandardné“ priestory pre holuby sa použijú priestory s policami, bidlami a hračkami. Holuby sa nesmú bez vážnych vedeckých dôvodov držať na mriežkových podlahách.

Tabuľka H.6

Holuby: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Veľkosť skupiny	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálna výška priestoru (cm)	Minimálna dĺžka kŕmneho žlabu pre jedného vtáka (cm)	Minimálna dĺžka bidla pre jedného vtáka (cm)

do 6	2	200	5	30
od 7 až 12	3	200	5	30
pre každého ďalšieho vtáka nad počet 12	0,15	-	5	30

Priestory musia byť dlhé a úzke (napríklad 2 × 1 m), aby umožňovali vtákom krátke lety.

H.6 Doplnujúce usmernenia pre umiestnenie zebričiek austrálskych v karanténe a počas pokusov a starostlivosť o ne

Zebričky austrálske (*Taeniopygia guttata*) sa nepoužívajú na chov a musia byť umiestnené v skupinách. Neželanému rozmnožovaniu možno zabrániť umiestnením jedincov rovnakého pohlavia do skupín alebo v zmiešaných skupinách možno potlačiť rozmnožovací pud odstránením hniezd na rozmnožovanie a nocovanie alebo poskytovaním krmiva tvoreného suchými semenami doplnenými zeleným krmivom. Krmivo nikdy nesmie byť s nasiaknutými alebo vyklíčenými semenkami. Hniezda pre chovné vtáky musia byť vo forme prútených alebo plastových košov alebo drevených búdok vystlaných sušenou trávou, pásikmi papiera alebo kokosovými vláknami ako materiálom na stavanie hniezd. Vtáky si svoje hniezda bránia, preto sa sleduje ich správanie a zabezpečí sa dostatočný počet hniezd. Na obohatenie potravy musia mať vtáky k dispozícii klásky prosa. Vzhľadom na to, že zebričky austrálske si prevažne hľadajú potravu na zemi, musia byť umiestnené na pevnej podlahe, ktorá uľahčuje ich prirodzené správanie pri hľadaní potravy. Zebričky musia mať k dispozícii hračky, bidlá a hojdačky určené pre drobné spoločenské zvieratá. Bidlá sú mimoriadne dôležité z hľadiska pohody a musia byť umiestnené v rôznych výškach, aby boli uspokojené ich bežné potreby kŕmenia a sedenia na bidle. Voda na kúpanie musí byť zabezpečená aspoň raz týždenne v plytkých nádobách s hĺbkou vody približne 0,5 až 1 cm. Výberu farieb a štruktúr pások na nohy, ktoré môžu ovplyvniť ich sociálne a reprodukčné správanie (napríklad červená môže zvyšovať dominanciu a zelená alebo modrá ju môže znižovať), sa venuje zvýšená pozornosť.

Minimálne rozmery priestorov pre zebričky austrálske sú uvedené v tabuľke H.7. Priestory musia byť dlhé a úzke (napríklad 2 × 1 m), aby umožňovali vtákom krátke lety. Zebričkám austrálskym sa darí vo vonkajších priestoroch, ak majú prístup k chráneným miestam a k hniezdam na nocovanie. Vtákom umiestneným vo vonkajších priestoroch sa v chladnom počasí zabezpečí dodatočný zdroj tepla.

Tabuľka H.7

Zebrička austrálska: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Veľkosť skupiny	Minimálna veľkosť priestorov (m ²)	Minimálna výška (cm)	Minimálny počet kŕmnych zariadení
do 6	1	100	2
7 až 12	1,5	200	2
13 až 20	2	200	3
pre každého ďalšieho vtáka nad počet 20	0,05		1 na každých 6 vtákov

Na výskum chovu sa môžu dvojice umiestniť do menších priestorov s primeraným obohatením prostredia, minimálnou plochou podlahy 0,5 m² a minimálnou výškou 40 cm. Čas uzavretia musí zdôvodniť osoba vykonávajúca pokus.

I. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE OBOJŽIVELNÍKY

1. Úvod

Nasledujúce usmernenia sa vzťahujú na rad *Urodela* (salamandre, mloky) a rad *Anura* (žaby, ropuchy), ku ktorým patria živočchy vodné (napríklad *Xenopus laevis*), polovodné (napríklad *Rana temporaria*), prevažne suchozemské (napríklad *Bufo marinus*) a stromové (napríklad *Hyla cinerea*). Obojživelníky používané na pokusné a iné vedecké účely sú prednostne odchované v zajatí. Obojživelníky odchované na účely pokusov sa uprednostnia pred obojživelníkmi odchytenými z voľnej prírody. V tabuľke I.1 sa uvádzajú štyri hlavné biotopy a príklady druhov z každého biotopu, ktoré sa často používajú na pokusné a iné vedecké účely. Špecifické pokusy si môžu vyžadovať použitie iných druhov, ktoré nie sú zaradené do týchto štyroch kategórií biotopov. Ďalšie informácie o požiadavkách pre ostatné

druhy (alebo v prípade výskytu behaviorálnych alebo chovateľských problémov) sa získajú od odborníkov, veterinárnych lekárov a ošetrovateľov, aby sa zabezpečilo uspokojenie potrieb daného druhu.

Tabuľka I.1

Hlavné kategórie biotopov a príklady často používaných druhov podľa biotopov

Biotop	Druh obojživelníka	Veľkosť (cm)	Geografický pôvod/biotop	Optimálna teplota (°C)	Relatívna vlhkosť (%)	Hlavné obdobie aktivity
Vodné (mloky)	<i>Ambystoma mexicanum</i> (Axolotl)	24 až 27	Mexiko/kanály bývalého mora Xochimilco	15 až 22	100	šero
Vodné (žaby)	<i>Xenopus laevis</i> (pazúrnatka vodná)	6 až 12	stredná a južná Afrika/rybníky, spodná voda a pramene	18 až 22	100	šero/noc
Prevažne suchozemské (žaby)	<i>Bufo marinus</i> (ropucha obrovská)	12 až 22	Stredná a Južná Amerika/mangrovníkové lesy	23 až 27	50 až 80	noc
Stromové (žaby)	<i>Hyla cinerea</i> (rosnička karolínska)	3 až 6	juhovýchod USA/otvorené krovinaté hranice cyprusových mokradín, nížiny, les	18 až 25	50 až 70	deň/noc

2. Prostredie a jeho regulácia

2.1. Vetranie

Priestory pre obojživelníky musia byť dostatočne vetrané. Voda v priestoroch pre vodné obojživelníky sa musí filtrovať, cirkulovať a prevzdušňovať (bod 4.3.1.).

2.2. Teplota

Obojživelníky sa držia v priestoroch s rôznou teplotou a vlhkosťou, ktoré im umožňujú vybrať si optimálne mikroprostredie. Časté výkyvy teploty a vlhkosti môžu byť pre ne stresujúce a môžu spôsobovať zdravotné problémy, preto sa teplota miestnosti a vody musí regulovať. Pred navodením zimného spánku v zajatí zvieratá musia byť v dobrom zdravotnom a telesnom stave. V prípade zvierat využívaných na chov sa dá navodiť stav nehybnosti podobný zimnému spánku (napríklad tmeným svetlom až tmou a teplotou miestnosti 8 °C až 10 °C). Za týchto podmienok možno zvieratá držať bez kŕmenia štyri mesiace až päť mesiacov. Obnovenie podmienok prostredia pred zimným spánkom vyvolá aktivitu a stimuláciu na párenie. Zamedzenie zimnému spánku v laboratórnom prostredí nespôsobuje zvieratám žiadne väčšie problémy z hľadiska pohody.

2.3. Vlhkosť

V priestoroch, kde sú umiestnené zvieratá, sa musia zabezpečiť miesta s rôznou vlhkosťou. Aj obojživelníky prispôbené životu v púšti musia mať prístup k vlhkému prostrediu.

2.4. Osvetlenie

Používajú sa fotoperiódny zodpovedajúce prirodzenému cyklu v biotopoch, odkiaľ zvieratá pochádzajú. Intenzita osvetlenia v priestoroch musí zodpovedať intenzite svetla predpokladanej v prírodných podmienkach. Prevažne suchozemské aj vodné obojživelníky musia mať možnosť uchýliť sa v rámci priestorov na tienisté miesta.

2.5. Hluk

Rušivé podnety prichádzajúce zvonka (hluk, vibrácie) sa musia minimalizovať.

2.6. Výstražné systémy

Ak sa používajú systémy na cirkuláciu vody a prevzdušňovanie, zabezpečia sa primerané výstražné systémy.

3. Zdravie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.1.

4. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Umiestnenie

Skupinové umiestnenie obojživelníkov sa vyžaduje najmä na zlepšenie kŕmenia a odbúranie strachu (napríklad pri *Xenopus* spp. skupinové kŕmenie podporuje „zúrivé kŕmenie“, do ktorého sa zapájajú všetky zvieratá). V prípade určitých druhov (najmä medzi *Ambystoma* spp. a *Scaphiopus* spp. v larválnom štádiu) sa zvieratá držia v malých skupinách, aby sa predišlo kanibalizmu. Kanibalizmus v skupinách možno potlačiť výberom zvierat rovnakej veľkosti.

4.2. Obohatenie prostredia

Suchozemský biotop obojživelníkov sa obohacuje napríklad konármi, listami, kusmi kôry, kameňmi a inými vhodnými umelými materiálmi. Bočné steny terárií musia byť textúrované, aby mali zvieratá pocit rôznorodého povrchu. Zabezpečia sa úkryty a chránené miesta, ktoré sú vhodné na uspokojenie potrieb obojživelníkov, lebo znižujú stres zvierat chovaných v zajatí. V prípade *Xenopus* spp. možno použiť keramické alebo plastové rúrky. Tieto úkryty treba pravidelne kontrolovať, či sa v nich nenachádzajú choré alebo poranené zvieratá. Materiály používané na vybavenie, ktorými sa obohacuje prostredie, nesmú škodiť zdraviu obojživelníkov. Povrch priestorov a predmetov obohacujúcich prostredie musí byť hladký so zaoblenými rohmi, aby sa minimalizovalo riziko poranenia kože obojživelníkov.

4.3. Priestory – rozmery a podlaha

4.3.1. Priestory pre vodné obojživelníky

Vodné obojživelníky, ako napríklad *Xenopus laevis* alebo obojživelníky v larválnom štádiu, sa umiestnia v nádržiach a akváriách, ktoré sú vybavené systémom na cirkuláciu nekontaminovanej vody (napríklad bez obsahu chlóru) s pomalým prietokom, systémom vykurovania na udržanie vhodnej teploty a prívodom stlačeného vzduchu a vzduchovacích kameňov na prevzdušňovanie. Prevzdušňovanie nesmie spôsobiť poranenie zvierat. Ak sa nepoužíva vhodný prietokový systém, musí sa voda v nádržiach a akváriách vymieňať približne dvakrát týždenne na zabezpečenie jej primeranej kvality. Ak ide o *Xenopus* spp., stačia na zabezpečenie primeranej kvality vody (napríklad zníženie hladiny amoniaku) systémy s pravidelnou výmenou vody (systémy na napúšťanie a vypúšťanie vody) a nie sú potrebné vzduchovacie kamene. Okrem toho sa nepoužívajú dlhé a úzke nádrže a akváriá, ktoré môžu obmedzovať pohybovú činnosť a sociálne správanie, ako je napríklad „zúrivé kŕmenie“.

Tabuľka I.2

Vodné mloky, napríklad *Ambystoma* spp: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná dĺžka*) (cm)	Minimálna vodná plocha (cm ²)	Minimálna vodná plocha pre každé ďalšie zvieratá pri skupinovom umiestnení (cm ²)	Minimálna hĺbka vody (cm)
do 10	262	50	13
nad 10 až 15	525	110	13
nad 15 až 20	875	200	15
nad 20 až 30	1 837,5	440	15
nad 30	3 150	800	20

*) Merané od papule po chvost.

Tabuľka I.3

Vodné žaby, napríklad *Xenopus* spp: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky*)

Telesná dĺžka**) (cm)	Minimálna vodná plocha (cm ²)	Minimálna vodná plocha pre každé ďalšie zvieratá pri skupinovom chove (cm ²)	Minimálna hĺbka vody (cm)
menej ako 6	160	40	6
od 6 až 9	300	75	8
nad 9 až 12	600	150	10
nad 12	920	230	12,5

*) Tieto rozmery sa vzťahujú na chovné nádrže (t. j. používané pri chovateľských postupoch), nie na nádrže na prirodzené párenie a super-

ovuláciu, kde sa vyžadujú nádrže menšej veľkosti. Priestorové požiadavky sú stanovené pre dospelé jedince v uvedených veľkostných kategóriách. Mladé jedince a žubrienky sa vylúčia alebo sa im rozmery priestorov pomerne prispôbia.

***) Merané od papule po kloaku.

4.3.2. Priestory pre polovodné a prevažne suchozemské obojživelníky

Polovodné a prevažne suchozemské obojživelníky sa držia v priestoroch, ktoré majú suchozemskú časť a vodnú časť. Vodná plocha terária musí zvieratám umožňovať potápať sa. Ak sa nepoužíva prietokový systém vody, musí sa voda vymieňať aspoň dvakrát týždenne. V záujme zamedzenia úniku musí byť každé terárium zakryté. Vonkajšia strana priehľadných stien sa natrie alebo inak pokryje, aby sa minimalizovalo poranenie zvierat. Ako predmety na obohatenie vnútorných priestorov sa použijú mäkké penové plastové materiály na podlahu v blízkosti bazéna, kamene, kusy umelej kôry, umelé konáre a listy na police. Jemné piliny a akýkoľvek iný podobný substrát s malými časticami sa nesmú používať, pretože poškodzujú citlivú kožu obojživelníkov, môžu byť zdrojom patogénov a ťažko sa čistia na účel ďalšieho použitia.

Tabuľka I.4

Polovodné žaby, napríklad *Rana temporaria*: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná dĺžka*) (cm)	Minimálna veľkosť priestorov**) (cm ²)	Minimálna plocha pre každé ďalšie zvíra pri skupinovom umiestnení (cm ²)	Minimálna výška priestorov***) (cm)	Minimálna hĺbka vody (cm)
do 5	1 500	200	20	10
nad 5 až 7,5	3 500	500	30	10
nad 7,5	4 000	700	30	15

*) Merané od papule po kloaku.

**) Na to, aby sa zvieratá mohli potápať, stačí, ak jednu tretinu terária tvorí suchozemská časť a dve tretiny vodná časť.

***) Merané od podlahy až po vnútornú časť stropu terária; výška priestorov sa prispôbi ich vnútornému usporiadaniu.

Tabuľka I.5

Prevažne suchozemské žaby, napríklad *Bufo marinus*: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná dĺžka*) (cm)	Minimálna veľkosť priestorov**) (cm ²)	Minimálna plocha pre každé ďalšie zvíra pri skupinovom umiestnení (cm ²)	Minimálna výška priestorov***) (cm)	Minimálna hĺbka vody (cm)
do 5	1 500	200	20	10
nad 5 až 7,5	3 500	500	30	10
nad 7,5	4 000	700	30	15

*) Merané od papule po kloaku.

**) Na to, aby sa zvieratá mohli potápať, stačí, ak jednu tretinu terária tvorí vodná časť a dve tretiny suchozemská časť.

***) Merané od podlahy až po vnútornú časť stropu terária; výška priestorov sa prispôbi ich vnútornému usporiadaniu.

4.3.3. Priestory pre stromové obojživelníky

Vzhľadom na správanie rôznych stromových druhov sa im v maximálnej miere zabezpečia vhodné konštrukcie na šplhanie a odpočívanie (bod 4.3.2.). Okrem toho sa zabezpečí voda, v ktorej sa môžu obojživelníky potápať alebo vyhľadávať prostredie s vyššou vlhkosťou. Ak sa používajú nádoby s vodou, musia byť usporiadané tak, aby obojživelníky mohli do nich ľahko vchádzať alebo vychádzať z nich.

Tabuľka I.6**Stromové žaby, napríklad *Hyla cinerea*: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky**

Telesná dĺžka*) (cm)	Minimálna veľkosť priestorov**) (cm ²)	Minimálna plocha pre každé ďalšie zviera pri skupinovom umiestnení (cm ²)	Minimálna výška priestorov***) (cm)
do 3	900	100	30
nad 3	1 500	200	30

*) Merané od papule po kloaku.

**) Na to, aby sa zvieratá mohli potápať, stačí, ak jednu tretinu terária tvorí vodná časť a dve tretiny suchozemská časť.

***) Merané od podlahy až po vnútornú časť stropu terária; výška priestorov sa prispôbi ich vnútornému usporiadaniu vrátane políc, veľkých umelých konárov a konštrukcií na šplhanie.

4.4. Kŕmenie

Zvieratá chované v zajatí sa musia kŕmiť prirodzenou potravou podobnou ich potrave vo voľnej prírode. Vodné obojživelníky chované v zajatí možno úspešne kŕmiť kúskami rybieho filé alebo kúskami mrazenej pečene alebo srdca. Frekvencia kŕmenia sa prispôbi podmienkam daného prostredia, napríklad teplote a intenzite svetla. V prípade dospelých zvierat sa neodporúča kŕmiť denne, ale raz až trikrát týždenne do sýtosti.

4.5. Kvalita vody

V prípade vodných a polovodných obojživelníkov sa musí pravidelne kontrolovať kvalita vody vrátane koncentrácie amoniaku a hodnoty pH vody.

4.6. Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd

Definované vo všeobecnej časti bode 4.8.

4.7. Čistenie

Na prevenciu chorôb sa musí suchozemská aj vodná časť terária dôkladne čistiť od prachu, výkalov a zvyškov potravy.

4.8. Manipulácia

Manipulácia so zvieratami musí byť veľmi opatrná a musí sa obmedziť na minimum.

4.9. Anestézia a humánne usmrcovanie

Invazívne, potenciálne bolestivé procedúry sa musia vykonávať s použitím analgetík a anestézie. Vzhľadom na to, že koža obojživelníkov zabezpečuje značnú časť bežnej výmeny plynov, sa musí koža zvierat v anestézii, pri ktorých dochádza k obmedzeniu alebo prerušeniu dýchania pľúcami, po celý čas udržiavať vlhká, napríklad vlhkou handričkou.

4.10. Záznamy

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

4.11. Označovanie

Ak sa zvieratá označujú individuálne, možno použiť najmä transpondéry, označenia nádrží pre jednotlivito umiestnené zvieratá, označovanie pigmentom alebo farebnými niťami. Chemické látky sa nesmú používať na označovanie, lebo môžu mať toxické účinky. Skracovanie pazúrov je škodlivé a zakázané.

5. Preprava

Pri preprave obojživelníkov sa musí zabezpečiť dostatok vzduchu a vlhkosti a musia sa použiť vhodné prístroje na udržiavanie požadovanej teploty a vlhkosti.

J. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE PLAZY**1. Úvod**

V tabuľke J.1 sa uvádzajú dva najbežnejšie biotopy plazov a príklady druhov z každého biotopu, ktoré sa používajú na pokusné a iné vedecké účely. Špecifické pokusy si môžu vyžadovať použitie iných druhov, ktoré nie sú zaradené do týchto kategórií, napríklad polovodných, stromových alebo skalných plazov. V prípade výskytu behaviorálnych alebo chovateľských problémov alebo v prípade potreby ďalších informácií o požiadavkách pre ostatné druhy sa informácie získajú od odborníkov a ošetrovateľov, aby sa uspokojili potreby daného druhu. Plazy používané na pokusné a iné vedecké účely sa musia prednostne získať od osvedčených dodávateľov.

Tabuľka J.1**Dve kategórie biotopov a príklady často používaných druhov plazov z každého biotopu**

Biotop	Druh	Veľkosť (cm)	Pôvodné geografické rozdelenie/ biotop	Optimálna teplota (°C)	Relatívna vlhkosť (%)	Hlavné obdobie aktivity
vodný	<i>Trachemys scripta elegans</i> (korytnačka písmenková ozdobná)	20 až 28	údolie Mississippi/ pokojné vody s bahňitým dnom	20 až 25	80 až 100	deň
suchozemský	<i>Thamnophis sirtalis</i> (užovka pruhovaná)	40 až 70	Severná Amerika/ lesnatý terén v blízkosti vodných tokov	22 až 27	60 až 80	deň

2. Prostredie a jeho regulácia**2.1. Vetranie**

Priestory pre plazy sa musia dostatočne vetrať. Ventilačné otvory musia byť zakryté, aby zvieratá nemohli uniknúť.

2.2. Teplota

V priestoroch, v ktorých sú umiestnené zvieratá, musia byť zabezpečené miesta s rôznou teplotou (teplotný gradient). Teplotné požiadavky rôznych druhov sa značne líšia a môžu sa dokonca líšiť aj v rámci jedného druhu v rôznych ročných obdobiach. V laboratórnom prostredí sa musí regulovať teplota miestnosti a vody. Pri mnohých plazoch závisí od teploty vývoj gonád a diferenciácia pohlavia. Žiarovka umiestnená nad plošinou určenou na odpočinok umožní plazom vyhrievať sa a zvýšiť si telesnú teplotu. Po zhasnutí svetiel možno použiť prístroj na plošné vykurovanie. Teráriá pre hady alebo jašterice z tropických biotopov musia byť vybavené aspoň jednou policou na vyhrievanie. Vykurovacie zariadenia musia byť regulované termostatom, aby nedošlo k prehriatiu zvierat alebo ich popáleniu.

2.3. Vlhkosť

Na účely regulácie vlhkosti vzduchu sa musí regulovať intenzita vetrania. Relatívna vlhkosť v rozsahu 70 až 90 % sa udržiava odparovaním vody z nádoby umiestnenej v blízkosti ohrievača. Zabezpečia sa miesta s rôznou vlhkosťou vzduchu (gradient vlhkosti).

2.4. Osvetlenie

Pre všetky druhy sa zabezpečí vhodný režim striedania svetla a tmy zodpovedajúci štádiu ich života a ročnému obdobiu. Plazy musia mať možnosť utiahnuť sa v rámci priestorov na tienisté miesto. Osvetlenie alebo solárne lampy nesmú byť jediným zdrojom svetla. Plazom sa zabezpečí zdroj ultrafialového žiarenia na podporu tvorby vitamínu.

2.5. Hluk

Rušivé podnety prichádzajúce zvonka (hluk, vibrácie) sa musia minimalizovať.

2.6. Výstražné systémy

Ak sa používajú systémy na cirkuláciu vody a prevzdušňovanie, zabezpečia sa primerané výstražné systémy.

3. Zdravie

Definované vo všeobecnej časti bode 4.1.

4. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť**4.1. Umiestnenie**

Definované vo všeobecnej časti bode 4.5.2.

4.2. Obohatenie prostredia

Biotop plazov musí byť obohatený najmä prírodnými alebo umelými konármi, listami, kusmi kôry a kameňmi. Také prostredie umožňuje zvieratám ukryť sa a poskytuje im orientačné body na vizuálnu a priestorovú orientáciu. Aby nedochádzalo ku kolízii s čírym sklom, musia byť na stenách terárií rôzne vzory na zabezpečenie rôznorodého povrchu.

4.3. Priestory – rozmery a podlaha

Priestory a ich vybavenie musia mať hladký povrch a zaoblené hrany, aby sa znížilo riziko poranenia. Pri najcitlivejších druhoch sa musia používať nepriehľadné materiály.

4.3.1. Priestory pre vodné plazy

Vodné plazy musia byť umiestnené v nádržiach s cirkulujúcou, filtrovanou a prevzdušňovanou vodou. Voda sa musí vymieňať približne dvakrát týždenne. Teplota vody nesmie prekročiť 25 °C, aby nedošlo k jej bakteriálnej kontaminácii. Hĺbka vody musí postačovať na to, aby sa plazy mohli ponárať. Ako odpočívadlo sa zabezpečí plošina, na ktorú sa plazy môžu utiahnuť alebo pod ktorou môžu nájsť úkryt. Také plošiny musia byť vyrobené z vhodných materiálov, napríklad z dreva, aby sa zvieratá mohli o ne zachytiť pazúrkami pri vyliezaní z vody. V prípade potreby sa plošiny po určitom čase vymenia. Plošiny z epoxidu alebo polyuretánu sa na tento účel nesmú používať, pretože sa pri pretrvávajúcej vyšších teplotách rýchlo ničia.

Tabuľka J.2

Vodné korytnačky, napríklad *Trachemys* spp.: Minimálne rozmery priestorov a priestorové podmienky

Telesná dĺžka*) (cm)	Minimálna plocha vodnej hladiny (cm ²)	Minimálna plocha vodnej hladiny pre každé ďalšie zviera pri skupinovom umiestnení (cm ²)	Minimálna hĺbka vody (cm)
do 5	600	100	10
nad 5 až 10	1 600	300	15
nad 10 až 15	3 500	600	20
nad 15 až 20	6 000	1 200	30
nad 20 až 30	10 000	2 000	35
nad 30	20 000	5 000	40

*) Merané po priamke od predného okraja panciera po zadný okraj.

4.3.2. Priestory pre suchozemské plazy

Suchozemské plazy sa musia držať v priestoroch so suchozemskou a vodnou časťou. Vodná plocha terária musí umožňovať zvieratám potápať sa. Ak sa nepoužíva prietokový systém vody, musí sa voda vymieňať aspoň dvakrát týždenne. Terária musia byť priehľadné, musia mať pevné spoje, bezpečne kryté otvory a dobre zapadajúce príklopky alebo dvere, ktoré sa dajú bezpečne zaistiť. Všetky dvere a príklopky musia byť opatrené západkami, hákmi alebo uzatváracím mechanizmom. Konštrukcia dverí a príklopov umožňuje otvoriť celú hornú časť alebo celú zadnú alebo bočnú stenu v záujme uľahčenia čistenia (okrem terárií s jedovatými plazmi). Pre niektoré druhy musia byť všetky bočné steny okrem prednej nepriehľadné. V prípade plazov, ktoré sa ľahko podráždia alebo vylakajú, musí mať priehľadná stena demontovateľný kryt. Pri umiestňovaní jedovatých hadov sa musia dodržiavať bezpečnostné kritériá. Pre všetky suchozemské plazy sa zabezpečí vhodné chránené miesto, kde sa môžu ukryť alebo kde môžu prijímať potravu.

Tabuľka J.3

Telesná dĺžka*) (cm)	Minimálna plocha podlahy (cm ²)	Minimálna plocha pre každé ďalšie zviera pri skupinovom umiestnení (cm ²)	Minimálna výška priestorov**) (cm)
do 30	300	150	10
nad 30 až 40	400	200	12
nad 40 až 50	600	300	15
nad 50 až 75	1 200	600	20
nad 75	2 500	1 200	28

*) Merané od papule po chvost.

**) Merané od povrchu suchozemskej časti až po vnútornú časť stropu terária, výška priestorov sa prispôbi ich vnútornému usporiadaniu vrátane polic a veľkých umelých konárov.

4.4. *Kŕmenie*

Plazy chované v zajatí sa musia kŕmiť prirodzenou potravou a krmivom alebo bežne dostupnou stravou, ktorá je im podobná. Plazy okrem hadov možno vycvičiť tak, aby sa živili mŕtvou korisťou. Ak sa kŕmia mŕtvymi stavovcami, musia sa usmrtiť humánnou metódou, pri ktorej sa zamedzí riziko toxicity pre plazy. Režim kŕmenia musí zodpovedať danému druhu, štádiu jeho vývoja a chovateľskému systému.

4.5. *Napájanie*

Všetky plazy musia mať zabezpečenú pitnú vodu.

4.6. *Substrát, stelivo, podstielka a materiál na stavanie hniezd*

V teráriách sa môžu používať rôznorodé substráty v závislosti od požiadaviek daného druhu. Nepoužívajú sa jemné piliny alebo iný substrát s malými časticami, ktoré môžu zvieratám spôsobiť vážne poranenie ústnej dutiny alebo vnútorností alebo upchanie čriev, najmä hadom.

4.7. *Čistenie*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.9.

4.8. *Manipulácia*

Pri manipulácii s plazmi sa vyžaduje zvýšená opatrnosť, pretože ich možno ľahko poraniť.

4.9. *Humánne usmrcovanie*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.11. Vhodnou metódou usmrcovania je nadmerná dávka anestetika.

4.10. *Záznamy*

Definované vo všeobecnej časti bode 4.12.

4.11. *Označovanie*

Pri označení individuálnou značkou sa použijú transpondéry, označenie nádrží pre samostatne umiestnené zvieratá, kontrola vzorcov kože (napríklad podľa farby, poškodenia), označenie perom, ktoré sa musí obnoviť, keď plazy zvlčú kožu, alebo malé štítky na nohách s farebnými niťami. Skracovanie pazúrov je škodlivé a zakázané.

5. **Preprava**

Počas prepravy musia mať plazy zabezpečený dostatok vzduchu a vlhkosti a musia sa použiť vhodné prístroje na udržanie požadovanej teploty a vlhkosti.

K. ŠPECIFICKÉ USMERNENIA PRE RYBY

1. **Úvod**

Osoby zodpovedné za starostlivosť o zvieratá a ošetrovatelia zvierat sa musia oboznámiť s vlastnosťami navrhovaných pokusných druhov rýb, aby pred ich získaním boli zabezpečené vhodné zariadenia a postupy chovu. Počas výskumu v oblasti akvakultúry, ktorý vyžaduje držanie rýb v podobných podmienkach, aké sa vyžadujú pre ryby na komerčné využitie, sa musia dodržiavať aspoň požiadavky uvedené v osobitnom predpise.⁸⁾

2. **Prostredie a jeho regulácia**

2.1. *Prívod vody*

Prietok vody v recirkulačných alebo filtračných systémoch v nádržiach musí byť dostatočný na to, aby odplavoval pevné častice a zvyšky rozptýlené vo vode a zabezpečoval udržanie parametrov kvality vody na prijateľnej úrovni. Nádrže musia byť vybavené monitorovacími systémami na zabezpečenie dostatočného množstva vody vhodnej kvality. Prietok vody musí byť dostatočný na to, aby ryby mohli riadne plávať a normálne sa prejavovať. Vo väčšine prípadov sa prietok vody v nádržiach pre ryby v postlarválnom štádiu smeruje na vodnú hladinu pod určitým uhlom.

2.2. *Kvalita vody*

Parametre kvality vody musia mať vždy prijateľný rozsah, ktorý umožňuje udržiavať normálnu aktivitu a fyziológiu daného druhu. Definícia prijateľného rozsahu a požiadavky jednotlivých druhov sa líšia podľa štádia života (napríklad larvy, mladé ryby, dospelé ryby), podľa fyziologického stavu (napríklad počas metamorfózy, trenia, kŕmenia) alebo podľa stresu, ktorému boli v minulosti vystavené. Niektoré druhy rýb vyžadujú určitý stupeň aklimatizácie na meniace sa podmienky kvality vody, ktorého dĺžka závisí od druhu ryby. Vzhľadom na to, že väčšina druhov rýb nedokáže správne fungovať vo vode s vysokým obsahom rozptýlených pevných častíc, musí sa množstvo týchto častíc udržiavať v prijateľnom rozsahu. V prípade potreby musí byť voda privádzaná do zariadení vhodne filtrovaná, aby sa odstránili látky škodlivé pre ryby a zachovali sa vhodné fyzikálne a chemické parametre vody.

⁸⁾ Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 322/2003 Z. z. v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 368/2007 Z. z.

2.2.1. Kyslík

Koncentrácia kyslíka musí byť vhodná pre daný druh rýb a prostredie, v ktorom sú držané. Požadovaná koncentrácia kyslíka sa líši podľa teploty, koncentrácie oxidu uhličitého, slanosti, spôsobu kŕmenia a frekvencie manipulácie. V prípade potreby sa musí zabezpečiť doplnkové prevzdušňovanie vody.

2.2.2. Zlúčeniny dusíka

Amoniak a dusitany sú pre ryby vysoko toxické a ich hromadeniu sa musí predchádzať zvyšovaním prietoku, znižovaním hustoty osádky alebo teploty, prípadne biofiltráciou.

2.2.3. Oxid uhličitý (CO₂)

Musí sa zabezpečiť, aby sa cez systémy prívodu vody, najmä v prípade systémov využívajúcich spodnú vodu, nedostávali do nádrží škodlivé množstvá oxidu uhličitého.

2.2.4. pH

Udržiava sa čo najstálejšia hodnota pH, lebo akékoľvek zmeny pH ovplyvňujú ostatné parametre kvality vody. Hodnota pH môže byť spravidla v sladkej vode nižšia ako v slanej vode. V prípade potreby sa musí tmiť hodnota pH privádzanej vody.

2.2.5. Slanosť

Požiadavky na slanosť sa v prípade jednotlivých druhov líšia podľa toho, či ide o pôvodné alebo adaptované morské alebo sladkovodné ryby. Zmeny slanosti sa musia zavádzať postupne.

2.3. Teplota

Teplota sa musí udržiavať v optimálnom rozsahu pre daný druh rýb a všetky zmeny sa musia uskutočňovať postupne. Pri vysokých teplotách treba zabezpečiť doplnkové prevzdušňovanie v nádrži.

2.4. Osvetlenie

Mnohé ryby si pri kŕmení alebo pri uspokojovaní svojich ďalších behaviorálnych potrieb vyžadujú svetlo. Rybám sa zabezpečí vhodná fotoperiódka, pretože cyklus striedania dňa a noci ovplyvňuje ich fyziológiu a správanie. Osvetlenie sa prispôsobí potrebám jednotlivých druhov, musí byť utlmené alebo nádrže musia byť kryté a musia v nich byť vhodné miesta na ukrytie rýb. Nesmie dochádzať k náhlym zmenám osvetlenia.

2.5. Hluk

Hladina hluku v pokusných zariadeniach sa musí udržiavať na minime. Zariadenia spôsobujúce hluk alebo vibrácie, ako napríklad generátory elektrickej energie alebo filtračné systémy, musia byť umiestnené oddelene od zariadení na chov rýb.

2.6. Výstražné systémy

Definované vo všeobecnej časti bode 2.6.

3. Zdravie

3.1. Hygiena a dezinfekcia

Zariadenia na chov rýb a súvisiaci systém potrubí sa musí čistiť a dezinfikovať. V uzavretých systémoch musí čistenie a dezinfekcia zodpovedať požiadavkám udržiavania optimálnych mikrobiologických podmienok. Vybavenie ako siete sa dezinfikujú medzi jednotlivými použitiami. Personál prijme preventívne opatrenia na zamedzenie vzájomného znečisťovania jednotlivých nádrží.

3.2. Karanténa

Novoumiestňované populácie z hospodárskych zariadení alebo voľne žijúce musia prejsť karanténou oddelene od existujúcich populácií. Počas karantény sa musia ryby pozorne sledovať a v prípade výskytu akejkoľvek choroby sa musia ošetriť alebo sa musí celá populácia zničiť. Ryby z hospodárskych zariadení sa musia získavať od osvedčených dodávateľov s overeným zdravotným statusom.

4. Umiestnenie, obohatenie prostredia a starostlivosť

4.1. Umiestnenie

Správanie rýb ovplyvňuje hustotu osadenia a z toho dôvodu sa berie do úvahy ich potreba združovať sa v húfoch alebo brániť svoje územie pred jedincami rovnakého druhu. Pri hustote osadenia rýb sa musí vychádzať z celkových potrieb rýb z hľadiska životného prostredia, zdravotného stavu a pohody. Rybám sa musí zabezpečiť dostatočné množstvo vody na bežné plávanie. Prijmú sa opatrenia na vylúčenie alebo obmedzenie prejavov agresivity medzi jedincami rovnakého druhu bez toho, aby bola inak ohrozená ich pohoda. Prijateľná hustota osadenia pre daný druh sa líši v závislosti od prítoku a prúdu vody, kvality vody, veľkosti rýb, veku, zdravia a spôsobu kŕmenia. Skupiny rýb musia pozostávať z rýb rovnakej veľkosti, aby sa minimalizovalo riziko poranení alebo kanibalizmu.

4.2. *Obohatenie prostredia*

Obohatenie prostredia sa vyžaduje na zohľadnenie potrieb správania sa rýb, napríklad pri reprodukcii alebo love (poskytovanie miest na ukrytie pre gambáče alebo poskytovanie substrátu, ako napríklad piesku, pre platesy). Obohatenie prostredia nesmie negatívne ovplyvňovať kvalitu vody.

4.3. *Priestory*

4.3.1. *Zariadenie na chov rýb*

Ryby sa držia v priestoroch postavených na súši, vo vyhradených budovách, vo vonkajšom prostredí alebo v priestoroch umiestnených v otvorených vodách. Prístup do týchto priestorov musí byť regulovaný. Ryby sa nesmú rušiť a musí sa uľahčiť udržiavanie vhodných podmienok životného prostredia.

4.3.2. *Priestory postavené na súši*

Materiály používané pri stavbe týchto priestorov musia byť netoxické, trvanlivé a s hladkým vnútorným povrchom zamedzujúcim oderom rýb. Nádrže musia byť dostatočne veľké z hľadiska hustoty osadenia a musia byť schopné zvládnuť požadovaný prietok vody. Musia mať vhodný tvar zodpovedajúci potrebám správania a požiadavkám konkrétneho druhu rýb (napríklad kruhové nádrže pre lososovité ryby). Nádrže sa musia konštruovať tak, aby zabráňovali úniku rýb. V prípade potreby musia byť nádrže samočistiace, čo uľahčí odstraňovanie odpadových produktov a zvyškov potravy.

4.3.3. *Priestory umiestnené v otvorených vodách*

Ryby, najmä morské druhy, sa držia vo veľkých plávajúcich sieťových klietkach. Rozmery týchto priestorov musia rybám umožňovať aktívne plávanie a vytváranie húfov rýb. Veľkosť ôk musí umožňovať riadnu výmenu vody a súčasne zamedzovať úniku rýb. Priestory musia byť navrhnuté a vybavené tak, aby sa pri prilive a odlive alebo v tečúcej vode ich tvar nezdeformoval a nedošlo k uviaznutiu rýb a aby bolo minimalizované riziko útoku dravcov.

4.4. *Kŕmenie*

Ryby sa môžu kŕmiť umelou alebo čerstvou potravou, alebo mrazenou prírodnou potravou. Umelá potrava je vhodnejšia, ak spĺňa nutričné požiadavky daného druhu a je prijateľná pre ryby. Niektoré druhy rýb alebo ryby v niektorých štádiách života neprijímajú umelú potravu. Umelá potrava má väčšinou menší vplyv na kvalitu vody. Ryby sa kŕmia vo vhodnom časovom rozpätí a intervale kŕmenia v závislosti od viacerých faktorov, najmä teploty, veľkosti a pohlavnej zrelosti rýb. Vzhľadom na to, že vysoká teplota zrýchľuje metabolizmus, musia sa zvýšiť dávky kŕmenia. Ryby sa nemusia kŕmiť každý deň. Režim kŕmenia, stráviteľnosť a podávanie potravy musia zabezpečovať, aby všetky ryby dostávali dostatok potravy. Mimoriadna pozornosť sa venuje kŕmeniu larválnych štádií rýb, najmä ak sa pri kŕmení prechádza z prírodnej potravy na umelú potravu.

4.5. *Čistenie nádrží*

Všetky nádrže sa musia čistiť od odpadových produktov a zvyškov potravy. Pravidelne sa vykonáva údržba a čistenie nádrží, aby nedochádzalo k usádzaniu nečistôt a obmedzeniu výmeny vody. Musí sa vylúčiť riziko spätného prúdenia spôsobujúceho znečistenie vody v nádrži a zvyšujúceho riziko infekcie. Ak nie sú steny nádrže samočistiace, musí sa odpad odsávať podľa potreby čo najskôr po kŕmení. Bočné steny a dno nádrží sa musia pravidelne čistiť, aby nedochádzalo k premnoženiu rias a hromadeniu iných zvyškov. Počas čistenia sa minimalizuje stres rýb.

4.6. *Manipulácia*

Manipulácia môže byť pre ryby veľmi stresujúca, a preto sa musí obmedziť. Pred manipuláciou sa ryby z priestorov vylovia a umiestnia v anestézii do menšej nádrže. Ryby musia byť v anestézii čo najkratšie a na zotavenie sa musia umiestniť do čistej prevzdušnenej vody. Počas celého pokusu sa dodržiava účinná koncentrácia anestetika. Pri výlove rýb sa používajú siete s vhodným rámom a veľkosťou ôk, ktoré nesmú byť zauzlené. Siete sa musia pred použitím dezinfikovať a opláchnuť v čistej vode. Ak sa ryby musia pri manipulácii vytiahnuť z vody, manipuluje sa s nimi vo vlhkých rukaviciach a na vlhkom povrchu tak, aby nedošlo k poškodeniu šupín a vysychaniu slizového povrchu. Mimoriadna pozornosť sa venuje vysychaniu pokožky, uduseniu rýb alebo ich poraneniu.

4.7. *Humánne usmrcovanie*

Väčšina rýb sa usmrť nadmernou dávkou anestetika podávaným pomocou látky a jej aplikácie, ktoré sú vhodné pre danú veľkosť a druh ryby. Ak sa usmrcujú ponorením do anestetického roztoku, ponechajú sa v ňom aspoň päť minút do ukončenia pohybu viečok alebo vestibulárno-okulárneho reflexu (VOR). Smrť sa potvrdí napríklad fyzickým zničením mozgu alebo vykrvácaním.

4.8. *Záznamy*

Musia sa viesť záznamy o vhodných parametroch kvality vody.

4.9. *Označovanie*

Ak ide o označovanie rýb, za najmenej invazívnu metódu sa považuje podkožné vstreknutie farbiva. Použitie invazívnejších metód, ako napríklad nastrihnutie plutiev alebo označenie pasívnym integrovaným transpondérom, sa musí dôkladne zvážiť. Mechanické označovanie štítkami sa nepoužíva, ak existujú iné vhodné metódy. Označovanie sa musí vykonávať v anestézii na uľahčenie manipulácie s rybami a na minimalizovanie rizika poranenia, choroby a stresu.

5. Preprava

Pred prepravou sa rybám odoprie potrava počas doby dostatočnej na vyprázdnenie čriev, aby nedochádzalo k znečisteniu prepravného systému výkalmi. V priebehu výlovu, nakládky, prepravy a vykládky sa predchádza poraneniu rýb a ich stresu. Zabráni sa náhlym zmenám teploty, hypoxii a akémukoľvek zhoršeniu kvality vody spôsobenému výkalmi rýb.

Tabuľka č. 1

Optimálne teploty pre zvieratá chované v klietkach, kotercoch a vo vnútorných výbehoch

Druh alebo skupina druhov zvierat	Optimálne teploty v °C
Primáty nového sveta	20 – 28
Myš laboratórna	20 – 24
Potkan laboratórny	20 – 24
Škrečok zlatý	20 – 24
Gerbil	20 – 24
Morča domáce	20 – 24
Primáty starého sveta	20 – 24
Prepelica poľná	20 – 24
Králik domáci	15 – 21
Pes domáci	15 – 21
Mačka domáca	15 – 21
Fretka	15 – 21
Hydina	15 – 21
Holub	15 – 21
Ošípaná	10 – 24
Koza domáca	10 – 24
Ovca domáca	10 – 24
Hovädzí dobytok	10 – 24
Kone	10 – 24

V prípade držania veľmi malých zvierat alebo zvierat bez srsti môže byť horná hranica optimálnej teploty primerane zvýšená.

Tabuľka č. 2

Doba karantény niektorých druhov zvierat

Druh zvierat	Počet dní
Myš laboratórna	5 – 15
Potkan laboratórny	5 – 15
Škrečok zlatý	5 – 15
Gerbil	5 – 15
Morča domáce	5 – 15
Králik domáci	20 – 30
Pes domáci	20 – 30
Mačka domáca	20 – 30
Primáty	40 – 60

Príloha č. 2
k nariadeniu vlády č. 23/2009 Z. z.

**Zoznam pokusných zvierat, ktoré musia pochádzať zo schválených
alebo registrovaných chovných alebo dodávateľských zariadení**

Myš laboratórna	<i>Mus musculus</i>
Potkan laboratórny	<i>Rattus norvegicus</i>
Morča domáce	<i>Cavia porcellus</i>
Škrečok zlatý	<i>Mesocricetus auratus</i>
Králík domáci	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Primáty iné ako človek	<i>Primates</i>
Pes domáci	<i>Canis familiaris</i>
Mačka domáca	<i>Felix catus</i>
Prepelica poľná	<i>Coturnix coturnix</i>

**Príloha č. 3
k nariadeniu vlády č. 23/2009 Z. z.****Žiadosť o schválenie pokusu podľa § 8****IDENTIFIKÁCIA POKUSNÉHO ZARIADENIA**

Žiadateľ – názov právnickej osoby alebo meno a priezvisko fyzickej osoby, ktorá zariadenie prevádzkuje:

Číslo schválenia pokusného zariadenia

Adresa sídla alebo miesto podnikania žiadateľa (vrátane PSČ a okresu)

Adresy všetkých objektov zariadenia určených na vykonávanie pokusu na zvieratách (vrátane PSČ)

IČO:

Meno, priezvisko, titul a funkcia osoby oprávnenej predložiť projekt pokusu

Telefón/e-mail

Meno, priezvisko, titul a funkcia osoby zodpovednej za starostlivosť o zvieratá

Telefón/e-mail

Meno, priezvisko, titul a funkcia ďalších osôb podieľajúcich sa na pokuse

Telefón/e-mail

Meno zmluvného veterinárneho lekára zariadenia**Názov projektu pokusu:****Účel projektu pokusu podľa § 3:*)**

1. Vývoj, výroba, základný alebo aplikovaný výskum, overenie akosti, účinnosti a bezpečnosti liekov, krmív, potravín a iných látok alebo výrobkov
  - a) na odstránenie, prevenciu, diagnostiku a na liečbu chorôb, poškodenia zdravia alebo iných neprirodzených stavov človeka, zvierat alebo rastlín alebo ich účinky na človeka, zvieratá alebo rastliny,
  - b) určených na stanovenie, odhaľovanie, usmerňovanie alebo úpravu fyziologického stavu alebo fyziologických procesov človeka, zvierat alebo rastlín.
2. Ochrana prirodzeného prostredia v záujme zachovania alebo zlepšenia zdravia a pohody človeka alebo zvierat.
3. Regulované pokusy (presne popísané štandardné techniky, ktoré sa periodicky opakujú).

Projekt pokusu podľa § 8 ods. 2 písm. h) priložiť v prílohe žiadosti (uviest' počet strán):

Druh, plemeno, chovná línia, pohlavie pokusných zvierat

Plánovaný počet použitých zvierat za obdobie trvania pokusu

Spôsob nadobudnutia pokusných zvierat**)

a) vlastný odchov, názov a sídlo

číslo schválenia zariadenia

b) schválené chovné alebo dodávateľské zariadenie, názov a sídlo

číslo schválenia zariadenia

c) od inej fyzickej osoby alebo právnickej osoby

Meno a priezvisko alebo názov, adresa, IČO, registračné číslo zariadenia

Spôsob označenia pokusných zvierat**)

a) skupinové (záznamové karty...)

b) individuálne (záznamové karty...)

c) individuálne nezameniteľné (čipovanie, tetovanie...)

Spôsob znecitlivenia**)

a) celkové

účinná látka/kombinácia anestetika

b) lokálne

účinná látka/kombinácia anestetika

c) iné

opísať

d) žiadne

odôvodniť

Spôsob humánneho usmrčovania zvierat (opísať, zdôvodniť)

a) v bezvedomí

b) pri vedomí

Dátum predpokladaného začiatku pokusu

dňa

Predpokladaná dĺžka trvania pokusu

od do

Vyjadrenie etickej komisie pripojené k žiadosti o schválenie pokusu podľa § 8 ods. 2 písm. p)

Doklad o overovaní podľa § 8 ods. 2 písm. q) a podrobný opis spôsobu dodržania zásad 3R pripojené k žiadosti o schválenie pokusu

Žiadateľ vyhlasuje, že

- uvedené údaje v žiadosti sú pravdivé
- súhlasí so zverejnením názvu pokusného zariadenia a názvu pokusu, ktorý bude vykonávať

*) Podčiarknutím vyznačiť jednotlivé slovné spojenia vyjadrujúce účel pokusu.

**) Vyznačiť jeden bod alebo viac bodov a vyznačený bod doplniť požadovaným údajom.

V.....dňa.....

Meno, priezvisko a podpis žiadateľa

Odtlačok pečiatky pokusného zariadenia

**Príloha č. 4
k nariadeniu vlády č. 23/2009 Z. z.**

Časť A

Žiadosť o schválenie pokusného zariadenia podľa § 17 ods. 1

IDENTIFIKÁCIA ZARIADENIA

Žiadateľ – názov právnickej osoby alebo meno a priezvisko fyzickej osoby, ktorá zariadenie prevádzkuje:

Adresa sídla alebo miesto podnikania žiadateľa (vrátane PSČ a okresu)

Adresy všetkých objektov zariadenia určených na chov alebo dodávku zvierat (vrátane PSČ a okresu)

IČO:

Meno, titul a funkcia štatutárneho zástupcu alebo osoby poverenej zastupovaním žiadateľa   Telefón /e-mail

Meno, titul a funkcia osoby zodpovednej za starostlivosť o zvieratá   Telefón /e-mail

Meno zmluvného veterinárneho lekára zariadenia

ČINNOSŤ ZARIADENIA

Označte tie činnosti, ktoré zariadenie bude vykonávať

- a) pokusy na zvieratách
- b) pokusy na zvieratách a chov zvierat pre vlastnú potrebu

DRUHY CHOVANÝCH A DRŽANÝCH ZVIERAT

Uveďte druhy zvierat, plemeno, maximálny jednorazový zástav a predpokladaný počet odchovaných zvierat

Druh/plemeno zvierat	Maximálny jednorazový zástav/predpokladaný počet odchovaných zvierat	Druh/plemeno zvierat	Maximálny jednorazový zástav/predpokladaný počet odchovaných zvierat
Myš laboratórna			
Potkan laboratórny			
Morča domáce			
Škrečok zlatý			
Králik domáci			
Pes domáci			
Primáty iné ako človek			
Mačka domáca			
Prepelica poľná			

PODMIENKY UMIESTNENIA A STAROSTLIVOSTI O ZVIERATÁ

Vyznačiť do prázdneho políčka podmienky, ktoré sú splnené, doplniť popis alebo ich charakteristiku

Objekty a priestory

- spoločné priestory zabezpečené proti vstupu cudzích osôb a nežiaducich zvierat
- zvieratá sú zabezpečené proti uniknutiu
- karanténa zriadená
- izolačná miestnosť zriadená
- v chovných priestoroch je zabezpečený dostatočný priestor na manipuláciu
- dostatočný počet dostupných pokusných priestorov

Zoohygienické podmienky – spôsob zabezpečenia v jednotlivých priestoroch podľa systému chovu a druhu zvierat

Vetranie – *typ, technológia, spôsob kontroly a jej evidencie, stanovené hodnoty*

Teplota – *stanovené hodnoty, spôsob kontroly a jej evidencie*

Osvetlenie – *typ, technológie, spôsob kontroly*

Relatívna vlhkosť – *typ, technológia, spôsob kontroly a jej evidencie, stanovené hodnoty*

Hluk – *systém znižovania alebo tlmenia prípadného hluku*

Signalizačné systémy, bezpečnostné opatrenia, havarijné plány a pod.

Zdravie – *prevádzkový poriadok v zariadení vypracovaný v súvislosti so zabezpečením zdravia zvierat*

Výživa a napájanie – *popis technológie, spôsob kŕmenia*

Program dezinfekcie, dezinsekcie, deratizácie – *kto vykonáva DDD, používané prostriedky, intenzita, spôsob kontroly a jej evidencie*

Spôsob neškodného odstraňovania mŕtvych zvierat – *zmluvy s kafilerickým zariadením, spôsob evidencie počtu uhynutých/usmrtených zvierat*

Prevádzkový poriadok vypracovaný s ohľadom na pohodu zvierat, s ktorým boli oboznámení všetci zamestnanci

Pomocné priestory

Sklad krmív – zriadený, systém umiestnenia krmiva, zabezpečenie proti škodcom, režim čistenia, evidencia, dodržiavanie expiračnej doby krmív

Priestory pre asanáciu a ich využitie – miesto na ukladanie biologického materiálu, kafilerický box, spôsob likvidácie podstielky, spaľovňa a pod., spôsoby kontroly a jej evidencie

Ostatné pomocné priestory

Sklad podstielky, sklad čistiacich a dezinfekčných prostriedkov, miestnosť na čistenie a dezinfekciu zariadení a vybavenia, sklad obalov, prázdnych chovných nádob, klietok, čistenie, evidencia, kontrola

Preventívna starostlivosť o zdravie zvierat

Systém preventívnych kontrol zdravotného stavu zvierat, neškodnosti krmív, napájacej vody

Vybavenie na špeciálne zákroky na zvieratách – *anestézia, odber vzoriek, operačné zákroky*

Operačné miestnosti s dostatočným vybavením, miestnosti na poskytnutie pooperačnej starostlivosti

Dokumentácia – osoba zodpovedná za vedenie a archiváciu dokumentácie; evidencia a doklady o pôvode zvierat, osvedčenie o presunoch, záznamy o počte narodených a odchovaných zvierat podľa jednotlivých druhov zvierat, výsledky kontrolných vyšetrení, záznamy o DDD, asanácii a likvidácii odpadov živočíšneho pôvodu, záznamy o činnosti veterinárneho lekára

Etická komisia zriadená v súlade s týmto nariadením, priložiť doklady o jej zriadení:

Žiadateľ vyhlasuje, že uvedené údaje v žiadosti sú pravdivé.

V.....dňa.....

Meno, priezvisko a podpis žiadateľa
Odtlačok pečiatky zariadenia

ČASŤ B
**Žiadosť o schválenie chovného zariadenia
alebo dodávateľského zariadenia podľa § 13 ods. 1**
IDENTIFIKÁCIA ZARIADENIA

Žiadateľ – názov právnickej osoby alebo meno a priezvisko fyzickej osoby, ktorá zariadenie prevádzkuje:

Adresa sídla alebo miesto podnikania žiadateľa (vrátane PSČ a okresu)

Adresy všetkých objektov zariadenia určených na chov alebo dodávku zvierat (vrátane PSČ)

IČO:

Meno, titul osoby oprávnenej na zastupovanie v správnom konaní alebo osoby poverenej zastupovaním žiadateľa Telefón/e-mail

Meno, titul a funkcia osoby zodpovednej za starostlivosť o zvieratá Telefón/e-mail

Meno zmluvného veterinárneho lekára zariadenia**ČINNOSŤ ZARIADENIA**

Označte tie činnosti, ktoré zariadenie vykonáva

a) chov zvierat

b) dodávanie zvierat

DRUHY CHOVANÝCH ALEBO DODÁVANÝCH ZVIERAT

Uveďte druhy zvierat, plemeno, maximálny jednorazový zástav a predpokladaný počet odchovaných zvierat

Druh/plemeno zvierat	Maximálny jednorazový zástav/predpokladaný počet odchovaných zvierat	Druh/plemeno zvierat	Maximálny jednorazový zástav/predpokladaný počet odchovaných zvierat
Myš laboratórna			
Potkan laboratórny			
Morča domáce			
Škrečok zlatý			
Králik domáci			
Pes domáci			
Primáty iné ako človek			
Mačka domáca			
Prepelica poľná			

PODMIENKY UMIESTNENIA A STAROSTLIVOSTI O ZVIERATÁ**Vyznačiť do prázdneho políčka podmienky, ktoré sú splnené, doplniť popis alebo ich charakteristiku****Objekty a priestory**

- spoločné priestory zabezpečené proti vstupu cudzích osôb a nežiaducich zvierat
- zvieratá sú zabezpečené proti uniknutiu
- v chovných miestnostiach je zabezpečený dostatočný priestor na manipuláciu
- karanténa zriadená
- izolačná miestnosť zriadená

Zoohygienické podmienky – spôsob zabezpečenia v jednotlivých priestoroch podľa systému chovu a druhu zvieratVetranie – *typ, technológia, spôsob kontroly a jej evidencie, stanovené hodnoty*Teplota – *stanovené hodnoty, spôsob kontroly a jej evidencie*Osvetlenie – *typ, technológie, spôsob kontroly*Hluk – *spôsob minimalizovania hluku v chovných priestoroch a v celom zariadení*Relatívna vlhkosť – *typ, technológia, spôsob kontroly a jej evidencie, stanovené hodnoty*

Signalizačné systémy, bezpečnostné opatrenia, havarijné plány a pod.

Výživa a napájanie – *popis technológie, spôsob kŕmenia*Program dezinfekcie, dezinfekcie, deratizácie – *kto vykonáva DDD, používané prostriedky, intenzita, spôsob kontroly a jej evidencie*Spôsob neškodného odstraňovania mŕtvych zvierat – *zmluvy s kafilerickým zariadením, spôsob evidencie počtu uhynutých/usmrtených zvierat*

Prevádzkový poriadok vypracovaný s ohľadom na pohodu zvierat, s ktorým boli oboznámení všetci zamestnanci

Pomocné priestory

Sklad krmív – zariadený, systém umiestnenia krmiva, zabezpečenie proti škodcom, režim čistenia, evidencia, dodržiavanie expiračnej doby krmív

Priestory pre asanáciu a ich využitie – miesto na ukladanie biologického materiálu, kafilerický box, spôsob likvidácie podstielky, spaľovňa a pod., spôsoby kontroly a jej evidencie

Ostatné pomocné priestory

Sklad podstielky, sklad čistiacich a dezinfekčných prostriedkov, miestnosť na čistenie a dezinfekciu zariadení a vybavenia, sklad obalov, prázdnych chovných nádob, kliebok, čistenie, evidencia, kontrola

Priestory na balenie zvierat a podmienky prepravy**Preventívna starostlivosť o zdravie zvierat**

Systém preventívnych kontrol zdravotného stavu zvierat, neškodnosti krmív, napájacej vody

Vybavenie na špeciálne zákroky na zvieratách – *anestézia, odber vzoriek, operačné zákroky*

Dokumentácia – osoba zodpovedná za vedenie a archiváciu dokumentácie; evidencia a doklady o pôvode zvierat, osvedčenie o presunoch, záznamy o počte narodených a odchovaných zvierat podľa jednotlivých druhov zvierat, výsledky kontrolných vyšetrení, záznamy o DDD, asanácii a likvidácii odpadov živočíšneho pôvodu, záznamy o činnosti veterinárneho lekára

Žiadateľ vyhlasuje, že uvedené údaje v žiadosti sú pravdivé.

V.....dňa.....

Meno, priezvisko a podpis žiadateľa

Odtlačok pečiatky zariadenia

**Príloha č. 5
k nariadeniu vlády č. 23/2009 Z. z.**

**HLÁSENIE SCHVÁLENÉHO POKUSNÉHO ZARIADENIA O POČTE POUŽITÝCH
POKUSNÝCH ZVIERAT ZA ROK.....**

Schválené pokusné zariadenie	
Názov:	
Sídlo:	
Adresa(ak je iná ako sídlo):	
Číslo schválenia pokusného zariadenia	

Tabuľka č. 1

Počet a druhy zvierat použitých v pokuse za rok .....

Taxonomické zaradenie	Celkový počet použitých zvierat	Číslo schválenia zariadenia pôvodu zvierat, kód, ak sú zvieratá z importu	Počet uhynutých/počet usmrtených zvierat
Myš laboratórna (<i>Mus musculus</i>)			
Potkan laboratórny (<i>Rattus norvegicus</i>)			
Morča domáce (<i>Cavia porcellus</i>)			
Škrečok zlatý (<i>Mesocricetus auratus</i>)			
Ostatné hlodavce (ostatné <i>Rodentia</i>)			
Králik domáci (<i>Oryctolagus cuniculus</i>)			
Pes domáci (<i>Canis familiaris</i>)			
Mačka domáca (<i>Felis catus</i>)			
Ostatné mäsožravce (ostatné <i>Carnivora</i>)			
Nepárnokopytníky (<i>Equidae</i>)			
Ošípané (<i>Sus</i>)			
Ovce (<i>Ovis</i>)			
Kozy (<i>Capra</i>)			
Hovädzí dobytok (<i>Bos</i>)			
Jeleňovité (<i>Cervidae</i>)			
Poloopice (<i>Prosimia</i>)			
Opice okrem ľudoopov			
Ľudoopy (<i>Hominoidea</i>)			
Ostatné cicavce (ostatné <i>Mammalia</i>)			
Prepelica poľná (<i>Coturnix coturnix</i>)			
Kura domáca (<i>Gallus domesticus</i>)			
Ostatné vtáky (ostatné <i>Aves</i>)			
Plazy (<i>Reptales</i>)			
Obojživelníky (<i>Amphibia</i>)			

Ryby (*Pisces*)**GMO zvieratá****Uvádzajú sa zvieratá použité v pokusoch, GMO zvieratá a zvieratá použité ako darcovia orgánov a tkanív****Pôvod zvierat uvedený v kódoch**

Členský štát Európskej únie	01
Nečlenský štát, ktorý je signatárom Európskeho dohovoru o ochrane zvierat určených na pokusné alebo iné vedecké účely	02
Nečlenský štát, ktorý nie je signatárom Európskeho dohovoru o ochrane zvierat určených na pokusné alebo iné vedecké účely	03

Tabuľka č. 2

Počet zvierat použitých v pokusoch na vybrané účely za rok .....

Druh zvierat	Biologické štúdie základnej povahy (vrátane lekárskeho)	Objav, vývoj, riadenie akosti, bezpečnosti výrobkov, liečiv pre humánu alebo vet. medicínu	Diagnostika ochorení	Ochrana človeka, životného prostredia pred škodlivými látkami a toxikologické a iné hodnotenie bezpečnosti	Vzdelávanie a tréning/iné	Súčet
Myš laboratórna						
Potkan laboratórny						
Morča domáce						
Škrečok zlatý						
Ostatné hlodavce						
Králik domáci						
Pes domáci						
Mačka domáca						
Ostatné mäsožravce						
Nepárnokopytníky						
Ošípané						
Ovce						
Kozy						
Hovädzí dobytok						
Jeleňovité						
Poloopice						
Opice okrem ľudopov						
Ľudoopy						
Ostatné cicavce						
Prepelica poľná						
Kura domáca						
Ostatné vtáky						
Plazy						
Obojživelníky						
Ryby						
GMO zvieratá						
Spolu						

Tabuľka č. 3

Počty zvierat použitých v pokusoch na vybrané účely na ochranu človeka, zvierat, životného prostredia pred škodlivými látkami alebo na iné vyhodnotenie bezpečnosti za rok .....

Druh zvierat	Použité látky alebo uvažované na použitie hlavne v poľnohospodárstve	Použité látky alebo uvažované na použitie hlavne v priemysle	Látky použité alebo uvažované na použitie v domácnosti	Látky použité alebo uvažované na použitie ako toaletné/kozmetické prostriedky	Látky použité alebo uvažované na použitie ako prísady do potravín pre ľudskú spotrebu	Potenciálne alebo skutočne nebezpečné znečisťujúce látky v životnom prostredí
Myš laboratórna						
Potkan laboratórny						
Morča domáce						
Škrečok zlatý						
Ostatné hlodavce						
Králik domáci						
Pes domáci						
Mačka domáca						
Ostatné mäsožravce						
Nepárnokopytníky						
Ošípané						
Ovce						
Kozy						
Hovädzí dobytok						
Jeleňovité						
Poloopice						
Opice okrem ľudoopov						
Ľudoopy						
Ostatné cicavce						
Prepelica poľná						
Kura domáca						
Ostatné vtáky						
Plazy						
Obojživelníky						
Ryby						
GMO zvieratá						
Spolu						

Tabuľka č. 4**Počet zvierat použitých v pokusoch pri štúdiu ľudských a zvieracích chorôb za rok.....**

Ak má pokus vzťah k nádorovým ochoreniam, treba zaradiť použité zvieratá pod nádorové ochorenie

Druhy zvierat	Kardiovaskulárne ochorenie	Nervové a duševné poruchy	Nádorové ochorenie (mimo vývojových nádorových rizík)	Ostatné ochorenie človeka/zvierat	Súčet
Myš laboratórna					
Potkan laboratórny					
Morča domáce					
Škrečok zlatý					
Ostatné hlodavce					
Králik domáci					
Pes domáci					
Mačka domáca					
Ostatné mäsožravce					
Nepárnokopytníky					
Ošípané					
Ovce					
Kozy					
Hovädzí dobytok					
Jeleňovité					
Poloopice					
Opice okrem ľudoopov					
Ľudoopy					
Ostatné cicavce					
Prepelica poľná					
Kura domáca					
Ostatné vtáky					
Plazy					
Obojživelníky					
Ryby					
GMO zvieratá					
Spolu					

Tabuľka č. 5

Počet zvierat použitých v pokusoch vyžadovaných zákonom (regulované skúšky)

Druhy zvierat	Pokus vyžadovaný národnou legislatívou	Pokus vyžadovaný legislatívou ES vrátane európskeho liekopisu	Iná legislatíva	Súčet
Myš laboratórna				
Potkan laboratórny				
Morča domáce				
Škrečok zlatý				
Ostatné hlodavce				
Králík domáci				
Pes domáci				
Mačka domáca				
Ostatné mäsožravce				
Nepárnokopytníky				
Ošípané				
Ovce				
Kozy				
Hovädzí dobytok				
Jeleňovité				
Poloopice				
Opice okrem ľudoopov				
Ľudoopy				
Ostatné cicavce				
Prepelica poľná				
Kura domáca				
Ostatné vtáky				
Plazy				
Obojživelníky				
Ryby				
GMO zvieratá				
Spolu				

V.....dňa.....

.....
 (Meno, priezvisko a podpis zodpovednej osoby)
 Odtlačok pečiatky schváleného zariadenia

Príloha č. 6
k nariadeniu vlády č. 23/2009 Z. z.

Hlásenie schváleného chovného zariadenia alebo dodávateľského zariadenia o počte predaných, odchovaných a držaných zvierat určených na pokusné účely za rok .....

strana č. .... z ....

Schválené chovné/dodávateľské zariadenie *)	
Názov:	
Sídlo:	
Adresa: (ak je iná ako sídlo)	Číslo schválenia zariadenia:

Počet nakúpených pokusných zvierat od

schváleného zariadenia (fyzická osoba/právnická osoba)		druh pokusného zvierat'a	plemeno, kategória, chovná línia	počet
názov a adresa	č. schválenia (dát. nar./IČO)			

Počet predaných pokusných zvierat pre

schválené zariadenie		druh pokusného zvierat'a	plemeno, kategória, chovná línia	počet
názov/meno a adresa	č. schválenia			

*) Nehodiace sa prečiarknuť.

strana č. .... z .....

Počet odchovaných pokusných zvierat**)

druh pokusného zvierat'a	plemeno, kategória, chovná línia	počet

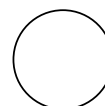
Počet uhynutých pokusných zvierat

druh pokusného zvierat'a	plemeno, kategória, chovná línia	počet

Počet držaných pokusných zvierat

druh pokusného zvierat'a	plemeno, kategória, chovná línia	počet

V ..... dňa .....

.....
(Meno, priezvisko a podpis zodpovednej osoby)

Odtlačok pečiatky schváleného zariadenia

**) Vyplní len akreditované chovné zariadenie.

Príloha č. 7
k nariadeniu vlády č. 23/2009 Z. z.

Hlásenie schváleného pokusného zariadenia za rok .....

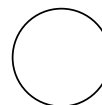
strana č. .... z .....

Schválené pokusné zariadenie	
Názov:	
Sídlo:	
Adresa:	Číslo schválenia zariadenia:
(ak je iná ako sídlo)	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
por. číslo	druh a kategória zvierat	počet zvierat použitých po 1. raz	počet GMO zo zvierat použitých po 1. raz	počet zvierat opakovane použitých	číslo schválenia zariadenia pôvodu zvierat alebo kód, ak sú zvieratá z importu	účel použitia zvierat v pokuse	bližšie určený účel použitia zvierat	počet uhynutých / počet usmrtených zvierat

V ..... dňa .....

.....
(Meno, priezvisko a podpis zodpovednej osoby)

Odtlačok pečiatky schváleného zariadenia

Spôsob vyplňania hlásenia schváleného pokusného zariadenia

stĺpec 1 – poradové číslo riadka, v ktorom sa uvádza suma všetkých čiastkových údajov s rovnakými údajmi v stĺpcoch 2 až 9 (napr.: suma zvierat z piatich pokusov na rovnakom druhu a kategórii zvierat na ten istý účel z toho istého zdroja)

stĺpec 2 – vpíšte príslušný kód pre druh alebo kategóriu použitých pokusných zvierat

myš	101	ostatné mäsožravce	109	ľudoopy	117
potkan	102	nepárnokopytníky	110	ostatné cicavce	118
morča	103	ošípané	111	prepelica	119
škrekok	104	ovce	112	kura domáca	120
ostatné hlodavce	105	kozy	113	ostatné vtáky	121
králik	106	hovädzí dobytok	114	plazy	122
pes	107	poloopice	115	obojživelníky	123
mačka	108	opice okrem ľudoopov	116	ryby	124

stĺpec 3 – vpíšte počet všetkých zvierat použitých po prvý raz v pokuse v konkrétnom riadku, ktoré nebudú zahrnuté v stĺpci 5

stĺpec 4 – vpíšte počet geneticky upravených živočíchov (GMO) z počtu zvierat po prvý raz použitých v pokuse uvedených v stĺpci 3

stĺpec 5 – vpíšte počet všetkých zvierat opakovane použitých v pokuse v konkrétnom riadku, ktoré nie sú zahrnuté v stĺpci 3

stĺpec 6 – ak zvieratá pochádzajú zo Slovenskej republiky, uveďte číslo schválenia chovného zariadenia alebo dodávateľského zariadenia, alebo pokusného zariadenia, ak chová pokusné zvieratá pre svoje potreby, alebo dátum narodenia fyzickej osoby alebo IČO fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktorá nie je schválená na chov pokusných zvierat, alebo ak sú zvieratá určené na pokusné účely dovezené, vpíšte príslušný kód pre pôvod pokusných zvierat a v prílohe spolu s poradovým číslom riadka uveďte krajinu, kde je zariadenie registrované alebo schválené

členský štát Európskej únie	61
nečlenský štát, ktorý je signatárom Európskeho dohovoru o ochrane zvierat určených na pokusné alebo iné vedecké účely	62
nečlenský štát, ktorý nie je signatárom Európskeho dohovoru o ochrane zvierat určených na pokusné alebo iné vedecké účely	63

stĺpec 7 – účel použitia pokusných zvierat podľa § 3 tohto nariadenia vlády, vpíšte príslušný kód

a) 1. vývoj, výroba, overenie akosti, účinnosti a bezpečnosti liekov, krmív a iných látok alebo výrobkov na odstránenie, prevenciu, diagnostiku a na liečbu chorôb, poškodenia zdravia alebo iných neprirodzených stavov človeka, zvierat alebo rastlín alebo ich účinky na človeka, zvieratá alebo rastliny	71
a) 2. vývoj, výroba, overenie akosti, účinnosti a bezpečnosti liekov, krmív a iných látok alebo výrobkov určených na stanovovanie, odhaľovanie, usmerňovanie alebo úpravu fyziologického stavu alebo fyziologických pochodov človeka, zvierat alebo rastlín	72
b) ochrana životného prostredia v záujme zachovania alebo zlepšenia zdravia a pohody človeka alebo zvierat	73

stĺpec 8 – bližšie určený účel použitia pokusných zvierat, ak boli použité na účel pokusu s kódom 74 alebo 75, vpíšte príslušný kód

srdcovo-cievny systém	801	testy kancerogenity	811
nervový systém	802	testy toxicity nových látok	812
imunitný systém	803	testy mutagenity	813
nádorové ochorenia	804	testy teratogenity	814
infekčné ochorenia	805	testy účinku na pohlavné bunky	815
poruchy látkovej výmeny	806	testy toxicity pre vodné živočíchy	816
iné ochorenia človeka	807	testy toxicity pre teráriové zvieratá	817
iné ochorenia zvierat	808	iné nezahrnuté poruchy, ochorenia a testy	818

stĺpec 9 – počet uhynutých zvierat z celkového počtu použitých zvierat (stĺpec 3 + stĺpec 5) v danom riadku/počet usmrtených zvierat po skončení pokusu

Príloha č. 8
k nariadeniu vlády č. 23/2009 Z. z.

ZOZNAM PREBERANÝCH PRÁVNÝCH AKTOV
EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV A EURÓPSKEJ ÚNIE

Smernica Rady 86/609/EHS z 24. novembra 1986 o aproximácii zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení členských štátov týkajúcich sa ochrany zvierat používaných na pokusné a iné vedecké účely (Mimoriadne vydanie Ú. v. ES, kap. 15/zv. 1) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 2003/65/ES z 22. júla 2003 (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 15/zv. 7).